

શ્રીશક્તેશ્વર-પાર્શ્વનાથાય નમઃ ॥

રત્ન-જ્યોતિઃ

પ્રભાવશીલ સાધ્વીજી મહારાજ શ્રી શિવશ્રીજી મહારાજ-
સંતાનીય રૂઝ વર્ષે વર્ધમાન આચંબિલ મહાન્ તપ પૂરે
કરનાર સાધ્વીજી શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજના જીવનનો

તાર્ત્વિક ટૂંક પરિચય.

લેખક અને પ્રકાશક—

પ્રભુદાસ બેચરદાસ પારેખ-મેસાણા.

વસંત-તિલકાવૃત્તમ્

વર્ધમાનમિતિ નામ તપોઽપપાં
તીર્થશ્રિયા સુ-લલિતં તિલકં તપસ્સુ ।
દેમગ્રભાશ્રિ શિવદં જનરજ્જનશ્રિ
પૂર્તિ ગતં ભવતિ કસ્ય ન સંમદે દ્રાક્ ॥૧॥

પ્રથમાવૃત્તિઃ

પ્રત ૧૫૦૦

સંવત્ ૨૦૦૨

વીર સંવત્ ૨૪૭૨

સને ૧૯૪૬

મુદય-અમુદય

મુદ્રક-શ્રી. યુગાચાર્ય ચમ્પુભટ્ટ
મહેશ્વરી પ્રી-દીપ પ્રેસ-જાવનગર.

સ્વ૦ બાલપ્રહ્લાદચારિણી-સાધ્વીજી શ્રી શિવશ્રીજી મહારાજ

જન્મ-રામપુરા.

દીક્ષા-પાટણ.

સ્વર્ગગમન-રાજનગર.

વિ. સં. ૧૯૦૮

વિ. સં. ૧૯૨૬

વિ. સં. ૧૯૮૦

મહોદય પ્રેસ-ભાવનગર.

પ્રસ્તાવના

૨૩ વર્ષે નિધિપૂર્વક શ્રી વર્ધમાન આયબિલ તપ પૂરો કરનાર પરમપૂજ્ય સાધ્વીજી મહારાજ શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજના આ ટુંકે જીવન ચરિત્રમાં અમોઝે મુદાની સમજવા જેવી ઘણી બાબતોનો સંગ્રહ કરેલો છે. આજે અનેક રીતે માનવોનો બુદ્ધિબેદ થઈ ગયો છે. સાચું શું? અને ખોટું શું? તેનો ભેદજ સમજીતો નથી. લોકોનું મન ઠામઠાળ રહ્યા કરે છે. તેમાંથી માર્ગદર્શન મળે, માટે ઠામઠામ પ્રાસંગિક ચર્ચાઓ મૂકી બુદ્ધિને સાચો ખોરાક અને સન્માર્ગ મળે, તેવા પ્રયાસો કરવામાં આવ્યા છે.

તેમજ, જૈન સાધુજીવન, અને તેમાંયે તપસ્વી જીવન જીવનારનું માનવગણમાં કેટલું ઉચ્ચ સ્થાન છે? તેવા મહાત્માઓથી જગતને શો લાભ છે? તેનો સચોટ ખ્યાલ આવે, માટે જીવનના સામાન્ય જણાતા પ્રસંગોના તરવોમાં પણ ઉતરવા પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. તેથીજ આ એક નાનું જીવન-ચરિત્ર છતાં “ તાત્ત્વિક ટુંકે પરિચય ” માં તાત્ત્વિક શબ્દ ઉમેર્યો છે.

આવા જીવન જીવનારા ખરેખર દિવ્ય માનવસ્ત્રનો છે. તે બતાવવવા રત્ન-જ્યોતિઃ ખાસ નામ પણ યોજવામાં આવ્યું છે.

કેમકે-૫૦૫૦ આયબિલ અને વચ્ચેના કુલ ૧૦૦ ઉપવાસ કરવા, એ જગતમાંના ઘણા આશ્ચર્યોમાંનું એક આશ્ચર્ય છે. અને તે પ્રયાસ સમગ્ર માનવહિતો સાથે ગાઢ સંબંધ ધરાવે છે.

આવા પ્રયાસો આર્થ સંસ્કૃતિનો વિજયસુચવનારા છે. આધ્યાત્મિક અને ઉચ્ચ માનવી જીવનનો આદર્શ જતાવનારા છે. સમગ્ર જૈન સંઘ અને વ્યક્તિઓએ ગૌરવ લેવા જેવો આ પુરુષાર્થ છે. જૈન શાસનની ભાવિ ઉન્નતિમાં પ્રેરણાદાયી પ્રસંગ છે. અને શાસનને હાનિ કરતા તત્વોરૂપી મુગોની સામે સિંહનાદ છે. પાપ અને વિકારોના અધિકાર સામે રત્નનો પ્રકાશ છે.

પ્રથમ અંગત જરાપણ વિશેષ પરિચય ન હોવાથી, માત્ર ખહુ સામાન્ય પરિચયના આધારે, તથા અમને પૂરી પાડવામાં આવેલી માહિતી ઉપરથી અમેએ તપસ્વીજી મહારાજનો આ પરિચય આપ્યો છે. તેમાં કાંઈપણ સ્ખલના હોય અને હશેજ, તો તે વિષેનું યથાયોગ્ય સત્ય સમજવા પ્રયાસ કરી સમજી લેવું. અથવા કદાચ આ પુસ્તકની ખીજી આવૃત્તિ નીકળે, તેમાં તે પ્રમાણે ફેરફાર થઈ શકે. ખીજી ઉપાય નથી.

શ્રી વર્ધમાન તપ એ શાસ્ત્રોકત તપ છે. તેના પૂરાવા માટે આ પુસ્તકમાં જ પાછળ અમેએ શ્રી અંતગડ દશાંગ મૂળ અંગ સૂત્રનો મહાસેન કૃષ્ણ સાધ્વીજીને લગતો પાઠ આપ્યો છે. તથા શ્રી ચંદ્રકેવળી ભગવાન પણ પાછળના ત્રીજા ચંદન શેઠના ભવમાં એ તપની આરાધના કરીને, કેવળી થયા હતા, તે હકીકત એમનાં ચરિત્ર અને રાસમાં વિસ્તારથી આવે છે. શ્રી વર્ધમાન સૂરીશ્વરજી એ તપની આરાધના કરીને શ્રી શંખેશ્વરજી પાર્શ્વનાથ તીર્થના અધિષ્ઠાયક દેવ થવાની વાત શ્રી વસ્તુપાળ ચરિત્રમાં છે.

આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજય દેવસૂરિજીના શિષ્ય શ્રી તરુણવિજયજી મહારાજશ્રીએ થોડા વર્ષો પહેલાં આ તપ પૂરો કર્યોનો અને શ્રી સિદ્ધાચળજીમાં પારણ કર્યોનો હેવાલ મળે છે. આજે પણ એ તપની આરાધના કરનારા સારી સંખ્યામાં છે. તેમાંનાં કોઈ કોઈ એથી પંચાશીમી એાળી સુધી પહોંચેલા હોવાના સમાચારો મળે છે. તે સર્વને

હાર્દિક અનુમોદનાપૂર્વક ધન્યવાદ આપવાની આપણી ફરજ ચૂકવાની નથી.

આ પરિચય બહુ જ ટુંકા વખતમાં અને જેમ અને તેમ ઝડપથી તૈયાર કરી એટલી જ ઉતાવળથી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે, તેથી અનેક સખલનાઓનો સંભવ છે જ. છતાં સર્વની ઉપેક્ષા કરી, તેમાંથી લેવી જોઈતી યોગ્ય પ્રેરણા મેળવવા તરફ જ મુગ્ધ વાચકો લક્ષ્ય રાખશે, એવી વિશ્વસિ છે.

આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવામાં જેમણે જેમણે આર્થિક ફાળો આપ્યો છે, તેઓએ માત્ર તપસ્વી મહારાજ તરફની ભક્તિથી કહો કે-તપના પ્રભાવથી વાસિત અંતઃકરણથી તપ તરફની ભક્તિથી હૃદયની હાર્દિક પ્રેરણાથી દુન્યવી નિષ્કામ ભાવે અર્પણ કરેલ છે.

અંતમાં આર્ય સંસ્કૃતિ, તેને જીવનમાં જીવવાની ખરી લાયકાતવાળી આર્ય પ્રજા અને શ્રી મૌક્ષ માર્ગનું સંચાલક શ્રી જૈન શાસન સદા જયવંત હો. એમ ઘનછી વિરમીએ છીએ.

પાલીતાણા }
તા. ૨૮-૨-૪૬

લી. પ્રકાશક.

અનુક્રમ

ક્રમ	વિષય	પૃષ્ઠ
રત્નજ્યોતિ:		
પ્રકરણ ૧ લું		૧
	તીર્થશ્રીજી એટલે શું ?	૧
૧	જડ-ચેતનાત્મક સૃષ્ટિ	૧
૨	તે કયો પદાર્થ છે ?	૨
૩	પ્રાણીઓની જુદી જુદી લાયકાતો	૩
૪	જુદી જુદી લાયકાતના કારણે	૪
૫	દરેક પ્રાણીની ત્રયાત્મકતા	૬
પ્રકરણ બીજું		૭
	તીર્થશ્રીજી નામ કેવો આત્મા ધારણ કરી શકે ?	૭
૧	નામની જરૂરીઆત	૭
૨	લાયકાત પ્રમાણે નામના પ્રકારો	૭
૩	માનવ પ્રાણીઓમાં પણ અનેક ભેદો	૮
૪	માનવમાં ચડતા ઉતરતા દરજ્જાના ક્રમ	૮
૫	“ સારું અને ખોટું ” એ એક તાત્ત્વિક વસ્તુ છે	૧૧
૬	દરજ્જાનો નિર્ણય	૧૧
પ્રકરણ ૩ જું		૧૨
	તીર્થશ્રીજી નામ કયા આત્માનું છે ?	૧૨
૧	ઉત્કર્ષતા પ્રેરક જન્મ સામગ્રી	૧૨
૨	ઉત્તમોત્તમ સામાજિક દરજ્જાની તાત્ત્વિક સમજણ	૧૩

૬ તેને બગાડવાના પ્રયત્નો	૧૪
૪ ભારતીય આર્થિક પ્રગતિની વંશપરંપરાની શુદ્ધતા ...	૧૬
૫ બાહ્ય સુસંસ્કારોની ભારતીય સામગ્રી ...	૧૮
૬ પ્રગતિના બાહ્ય સંસ્કાર માટેના આધુનિક વિકારી સાધનો	૧૯
૭ બાહ્ય સુસંસ્કાર આપવાના આ દેશના પ્રકારો...	૧૯
૮ હાલમાં તેના ઉપર પડતો ફટકો	૨૦

પ્રકરણ ૪ થું ૨૩

તીર્થશ્રીજી નામ કેવા આત્માનું છે ?	૨૩
૧ પુરસ્તવ અને સ્ત્રીત્વ	૨૩
૨ પુરસ્તવ અને સ્ત્રીત્વના વાસ્તવિક ભેદ	૨૪
૩ સ્ત્રીત્વનું સામર્થ્ય	૨૭
૪ સ્ત્રીજાતિમાં ચડતા ઉતરતા દરજ્જાનો નિર્દેશ ...	૨૭
૫ સ્ત્રી જાતિના પાવિત્ર્ય ઉપર કૌટુંબિક અને પ્રજાકીય પવિત્રતાનો આધાર ...	૨૭

પ્રકરણ ૫ થું ૩૦

ગજરાબહેન	૩૦
૧ માતા પિતા અને જન્મ સ્થળ	૩૦
૨ શહેરમાં અને શહેરમાં કન્યાવ્યવહાર હોવાનું મહત્વનું સામાજિક કારણ	૩૧
૩ ગજરાબહેનના બાહ્ય સંસ્કારો	૩૩
૪ અમદાવાદીઓની વિશિષ્ટતા	૩૩
૫ જીવન વિષે	૩૩
૬ ગજરાબહેનના જીવનના બીજા પ્રસંગો	૩૩

પ્રકરણ ૬ થું ૩૫

દીક્ષા કોની પાસે લીધી ?	૩૫
૧ જોન સાબી થવું એટલે શું ?	૩૫
૨ “તીર્થશ્રીજી” નામ પ્રાપ્ત થાય છે ...	૩૬-૪૮
૩ દીર્ઘ દીક્ષા પર્યાયનીયે મહત્તા છે	૪૯
૪ જે સામુદાયમાં દીક્ષા લીધી તે સમુદાય	૫૧

પ્રકરણ ૭ સું	૫૬
વર્તમાન સાધ્વી જીવનનો આનંદ...	૫૬
૧ સતીત્વનો આદર્શ	૫૬
૨ મહાસતીતમ જૈન સાધ્વીજી	૬૦
૩ સાધ્વી જીવનની ઉત્તમતા	૬૨
૪ દીક્ષા પછી	૬૪

પ્રકરણ ૮ સું	૭૦
શાસન પ્રભાવિકા સાધ્વીજી શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજ	૭૦
૧ ઉક્ત સાધ્વીજી મહારાજ મહાતપસ્વીજી છે	૭૧
૨ વર્ધમાન તપ એટલે શું ?	૭૨
૩ આયંગિલ એટલે શું ?	૭૪
૪ તપની કસોટી	૭૬

પ્રકરણ ૯ સું	૭૭
કસોટીનો કસ	૭૭

પ્રકરણ ૧૦ સું	૮૨
અજબ દુનિયાના અજબ ખેલ	૮૨

પ્રકરણ ૧૧ સું	૯૧
કીર્તિ કળશ	૯૧

પ્રકરણ ૧૨ સું	૯૬
ધર્મ લાલ આશીષ	૯૬
પરિશિષ્ટ ૧ પહેલું પ્રકરણ બીજાનું	૯૯
પરિશિષ્ટ ૨ બું	૧૦૪
મૂળ અંગ સૂત્રોક્ત વર્ધમાન આયંગિલ તપ	૧૦૪

શુદ્ધિ—(૧) પૃષ્ઠ ૯૬, પંક્તિ ૧ “તપસ્વીજી” છે તેને બદલે “તપસ્વીજીના” વાંચવું. (૨) પૃષ્ઠ ૨૪, પંક્તિ ૧૫ “આય-પુરો કુટુંબોમાં” છે તેને બદલે “આય કુટુંબોમાં છે” તેમ વાંચવું અને તેજ પંક્તિમાં ‘તેઓને’ બદલે ‘પુરોને’ સમજવું.

શ્રી વર્ધમાન આચંચિત્ત તપ પૂરે કરનાર
સાધ્વીજી શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજ

તપની શરૂઆત વિ. સં. ૧૯૭૯ અમદાવાદ

જન્મ-અમદાવાદ દીક્ષા-મુરત પારણ-સિદ્ધગિરિ પાલીતાણા
વિ. સં. ૧૯૪૦ વિ. સં. ૧૯૭૪ વિ. સં. ૨૦૦૨ કાગળ શુ. ૬

મહોદય પ્રેસ-ભાવનગર.

॥ શ્રીવર્દ્ધમાન-તપસે નમો નમઃ ॥

૨ ત્ન-જ્યોતિઃ

મહાતપસ્વિની સાધ્વીજી મહારાજ શ્રી તીર્થશ્રીજી
મહારાજના જીવનનો

તાર્તિવક દૂંક પરિચય.

પ્રકરણ ૧ હું

તીર્થશ્રીજી એટલે શું ?

૧. જડ-ચેતનાત્મક સૃષ્ટિ.

“ મધ્યાંગ (દાક જેમાંથી બને છે, તે દ્રવ્યો)માંથી જે પ્રમાણે
મહાશક્તિ-કેન્દ્ર ઉત્પન્ન થાય છે, તે પ્રમાણે ચેતના એટલે જ્ઞાન-
શક્તિ શરીરમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે, માટે તે ચેતના પણ જડ છે, ”
એમ ભલે કહાય જ્ઞાનને જડનો સ્વભાવ માનીને “ જડસૃષ્ટિ
સિવાયની બીજી કોઈ સૃષ્ટિ જ નથી ” એમ ઠોકી બેસારવામાં
આવે, પરંતુ દરેક પ્રાણિના જીવનની રાજની જરૂરિયાતો-ખાવું,
પીવું, એશ-આરામ, મોહ-મમતા, માન-પાન, દુન્યવી સ્વાર્થ
વિગેરેમાં દરેક પ્રાણી ડુબાડુબાડુ બેસેલો હોય છે, તેને બદલે, કેટલાક
એવા પણ પ્રાણીઓ છે કે-જેઓ એ સર્વનો ત્યાગ, સંયમ,
નિઃસ્વાર્થભાવ, હાદિક સેવા, પરાપકાર કરવાની વૃત્તિ, ઉત્કૃષ્ટ તપ,

તે દરેકની પાછળની સફલાવનાઓ, અન્ય ખાતર નિઃસ્વાર્થભાવે સર્વસ્વનો અને અનેક જરૂરિયાતોનો ત્યાગ, અને તે સર્વમાં અનન્ય મક્કમતા, વિગેરે ગુણો ધરાવે છે.

જડમાં એ ગુણો કેમ સંભવી શકે ? જ્ઞાનશક્તિ-ચેતનાશક્તિ ઉપરાંતના એ બીજા ગુણો જડમાં ક્યાંથી આવે છે ?

“ જડ શરીરમાં ઉપર જણાવેલા ગુણો છુપાયેલા હોય છે, અને પ્રસંગે પ્રસંગે તે પ્રગટ થતા જોવામાં આવે છે. ” એ ખરું. પરંતુ, “ તે ગુણો જડ શરીરના છે. ” તેમ માનવાને હૃદયને કોઈપણ રીતે પ્રેરણા મળી શકતી જ નથી. “ પરંતુ, જડ-શરીરમાં છુપાયેલા કોઈ જુદા જ પદાર્થના એ સર્વ ગુણધર્મો હોય. ” એવી તેઓ જ સ્વતઃ સાબિતીઓ આપે છે, મનને તે પ્રમાણે માનવા અનાયાસે જ પ્રેરણા કરે છે.

૨. તે કયો પદાર્થ છે ?

તે જુદા પદાર્થના આત્મા, જીવ વિગેરે નામો પ્રસિદ્ધ છે.

“ તે ગુણો આત્મામાં છે, જડમાં નથી ” અથવા “ તે ગુણો-મય જે પદાર્થ, તે જડ કરતાં જુદો છે, અને તેનું નામ આત્મા છે. ” કેમકે-જડના સ્વભાવમાં જ તે ગુણો નથી હોતા. માટે જડ-શરીર ઉપર જણાવેલા ગુણોના સમુહરૂપ કોઈ શકતું જ નથી. તે ગુણોના સમુહરૂપ કોઈ જુદો જ પદાર્થ છે, એવા નિર્ણય ઉપર આવ્યા વિના ચાલી શકશે જ નહીં. તેનું નામ આત્મા છે.

જેમ, જડ પદાર્થોનું અચિંત્ય અને અદ્ભુત અનેક પ્રકારનું સામર્થ્ય પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે, તે જ પ્રમાણે સામેની બાબતથી, આત્માઓમાંથી પ્રગટ થતી અને પ્રત્યક્ષ જણાતી વિવિધ શક્તિ-ઓનો વિચારણા કરીએ, તો આત્માઓની અચિંત્ય અને અદ્ભુત

અનેક શક્તિઓનો સરવાળો સર્વને ઘણું જ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે, તેવો બાળી શકાય છે.

વિશ્વની ઘટના વિષે કદી વિચાર સરખો પણ ન કરનારને “જગત્માં શું ચાલે છે?” તેની કશી જ માહિતી તથા મળી શકતી; પરંતુ, જે થોડો પણ વિચાર કરે છે, તેમના મનમાં પોતાની સામે પ્રતિક્ષણે બનતી વિશ્વની અનંત-અનંત વિચિત્ર-વિચિત્ર ઘટનાઓનો ભાસ થાય જ છે. અને તેમાં જડનો, ચેતનની, અને બન્નેયની, એમ જુદી જુદી ઘટનાઓનું પૃથક્કરણ પણ કરી તત્ત્વ સમજી શકે છે.

૩. પ્રાણીઓની જુદી જુદી લાયકાતો.

આજનું કોઈ એક બાળક ૨૫ વર્ષ બાદ આજના વયોવૃદ્ધ કરતાં જુદી અને માનસિક વિકાસમાં ખૂબ ચડીયાતું માલૂમ પડે છે. આજના ખેડુત યુવાન કરતાં, આવતી પચ્ચીસીનો બ્રાહ્મણનો છોકરો માન ઉત્પન્ન કરે, તેવી વાતો કરી, ફરેકને પછે લાગવા લાયક બનતો જોઈએ છીએ.

આ ઉપરથી એમ સમજાશે કે-એ બાળકમાં એક વખત જે શક્તિઓ નહોતી જણાતી, તે મોટી ઉંમર થયા પછી જોવામાં આવે છે. અને કોઈ વખત તો પોતાના કરતાં મોટી ઉંમરના માણસ કરતાં પણ ઘણી શક્તિઓ વધી ગયેલી જોવામાં આવે છે.

ઘણી વખત બાપ-સોની કરતાં છોકરો-સોની “ઘણા જ જિંઘા પ્રકારની કારોગિરીવાળા દાગિના ઘડનાર” તરોકે પ્રસિદ્ધ થાય છે. ત્યારે કોઈક છોકરો-સોની માંડ માંડ બાપનો ધંધો માત્ર બળવી રાખી શકે છે.

આ રીતે આત્માના ગુણોની ચડ-ઉતરનો આપણને ઠામઠામ અનુભવ થાય છે. તેની કોણ ના પાડી શકે તેમ છે? ગુણોની જણાતી આ ચડ-ઉતરનું કારણ શું હોવું જોઈએ? આ પ્રશ્ન વિચારવો જ જોઈએ.

૨૫ વર્ષે મોટો વિદ્વાન થનારો બાળક, બે વર્ષની ઉંમરે પૂરું બોલી પણ નથી શકતો હોતો, તો પછી તે વખતે વાંચતાં લખતાં આવડવાની તો વાત જ શી ? છતાં, એક જ વ્યક્તિમાં વખત જતાં એટલે બધા ફરક પડે છે, તેનું કારણ શું ?

કહેવું જ પડશે કે—

“ બાળ અવસ્થામાં ઢંકાયેલા શુભો મોટી ઉમ્મરે ખીલે છે. ”
જો બાળક અવસ્થામાં પણ ઢંકાયેલા છતાં તેનામાં તે શુભો વિદ્યમાન ન જ હોય, તો મોટી ઉમ્મરે પણ તે શુભો ક્યાંથી આવે ? મોટી ઉમ્મરે જ શુભો ખીલે છે, તેના બીજા નાનો ઉમ્મરમાં હોય જ છે. માત્ર, તે વખતે તે ઢંકાયેલા હતા, તે ઉંમર થતાં ખીલ્યા છે.
“ અભ્યાસની સામગ્રીની મદદથી જ ખીલે છે ” એમ કદાચ કહેવામાં આવે, તો તે પણ વ્યાજબી નથી. કેમકે—અભ્યાસની સરખી સામગ્રી છતાં એક છોકરો પહેલે નંબરે બેસે છે, અને બીજો છેલ્લે નંબરે બેસે છે. વખત જતાં, એક મોટા વિદ્વાન તરીકે જાહેર થાય છે, અને બીજો માંડમાંડ પોલીસની નોકરી કે કારકુની મેળવે છે. એટલે, બહારની અભ્યાસની સામગ્રી કરતાં અંદરની કુદરતી લાયકાત, એ જ એ લેહનું—એટલે ચડ-ઉતર શક્તિનું મૂળ કારણ હોય છે.

જો અંદર લાયકાત ન હોય, તો મોટી ઉમ્મરે પણ તે ખીલે નહીં; કેમકે—“ ન હોય, તે પ્રગટ ન થાય. ”

તલમાંથી તેલ નીકળે. પણ રેતીમાંથી તેલ ન નીકળે. તલમાં તેલ ન હોય, તો ગમે તેટલા પીલવા છતાં, ઘાણીના લાકડામાંથી નીકળીને તેલ તલમાં દાખલ ન થાય. અને જો તેમ થતું હોય, તો રેતી પીલાતાં પણ તેલ મળવું જોઈએ.

આ ઉપરથી આપણે એ ચોક્કસ નક્કી કરી શકીએ કે—
“ પ્રાણીઓમાં અનેક શક્તિઓ હોય છે, તે અસુક કાળે ઢંકાયેલી

હોય છે, અમુક કાળે ખીલે છે. કોઈક પ્રસંગે કેટલોક કાળ ગયા પછી ફરીથી ઢંકાઈ પણુ જાય છે, અથવા વધુ ખીલે છે.” કેમકે—સારો વિદ્વાન અને હોંશિયાર માણસ પણુ ચિત્તબ્રમ થવાથી, ગાંડો થવાથી, કે રોગ થવાથી તદ્દન બુડથલ અને કંટાળાફૂપ બની જાય છે. જોટલે કે—ખીલેલ શક્તિ ઢંકાઈ પણુ જાય છે. એકને આજનું વાંચેલું વર્ષો સુધી અક્ષરશઃ ચાઢ રહે છે, ત્યારે બીજે “કાલે શું ખાધું?” તે પણુ ભૂલી જાય છે.

આ ઉપરથી “પ્રાણિઓમાં વિવિધ શક્તિઓ હોય છે, તે જ સંજોગો મળતાં ખીલે છે, અને કોઈ વાર પાછી ઢંકાઈ પણુ જાય છે.” અથવા “એકમાં તુરત અને ખૂબ ખીલે છે, ત્યારે બીજામાં કેટલોયે વખત જવા છતાં સહેજ વધુ જણાય તેવી રીતે પણુ ખીલતી નથી.” આમ જગતમાં શક્તિની વિચિત્રતા હોવાનું નક્કી થાય છે, અને તેથી પ્રાણિઓની જુદી જુદી લાયકાત જોવામાં આવે છે.

૪. જુદી જુદી લાયકાતના કારણો.

આ ઉપરથી પ્રાણિઓના આત્માઓમાં શક્તિઓ સરખી હોવા છતાં, તે ઓછી-વધતી દેખાય છે.

દીવાને બડા, પાતળા, પારદર્શક, ઓછા પારદર્શક. વિગેરે જેવા પડદા હોય છે, તેના પ્રમાણમાં તેનો પ્રકાશ ઓછો-વધતો પડે છે, તે જ પ્રમાણે, આત્મા ઉપર પરમાણુઓના જથ્થાઓના બનેલા એક જાતના પડદાઓ ફેલાયેલા હોય છે.

શરીરના સ્થૂલ અવયવો કરતાં ઇંદ્રિયોના અવયવો વધુ ખારીક સ્ફૂર્તિવાળા હોય છે, તેના કરતાં જ્ઞાનતંતુઓના વધુ ખારીક અને ચેતનવંતા હોય છે, તેના કરતાં મનના ખૂબ ચપળ હોય છે. મન કરતાં આત્માનું સામર્થ્ય ઘણું તીવ્ર હોય છે. છતાં “મન અને આત્માની વચ્ચે પરમાણુઓના જથ્થાનું એક પડ હોય છે,”

એમ એક અમેરિકન વૈજ્ઞાનિકે પણ જણાવ્યું છે. તે પડનું નામ જે આપવું હોય, તે ભલે આપો. અમે તેનું નામ કુર્મ આપીએ છીએ.

કર્મના પડદા અથવા કર્મરૂપ પડદા, જેવા પાતળા, બાકા, કાળા, ખમ્બ કાળા હોય, તેના પ્રમાણમાં આત્માની શક્તિનો પ્રકાશ-ખીલવટ બહાર જણાય છે, અથવા બહાર નથી જણાતો. ઓછો-વધતો જણાય છે, અથવા કાંઈક ચોક્કસ કે વધુ મેલો જણાય છે.

કેટલાક પ્રાણિઓના શરીર અને આત્મા સરખા હોવા છતાં, વચ્ચે રહેલ આ કુર્મ નામની ત્રીજી વસ્તુની અનેક વિચિત્ર વિચિત્ર ચડા-ઉતરીને લીધે તે સરખા પ્રાણિઓની શારીરિક અને બૌદ્ધિક પ્રવૃત્તિઓમાં પણ ચડા-ઉતરી જણાય છે.

માટે પ્રત્યેક પ્રાણિની કિંમત તથા મહત્તા તેના શરીર ઉપરથી આંકી શકાતી નથી. પરંતુ, શરીરની પાછળ રહેલા આત્માના ગુણોની ચડા-ઉતરી ઉપરથી પ્રાણિની કિંમત અને મહત્તા આંકી શકાય છે.

૫. દરેક પ્રાણિની ત્રયાત્મકતા.

દીવાના જ્ઞાનસના દૃષ્ટાંત ઉપરથી આત્મા: કર્મ: અને શરીર:નો સંબંધ કદાચ સમજી શકાશે. જ્ઞાનસનું આખું માળખું, તે શરીર છે. લાલ, પીળો, ઝાંખો કે સ્પષ્ટ કાચનો ગોળો, તે કર્મને સ્થાને છે, અને અંદરનો દીપક, તે આત્મા સમજો. તેના પ્રકાશ, તે તેના ગુણો સમજો. દીપકનો પ્રકાશ એક સરખો છતાં, કાચના ગોળાની વિવિધતા પ્રમાણે પ્રકાશમાં વિવિધતા જણાય છે. અને તે બન્નેય દીવો અને કાચનો ગોળો પોતપોતાનું સ્વતંત્ર કાર્ય બજાવતાં છતાં, જ્ઞાનસને આધીન રહીને આમથી તેમ ફેરવી શકાય છે.

આથી વાચક મહાશયો સમજી શકશે કે-કોઈ પણ કાળે કોઈ પણ પ્રાણી શરીર: આત્મા: અને સ્વકર્મ: એમ ત્રયાત્મક હોય છે. એટલે તીર્થંત્રીજી પણ-અમુક પ્રકારના શરીર સહિત, વિવિધ સ્વકર્મોથી ઘેરાયેલા અમુક એક આત્મા હોવાથી ત્રયાત્મક પદાર્થ છે.

પ્રકરણ ૨ જી

૧ નામની જરૂરીયાત.

“ તીર્થશ્રીજી ” નામ કેવો આત્મા ધારણ કરી શકે ?

શરીર અને કર્મરહિત, શુદ્ધ પવિત્ર આત્માઓને આવા નામ ધારણ કરવાના હોતા જ નથી.

પરંતુ, ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે શરીર અને કર્મ સહિત આત્મા જ દુન્યવી વ્યવહાર માટે કોઈ પણ જાતનું નામ ધારણ કરી શકે છે, અથવા તેને ધારણ કરવું જ પડે છે.

જે આત્મા વિષે અહીં લખાઈ રહ્યું છે, તેનું તીર્થશ્રીજી નામ કેમ પડ્યું ? તે એક મહત્વનો વિચાર છે.

આ નામ વ્યવહાર માટેનું હોવા છતાં, વિશિષ્ટ પ્રકારનું છે. જગતમાં આવા નામો ભાગ્યે જ-બહુ જ થોડી વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓના જ પડી શકે છે.

૨. લાયકાત પ્રમાણે નામના પ્રકારો.

પશુ, પક્ષી, કીડા, જંતુઓ વિગેરેની વિવિધ જાતિઓ હોય છે. અને તેના નામો પણ જુદા જુદા હોય છે. તેમાંની કોઈ પણ જાતિ કે વ્યક્તિનું આવું નામ જોવામાં આવતું નથી, કેમકે-તેવું નામ તેઓનું પડી શકતું જ નથી.

માનવોના દરેક થરોમાંયે આવા નામ જોવામાં આવતાં નથી; કેમકે-આવા નામો સહેજે ધારણ કરી શકાતા નથી. આવા નામો ધારણ કરવાને અમુક જ હદની લાયકાત જોઈએ છીએ.

કોઈ સમડીએ કે કાગડાએ સવિતાદેવી કે તખ્તસિંહ એવું નામ રાખ્યાનું જણાયું છે ?

આવા વિશિષ્ટ નામો ધારણ કરવાને લાયકાત કયારે આવે છે ?

અને કેમ વિકસે છે ? તે ખાસ સમજવા જેવું છે. કેમકે-શક્તિ-ઓનો વિકાસ થાય છે, એ તો આપણે પહેલાં પ્રકરણમાં કબુલ કરી આવ્યા છીએ. એટલે શક્તિઓના વિકાસને લાયક નામની લાયકાતના વિકાસનો પણ સંબંધ હોય છે.

કોઈપણ અત્યંત જડ પ્રકૃતિના માણસની નજર તળે પણ આજ સુધીમાં સંખ્યાતીત પ્રાણીઓ નીકળી ગયા હોય છે. તે સંખ્યાતીત પ્રાણીઓમાં પણ “ માનવ, માણસ, માનવી ” એવું નામ અમુક સંખ્યાના જ પ્રાણીઓ ધારણ કરી શકે છે.

૩. માનવ પ્રાણીઓમાં પણ અનેક ભેદો.

માનવસૃષ્ટિમાં માનવ તરીકેની સમાનતા છતાં, શરીરની કેટલીક ખાદ્ય અને અંદરની રચના, મોઢાનો આકાર, રંગ, સ્વભાવ, ગુણ, દેશ, વારસો, સંસ્કાર, વંશપરંપરા, વંશપરંપરાની ટેવો, ગુણો-અવગુણો વિગેરેને અનુસરીને પુષ્કળ ભેદો જોવામાં આવે છે.

પ્રાણિમાત્રમાં જેમ સમાનતા હોય છે, તે જ પ્રમાણે તેઓમાં વિશેષતાઓ પણ હોય છે, કેમકે-જગતના દરેક પદાર્થો જેમ સામાન્ય સ્વરૂપે એક જ જાતના હોય છે, તેમજ, વિશેષ વિશેષ રૂપે અનેક જુદા જુદા સ્વરૂપે પણ હોય છે. માનવોની લાયકાતમાં યે ચડતા-ઉતરતા દરજ્જા હોય છે.

૪. માનવોમાં ચડતા-ઉતરતા દરજ્જાના ક્રમ.

માનવોમાં ચડતા-ઉતરતા દરજ્જાનો સામાન્ય ક્રમ આ પ્રમાણે સમજી શકાય છે—

ચડ-ઉતર લાયકાતવાળા માનવોને પસંદ કરીને એક કારખાનાનો બુદ્ધિમાન સંચાલક પોતાના હાથ નીચેના હજારો મજૂરો, કારકુનો, કારીગરો, વેચનારા, ખરીદનારા વિગેરે પાસેથી કામ લે છે.

એક રાજા પોતાના તાબામાં લાખો માનવોને રાખીને સુરક્ષિત
જીવન ગળાવે છે.

એક પરોપકારી મહાપુરુષ પોતાની છાયામાં કરોડો માનવોને
સફળશુભી બનાવવાના પ્રયાસો કરતા હોય છે.

સારાંશ એ છે કે-પ્રત્યેક માનવનું મૂલ્ય સરખું નથી હોતું.
નહીંતર, સંચાલક: રાજા: કે સંત: જગતમાં મળી શકે જ નહીં.

એક તરફ પાંચસો ગરીબ ભીખારી, અને બીજી તરફ પ્રજાના
હિત ખાતર મરી શ્રીટનાર એક સેવક કે યોદ્ધો હોય, તુલના
કરતાં એક સેવક કે યોદ્ધાની કિંમત અને મહત્તા સ્વાભાવિક
રીતે જ સૌને વધારે કબૂલ કરવી જ પડે છે. સંખ્યાની મહત્તા
બધે ઠેકાણે મહત્વની નથી હોતી, શુભની અને સંસ્કારની પણ
મહત્તા સંખ્યા કરતાં ખૂબ ચડિયાતી હોય છે.

જેની જે પ્રમાણે કિંમત અને મહત્તા હોય, તેને તે જ પ્રમાણે
જગતમાં સ્થાન મળવું જ જોઈએ, તે જ વિશ્વવ્યવસ્થા, જગતના
વ્યવહારો અને દરેક સુવ્યવસ્થા ટકી અને ચાલી શકે છે.

આજે પણ આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે—

૧ માનવોમાં—૧ જંગલી માનવો અને ૨ સમાજબદ્ધ માનવો.

૨ સમાજબદ્ધ માનવોમાં પણ—૧ આર્ય અને ૨ અનાર્ય જાતિઓ.

૩ આર્ય માનવોમાં પણ ૧ ઉચ્ચ આનુવંશિક શુદ્ધિવાળા
અને ૨ ઉતરતી આનુવંશિક શુદ્ધિવાળા.

૪ ઉચ્ચ આનુવંશિક શુદ્ધિવાળામાં પણ ૧ માનવ હિતની વધુ
જવાબદારી ઉપાડનારી અને સુસંસ્કારી સમાજો ૨ તથા માનવ હિતની
ઉતરતા દરજ્જાની જવાબદારી ઉપાડનારી અને અદ્ય સંસ્કારી સમાજો.

૫. સુસંસ્કારી અને વધુ જવાબદારી ઉપાડનારી સમાજોમાં પણ

૧ આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિને અનુસરતું વ્યાવહારિક જીવન પ્રધાનપણે અને ૨ ગૌણપણે જીવનારાઓ.

૬ પ્રધાનપણે આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિને અનુસરતું વ્યાવહારિક જીવન જીવનારાઓમાં પણ ૧ દુન્યવી જીવન સાથે મુખ્યપણે આધ્યાત્મિક જીવન જીવનારાઓ અને ૨ જિંદગીભર કેવળ આધ્યાત્મિક જ જીવન જીવનારાઓ.

૭ જિંદગીભર કેવળ આધ્યાત્મિક જીવન જીવનારા વર્ગમાં પણ ૧ આધ્યાત્મિક આદર્શ ટકાવવા માટે પોતાનું ઉચ્ચ અને સંયમી જીવન રાખી, જગત્માં ચાલતા આધ્યાત્મિક જીવનના સંચાલનની મુખ્ય જવાબદારી અહા કરનારાઓ અને ૨ અદ્ય અહા કરનારાઓ.

રાજા-મહારાજાઓ, કળાકુશલો, વિક્ષાનો અને મહાન ધંધાદારોઓ તથા બીજી રીતે દુનિયામાં મોટા ગણાતા મુત્સદીઓ અને ડીઝીધારી માનવો કરતાં ये આધ્યાત્મિક જીવન જીવનારાઓનો દરબજો ઉત્તમ હોય છે.

૮ આધ્યાત્મિક સંચાલનની જવાબદારીઓ ઉપાડીને અહા કરનારાઓમાં પણ ૧ આધ્યાત્મિક સંચાલનના અગ્રેસર પ્રવર્તકો પ્રચારકો તથા ૨ તેના મુખ્ય ઉત્પાદક મહાપુરુષો. કે જેની સંખ્યા ઘણી જ નાની હોય છે, યુગોના યુગો પસાર થયા બાદ જ એવી એકાદ વ્યક્તિ હાથ લાગે છે. જેની મહત્તા જગત્માં સર્વોપરિ હોય છે.

ઉપર જણાવેલા દરબજાઓમાંનાં દરેક ઉપર ઉપરના દરબજામાં લાયકાત અને સફળો વધુ વધુ હોય છે; છતાં, ઉત્તરોત્તર ઉપરના દરબજાની સંખ્યા જગત્માં ઓછી ઓછી હોય છે, પણ તેની મહત્તા ઉત્તરોત્તર ઘણી જ વધતી જતી હોય છે.

૫ “સારું અને ખોટું” એ એક તાર્ત્ત્વિક વસ્તુ છે.

જેમ “વધારે સારું” તેમ તેની કિંમત વધારે ગણાય, એ કુદરતી છે. કેમકે “અમુક સારું, અમુક નરસું” આવો ખ્યાલ પ્રાણિમાત્રના મનમાં હોય જ છે, તેથી જ તે ઇષ્ટ તરફ પ્રવૃત્તિ અને અનિષ્ટ તરફથી નિવૃત્તિ કરે છે. કીડી સળગતી દીવાસળી પાસેથી પાછી ફરે છે અને સાકર તરફ દોડે છે.

કદાચ, બહુ કાંઈ વખતે, સૌ સૌનું માનેલું “સારું કે નરસું” હોય છે; છતાં, એ બે તરવેા જગતમાં સર્વસામાન્ય પ્રાણિના મનમાં જ હોય છે; માટે “સારું અને નરસું” જગતમાં એક સિદ્ધ પદાર્થ છે.

તેમ છતાં, જગતમાં એક એવો સ્થિર પદાર્થ છે, કે જેને હરેક સંજોગોમાં “સારો” કહી શકાય છે. અને તે માપના આધારે જ તેની સાથે સંગત હોય, તે જ બીજા પદાર્થો પણ “સારા” કહી શકાય છે. અને તેનાથી વિપરીત-વિસંગત હોય, તે પદાર્થો “નરસા, નકામા, ખોટા” એમ કહી શકાય છે.

તેવો સ્થિર-સારો પદાર્થ જગતમાં મોક્ષ કે ઉપચારથી તેના સાધનરૂપ આધ્યાત્મિક જીવન નક્કી થયેલ છે. માટે “તેની સાથે સંગત તે સારું, વિસંગત, તે નકારું” આમ એક સર્વમાન્ય ચોક્કસ ધોરણુ ઠરે છે.

તે આધારે આધ્યાત્મિક જીવનના સંચાલનની જવાબદારી ઉપાડનારાઓમાં તેના મૂળ ઉત્પાદકોની લાયકાત, કિંમત અને મહત્તા વધારેમાં વધારે હોય, એ સ્વાભાવિક છે.

૬ દરબળનો નિર્ણય.

માનવ પ્રાણીના ઉપર જણાવેલા મુદ્દાના આઠ દરબળો-માંના છઠ્ઠા દરબળના બીજા વિભાગમાં આવી શકનાર પ્રાણિથી જ

“તીર્થશ્રીજી” એવું નામ ધારણ કરી શકાય છે. તે સિવાય ઉત્તરતા વર્ષના પ્રાણિઓમાંની કોઈપણ વ્યક્તિ એવું નામ ધારણ કરી શકતી નથી.

“તીર્થશ્રીજી” નામ ધારણ કરનાર આત્માનો જિવનના અનંત પ્રાણિસમૂહમાં શો દરબજો છે? તેનો આ ઉપરથી કંઈક ખ્યાલ વાચકોને આવી શકશે.

પ્રકરણ ૩ જી

તીર્થશ્રીજી નામ કયા આત્માનું છે ?

૧ ઉત્કર્ષતા પ્રેરક જન્મસામગ્રી.

માનવ પ્રાણિઓમાં જે સારભૂત-સંસ્કારી માનવરત્નોના રત્નાકર તુલ્ય; અને ત્રણેય કાળના માનવોના સુસંસ્કારના ઉજ્જવળ પ્રવાહોનાં ગિરિશિખર તુલ્ય; ભારતવર્ષમાં,—તેમાં પણ વિશિષ્ટ પ્રદેશ અને પ્રબલીય દરબજોને લીધે વિખ્યાત ગુર્જરદેશમાં,—તેમાં પણ ઇતિહાસકાળમાં અણહિલપુર પાટણમાં સંઘઠિત થયેલા માનવોમાંના, પાછળના યુગમાં લાગેલી અનેક ચાતના જ્વાળાઓ-માંથી ઉત્તમ વંશના, સંસ્કારી, સફળબુદ્ધિથી વિશાળ ચિત્તવાળા, ગંભીર પ્રકૃતિના, જે અનેક માનવો ભણેલા હતા, તેના કેન્દ્રભૂત સાર્થક વિશ્વવિખ્યાત વિશેષણ ધારણ કરનાર અમદાવાદ નામના શહેરમાં—જે આત્માએ માનવ જન્મ ધારણ કરેલા છે.

અમદાવાદ એટલે આર્યપ્રજાના જીવનતત્વોની રક્ષા માટેની આખા ભારતમાં સીધી રીતે અને વિશ્વમાં આડકતરી રીતે બૌદ્ધિક સામગ્રી પૂરી પાડી, વ્યવહારુ ઉપાયો બતાવનાર; ઉદ્યોગ અને વ્યાપારી બુદ્ધિશક્તિ માટે કસાવેલા; માનવના શ્રેષ્ઠ ગુણોના નમૂનારૂપ; માનવકુળ વૃદ્ધિના બગીચારૂપ; વિશ્વનું સારભૂત-નિષ્કર્ષરૂપ; એક મોટું મહાજન-નગર.

અમદાવાદ એટલે જેમાં આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિના કેન્દ્રરૂપ આર્ય ધર્મેમાંના અગ્રેસર શ્રી જૈનધર્મના સર્વસંચાલનનું એક અદ્ભુત કેન્દ્ર. જેની વ્યવહારુ બુદ્ધિને આધારે આખા ભારતની આર્ય પ્રજાના પ્રબલકીય, સામાજિક, ધાર્મિક, વ્યાવહારિક, આર્થિક, રાજ્યકીય વિગેરે તમામ સુકાનોનું સંચાલન અમુક વખતે ચાલી રહેલું હોવાનું જાણી શકાયું છે.

તે સર્વને લીધે જે શહેર વિશ્વવિખ્યાત થયું છે, તે અમદાવાદ નગરમાં જે આત્માએ જન્મ ધારણ કરેલો છે.

યુગાંતરોથી ઉત્તરોત્તર કસોટીમાંથી પસાર થયેલા વિશ્વના ઉત્તમોત્તમ માનવરત્નોનું અમદાવાદ નગર એક વખતનું એક અપૂર્વધામ બન્યું હોવા છતાં, સાથે સાથે કાળદોષને લીધે ઉતરતી કોટિના માનવકુળોએ તેમાં વસતા હોય, એ સ્વાભાવિક જ છે. તેવા કોઈપણ કુટુંબોમાં જન્મ ધારણ ન કરતાં, ઉત્તમોત્તમ સામાજિક દરજ્જે ધરાવતા વીશાશ્રીમાળી જેવા કુટુંબોથી ઉતરતા છતાં તેની નજીકનો જ કમ ધરાવતા-દશાપોરવાડે વણિક કુળમાં જે આત્માએ જન્મ ધારણ કરેલ છે.

સુકુળ, સુગ્રાતિ, સુબલિ, વિગેરે ઉત્તમોત્તમ સામાજિક દરજ્જાના કુટુંબમાં જન્મ ધારણ કરવાનું પણ દરેકને પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી.

૨ ઉત્તમોત્તમ સામાજિક દરજ્જાની તાર્તિવક સમજણ.

“ માનવોમાં વંશપરંપરાના કુ અને સુ સંસ્કારો હોય છે.” એ એક જગતનું બુદ્ધિપૂર્વક સાબિત થયેલું માનવ જાતનું એક તત્ત્વ છે. વંશપરંપરાના ગુણો, સંસ્કારો ઉત્તરોત્તર સંતાનોમાં ઉતરે છે.

આધુનિક વૈજ્ઞાનિકોએ પણ નિસંદેહ રીતે સાબિત કરેલ છે, કે—

“ વંશપરંપરાના સુસંસ્કારોથી વધુ સંપન્ન માનવો વિગેરે પ્રાણીઓ જગત્માં વધુ વખત પોતાની જાતને ટકાવી શકે છે. ”

જે સમાજમાં, વંશપરંપરાના સુસંસ્કાર અને ઉત્તમ ગુણોનો તથા શારીરિક ઉત્તમ તત્ત્વોનો વારસો ટક્યો હોય, અને ઉત્તરોત્તર સંતાનોમાં અખંડ પ્રવાહરૂપે આવ્યો આવતો હોય, તે જ સમાજવ્યવસ્થા ઉત્તમ ગણાય છે. બાહ્ય શિક્ષણ વિગેરે બાહ્ય સાધનોથી આવેલા બાહ્ય સંસ્કારો તે વ્યક્તિ પૂરતું જ કે તે પેઢી પૂરતું જ સત્ત્વ પૂરું પાડે છે. આગળ આગળ કાયમ ન ટકતાં ખરે વખતે પડી ભાંગે છે. પણ આનુવંશિક સાર્વિકતા હબરો પેઢી સુધી વારસામાં લંબાય છે. ભલે બાહ્ય સંસ્કાર અદ્ય જણાતા હોય, છતાં આનુવંશિક સંસ્કારો પ્રબળો ચિરંજીવી હોય છે.

એટલા માટે જ ભારતીય આર્ય પ્રજાના આગેવાનો મરણને લોગે પણ પોતાના વંશવારસાના સુસંસ્કારોની રક્ષા કરતા આવ્યા છે, અને તેટલા ખાતર રહેજ પણ સંસ્કારમાં બગાડો પેસે આદર્શથી ઉતરતા દરજ્જા ઉપર માનવમાનસ કે રીતભાત ઉતરી પડે, કે તુરત જ તેનો વિભાગ જુદો પાડી દર્ધ, મૂળ વારસાનું રક્ષણ કરતા આવ્યા છે. અને ચડતી-ઉતરતી લાયકાતવાળા માનવોની સેળસેળ થતી અટકાવતા આવ્યા છે.

૩ તેને બગાડવાના પ્રયત્નો.

આજે, આખી આર્ય પ્રજાનો નાશ કરવા માટે હોય, કે જગત્માંથી તેની પવિત્રતાની ખ્યાતિ નષ્ટ કરવા માટે હોય, કે ગમે તે કારણે હોય, પણ અર્ધદગ્ધ વિદેશી વિદ્વાનો “ વિવિધ નાતજાતના લોકોના ખીચડારૂપ ભારતવર્ષ છે. ” એમ જણાવી,

ભારતીય સુસમાજશાસ્ત્રના નિયમોને આધારે રચાયેલા સમા-
જોની નિંદા કરી, તેની સામે અહીંના અર્ધદૃઢ યુવકો વિગેરેને
ઉશ્કેરી રહેલ છે. તેથી શિક્ષણ સંસ્થાઓ, પુસ્તકાલયો, વર્તમાન
પત્રો, તેવા પ્રકારના જાહેરમાં લોકપ્રિય કરાયેલા આગેવાનોના
વ્યાખ્યાનો, વિગેરેમાં, ખૂબ વિરોધી પ્રચાર ચાલી રહેલ છે. તથા
આ દેશના તેવા પ્રકારના મુગ્ધ યુવક-યુવતિઓ તેનો ખરો
લેદ પાગ્યા વિના-“ સિવિલ મેરેજ, આંતર રાષ્ટ્રીય લગ્ન, આંતર
જાતીય લગ્ન ” વિગેરેને નામે સંસ્કારરક્ષક મજબૂત હીવાલો ઉપર
ઘણુના ઘા મારી તોડી રહેલ છે. અને પોતાની પ્રજાના હિત જોખમ-
માં મૂકી રહ્યા છે.

બ્યારે યુરોપ, અમેરિકામાં એવી જ હીવાલો રચાઈ રહી
છે, અને આનુવંશિક સંસ્કારોની રક્ષા માટે પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે.
પોતાની ગોરી પ્રજામાં આનુવંશિક શુદ્ધ વારસો ઉત્તમ થાય, અને
સમૃદ્ધ થાય, તેને માટે વૈજ્ઞાનિક પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે. “ શારીરિક
આનુવંશિક તત્વો કેના કેવા શુદ્ધ છે ? ” તે માટે તેના લોહી લઈ
વૈજ્ઞાનિક તપાસ કરી રહ્યા છે. અને તેવા લોકોને જ અમુક હદમાં
વસવા દેવાના, અને તેવા લોકો સાથે જ ભવિષ્યમાં લગ્ન વ્યવહાર
સાધવા કાયદા વિગેરેથી પ્રયાસો કરી રહ્યા છે. આજની યુરોપ,
અમેરિકાની સમગ્ર ગોરી પ્રજાના નેતાઓ આનુવંશિક શુદ્ધિ
ઉપર ખાસ ભાર મૂકી રહ્યા છે, અને તે જાતના સામાજિક
નિયમો ત્યાં ઘડી રહ્યા છે, તેવા કાયદા પસાર કરી રહ્યા છે, તેવું
સાહિત્ય લખી રહ્યા છે, તેવી વૈજ્ઞાનિક શોધો કરી રહ્યા છે. અને
સાથે સાથે ભારતીય સંસ્કારી માનવ પ્રાણિના કાળ જોટલા
જીવના આનુવંશિક સંસ્કારોની હરિકાષ્ઠમાં ઉતરવા માટે, બીજી
ખંધી બામતોની જેમ તેમાં આગળ પડતા રહેવા માટે, અહિંના
સંસ્કાર જૂસવા અનેકવિધ પ્રયત્નો ચલાવી રહેલા જણાય છે.

આ આનુવંશિક શુદ્ધિના વિષયના ભારતીય શિષ્ટ સાહિત્યમાં

તેમજ યુરોપના શિષ્ટ સાહિત્યમાં મોટા મોટા બુદ્ધિમાન સંશોધકોએ લખેલા મોટા મોટા ગ્રંથો વિદ્યમાન છે, તે દેશોના લોકો ત્યાં પોતાના પ્રજાજનોમાં અહીંના ઉચ્ચ સંસ્કારો દાખલ કરવા ધારે છે, તે માટે હાલના હિંદી પ્રધાન પેથિક લોરેન્સના તા. ૧-૧-૪૬ ના ભાષણના તાબા શબ્દો વાંચો.—

“ હિંદ અને બ્રિટનની પ્રજાઓની દોસ્તી રાજદારી ક્ષેત્રમાં સફળ થાય, એ તો હું ઇચ્છું જ છું, પણ એથીએ વિશેષ, હિંદની પ્રજાના મહાન ધાર્મિક સાંસ્કૃતિક વારસાનો મને ખ્યાલ હોય, મારા દેશને પણ આપણી ભાગીદારીથી એ વારસાનો લાભ મળે, અને હિંદના મહાન નરનારીઓની પ્રેરણા મળતી રહે, એ મારા અંતઃકરણની ઇચ્છા છે. ”*

અહીંની પ્રજાના સફળતા બૂંસ્યા વિના ખીણ પ્રજાઓ પોતાનામાં સફળતા ખીલવે, તે ઇચ્છ છે. પરંતુ, તેમ કરવામાં આવતું નથી, તે અનિષ્ટ છે.

૪ ભારતીય આર્ય પ્રજાની વંશપરંપરાની શુદ્ધતા.

ભારતમાં દરેક મુખ્ય જ્ઞાતિઓમાં વીશા, દશા, પાંચા, અઢીઆ વિગેરે, અનુક્રમે ઉતરતા સંસ્કારોવાળી સમાજોના વિભાગો વિદ્યમાન છે. કાળક્રમે જેમ જેમ આનુવંશિક સંસ્કારો ઘટતા ગયા, તેમ તેમ સમાજનાં આગેવાનો તેવા ઉતરતા વિભાગોમાં સમાજની વ્યવસ્થા યોગ્યતા આપ્યા છે. અને તેમ કરીને બાકીઓની આનુવંશિક શુદ્ધિનું સેનલેજ થવાથી રક્ષણ કરતા આપ્યા છે.

* ભારતીય પ્રજાના ધર્મોમાં સીધી રીતે આજ સુધી ડબલ ન કરવા છતાં, આડકતરી રીતે તો ડબલ થવાની હકીકત મળે છે. પરંતુ, હવે તો તે તે ધર્મોમાં દાખલ થઈને લોકપ્રિય થઈ, જોરી પ્રજાના હિતના પ્રચારકો રચનાત્મક ડબલ કરી, ધાર્મિક સંસ્થાઓનો કમજો લેશે. તેથી આ હું કે શબ્દોમાં કદાચ આપણી હોય.

પ્રાણીય, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર: એ ચારેય વર્ગોમાં લગભગ આ અને આવી જાતના ઉપર જણાવેલા આનુવંશિક શુદ્ધિના ચઠતા-ઉતરતા વિભાગો જોવામાં આવે છે. જો કે અનાર્ય પ્રજાઓમાં પણ વિભાગો છે, પણ એટલા સ્પષ્ટ નથી, કે જેટલા ભારતમાં આર્ય પ્રજાના છે, કેમકે-ભારતદેશ માનવી સંસ્કૃતિના રક્ષણનું કેન્દ્ર છે, તેટલા, અનાર્ય પ્રદેશો સંસ્કૃતિના રક્ષણના કેન્દ્રભૂત નથી.

મુસલમાનોમાં પણ વહોરા, સીપાઈ, સીયા, મુન્ની, સૈયદ, મુમના, આરબ, પઠાણ વિગેરે ઘણી જાતિઓ છે. અને તેમાંયે અમુક ખાનદાન વિગેરે ળાચા-નીચા ઠરજાની પણ માન્યતા છે.

હુનિયાની ગોરી પ્રજાઓમાં પણ તેમ છે. સંસ્કારી ગણાતા અને પ્રગતિમાન તરીકે પોતાને ગણાવાના ડાળ કરનારાઓમાં પણ મીલમાલેક, પ્રેસીડેન્ટ, લોર્ડ વિગેરે અનેક વર્ગો છે. અને તેઓમાં ઉચ્ચ-નીચની ભાવના પણ છે. સર, જે. પી. વિગેરેને માન આપવાના પ્રકારો જુદા જુદા હોય છે. પશુ પક્ષિમાં પણ, હાથી-ગધેડો, ઘોડો-ઉંટ, ગાય,-ભૂંડ, કુતરા અને હરણ વિગેરેના સ્વભાવ, ખાનપાન વિગેરેમાં ભેદ માલૂમ પડે જ છે. તે જ પ્રમાણે મોર-કાગડા, પોપટ-ગીધ, સમડી-હંસ વિગેરેમાં પણ સ્વભાવ-ભેદ માલૂમ પડે છે. વનસ્પતિમાં પણ આંખો-ખાવળ, લીંમડો-અશોક-ચૌર-ઝોરડી અને કેળમાં કેટલો બધો ફરક માલુમ પડે છે? દરેક પ્રાણીઓ સર્વથા સમાન નથી, પરંતુ અમુક રીતે સમાન છે, છતાં અમુક રીતે તેઓમાં જુદાઈ પણ છે. આ સંપૂર્ણ સત્ય છે.

યુરોપના વૈજ્ઞાનિકો આ આનુવંશિક શુદ્ધિને જાણે છે, માને છે, અને અનેક જોખમો ખેડીને મોટા ખર્ચે તેના પ્રયોગો કરી તેનાં વૈજ્ઞાનિક તત્ત્વો શોધે છે. તથા તેના ઉપર મોટા મોટા

યુસ્તકો લખ્યા છે, અને લખે છે. માત્ર ભારતીય આર્ય પ્રજા સ્વાભાવિક રીતે જ આનુવંશિક શુદ્ધિવાળી છે. તેની હસ્તિષ્ઠ ખાતર, તેને નીચે પાડી, ચોતે બલિયમાં તેનાથી આગળ આવવા કેટલાક શિક્ષાનો અહિંના યુવકોના માનસને બગાડી અને તે યુવકો વચો-વૃદ્ધ થાય એટલે તેમને નેતા બનાવી, તેમની મારફત ભારતીય આર્ય સંસ્કૃતિના કેન્દ્રોને રગદોળવાનો પ્રયાસ દ્વરદ્વરથી કરાવા માલૂમ પડે છે. અસ્તુ.

આનુવંશિક શુદ્ધિવાળા, સંસ્કારી અને ઉચ્ચ જ્ઞાનદાનીવાળા સમાજમાં જન્મ ધારણ કરવાનું સફળાચ્ચ જે આત્માને પ્રાપ્ત થાય, તે આત્માને દરજ્જે પણ વિશ્વના પ્રાણી માત્રના બુદ્ધા બુદ્ધા દરજ્જાને હિસાબે કેટલો ઊંચો દરજ્જો છે ? તેની વાચકોએ ખાસ કલ્પના કરવા જેવી છે. દુનિયાભરના સામાજિક દરજ્જામાં લગભગ ઉપરની ટોચ ઉપર તેનું સ્થાન આવે છે. એ સત્ય આ વિષયના વિજ્ઞાનના નિષ્ણાત વાચકોના ખ્યાલમાં ખરાબર આવી શકશે જ.

૫ બાહ્ય સુસંસ્કારની ભારતીય સામગ્રી.

ભારતવર્ષમાં વર્તમાન કાળે વસવાટ કરતા માનવજાતિ-ઓના જીવન પલટાવી નાંખી, યુરોપીય માનવોના લાલની પ્રવૃત્તિઓના કેન્દ્રોમાં ઉપયોગી થાય, તેવી જાતનું સામાજિક, આર્થિક, પ્રજાકીય, ઔદ્યોગિક ઘડતર કરવા એટલે તેવી રીતે કેળવી લેવા આધુનિક કેળવણી શરૂ થઈ છે, જેને પરિણામે આજે અહિંના માનવોને બાહ્ય સંસ્કાર મળી રહેલ છે, ત્યારે ખરા આનુવંશિક સંસ્કારો નાશ પામી રહેલ છે.

આવી રીતની આ આધુનિક કેળવણી શરૂ થતાં પહેલાં અહિંના માનવોને બાહ્ય સંસ્કાર પણ સારી રીતે મળી રહેલા હતા. અને તેથી જ પ્રાચીન કાળમાં આ દેશમાંના માનવરત્નો જગતપૂજ્ય અને માન્ય દરજ્જામાં આવી શકતા હતા.

૬ પ્રબળના આદ્ય સંસ્કાર માટેના આધુનિક વિકાસી સાધનો

હાલની શિક્ષણ સંસ્થાઓ ગોરી પ્રબળોના સ્વાર્થને અનુકૂળ વિષયોનું જ્ઞાન આપે છે, અને સાથે સાથે અહીંની પ્રબળા જીવનનું તદ્દનુકૂળ એટલે ગોરી પ્રબળા સ્વાર્થને અનુકૂળ દરેક પ્રકારનું ઘડતર પણ કરે છે, એ બે કામ ખાસ કરે છે.

૭ આદ્ય સુસંસ્કાર આપવાના આ દેશના પ્રકારો.

આ દેશમાં ધર્મસંસ્થાઓ ગ્રહણ અને આસ્તેવન શિક્ષાદારા જ્ઞાન અને બાહ્ય સંસ્કારો પૂરા પાડતી હતી.

ગ્રહણશિક્ષા એટલે વિશ્વના ગહન પદાર્થોનું શાસ્ત્રો મારફત અભ્યાસ અને જ્ઞાન સંપાદન. તેમાં ભારતવર્ષ એક હતું. તેમાં પણ અમુક અમુક દર્શનો ખૂબ ઊંડે સુધી ગયેલા હોવાના ભારતીય: પ્રાચીન: અને ગંભીર: સાહિત્ય ઘણા પૂરાવા પૂરા પાડે છે.

આસ્તેવન શિક્ષા એટલે—સુસંસ્કારી જીવન બનાવનારા રીતરિવાજો, આચારો, ધોરણો, રૂઢિઓ, વ્રતો, સંસ્કારો વિગેરેની ટેવ કેળવી સરળતાથી જીવનમાં અમલ કરાવવો. સુસમાજ-શાસ્ત્રી-એવું સૂત્ર છે કે—

“કોઈ પણ માનવ સમાજને બહારથી પણ સુસંસ્કારી રાખવી હોય તો સમાજના હિતચિંતકોએ સારા સારા આચારોરૂપ જીવનના ઉત્તમ નિયમો, વિગેરે શોધી કાઢી પ્રબળમાં રૂઢ કરી દેવા જોઈએ. બાલ્યતાં અબાલ્યતાં પણ એ રૂઢિઓને વળગીને પ્રબળ જેમ જેમ ચાલે છે, તેમ તેમ તેના લાભો તે ઉઠાવે છે. દરેક માનવો દરેક સુનિયમોને સ્વયં સમજીને અમલમાં નથી મૂકી શકતા, પણ પોતાની આબુબાબુ પોતાના જન્મથી પહેલાં રૂઢ થયેલા નિયમો ભૂલે છે, તે દેખાડેખીથી પણ પાળે છે. એટલે પણ તેના કાયદા તેને અનાયાસેજ મળે છે. એમ કરવાથી સુસમાજશાસ્ત્રના અને

પ્રજ્ઞના હિતચિંતકોના જે ઉત્તમ આદર્શો હોય, તે સઘળા યથાશક્ય અને જન સમાજના જીવનમાં પ્રત્યક્ષ પળાતા દેખાય છે. ”

આ નિયમોને આધારે પૂર્વના મહાપુરુષોએ ઘણા સારા નિયમો આપણા રોજના જીવનમાં, કુટુંબમાં, ગામમાં, શહેરમાં, જ્ઞાતિમાં, જાતિમાં, સમાજોમાં રૂઢ કરી દીધેલા હતા. જેના આધારે સમાજ વ્યવસ્થા અનાયાસેજ વ્યવસ્થિત ચાલી આવતી હતી, જેથી પ્રજાને બાહ્ય ઉત્તમ સંસ્કારો પણ મળતા હતા.

૮ હાલમાં તેના ઉપર પડતો ફટકો.

તેના ઉપર પરદેશી વિક્રાનોએ, તે સર્વ સુરૂઢિઓને “કુરૂઢિ” કહીને પહેલી શાળિક કુહાડો માર્યો. અને તેને તોડવા ૫૦ વર્ષ પહેલાના યુવકોને ઉશ્કેર્યા, સુરૂઢિ કંઈ ? અને કુરૂઢિ કંઈ ? તેની પરીક્ષા કોને હોય ?

પરદેશીઓની પહેલી ઇચ્છા તો “ ભારતીય સુગણાતી: કે કુગણાતી: હરેક રૂઢિ તુટવીજ જોઈએ. ” એ હતી. એટલે “જેને જે વખતે, જે રીતે, જે કુરૂઢિ, લાગે; તે, તેને તોડ. ” એમ સુરૂઢિકુરૂઢિની અનિયમિત વ્યાખ્યા રહેવાથી હરેક સુરૂઢિ જેમ જેમ જેને કુરૂઢિરૂપ ભાસે, તેમ તેમ તે સર્વ રૂઢિઓ તોડવા લાયક બનતી બાય.

“ માત્ર અહિંની રૂઢિઓજ તોડવી ” એટલા પૂરતું જ પણ તેઓનું ધ્યેય ન હોતું, પરંતુ બીજું ધ્યેય ” પોતાને અનુકૂળ તત્ત્વોને પોષક નવી રૂઢિઓ “ સુધારા ” ને નામે અહિંની પ્રજામાં દાખલ કરવી અને જીવનમાં પ્રત્યક્ષ અમલમાં આવે, તેવા હરેક પ્રયત્નો કરવા સુધી પહોંચવાનું પણ હતું. એટલે જ, સાથે સાથે તેથી નવી નવી રૂઢિઓ પણ લોકોમાં શરૂ કરી પ્રચલિત કરી દીધી. તે ખાતર કાયદાના એવા દબાણો આવે, છતાં લોકો તેનો વિરોધ ન કરી શકે, તેવી ગોઠવણો ઘણી જ દીર્ઘકાલિયરેલી

કરી શકતા હતા. કેટલાક નવા રિવાજો અહીં શરૂ કરાવતાં પહેલાં ઇંગ્લાંડમાં કે યુરોપમાં તે શરૂ કરાવવાના દાખલા મળે છે, પછી ત્યાંના છાપાઓમાં એ રિવાજોનાં વર્ણનો આવે, એટલે અહીંના લોકોમાંથી પણ કેટલાક તેનું અનુકરણ કરે. કેટલાક લોકો વિરોધ કરે, તો અનુકરણ કરનારા કહે કે-“ તેઓના દેશમાં તેઓને આ પ્રમાણે કરવું પડેલ છે.” એમ ધીમે ધીમે બધું પાછું થાળે પડી જાય.

આ યોવાની રૂઢિ શું આ દેશમાં દરેક માનવોએ સમજીને અહણ કરી છે? શું તે સુરૂઢિ છે? દારૂની બદી કેટલી વધી છે? ભારતમાં આટલો ફેલાવો કોઈ વાર હતો કે? નાટક-સીનેમા આટલા પ્રમાણમાં જોવાની આ રૂઢિ એમાનોને તો ખાસ દેખાડવાનો રિવાજ, શું સમજપૂર્વકનો છે? રેઈસની હારજીત, સદ્દા, કલબોમાં ભાગ-બુગારો-ખેલકુદ વિગેરે શું સુરૂઢિઓ છે? પહેરવેશ, ભાષા, ખાન-પાનમાં ફેરફાર શું આ બધા સુરૂઢિપોષક છે? ટીપાર્ટી, ઇવનીંગ પાર્ટી, ગાર્ડનપાર્ટી વિગેરે શું સુરૂઢિઓ જ છે? આ દેશની પ્રજાને બંધબેસતા થાય તેવી નવી કુરૂઢિઓ, એટલી બધી વ્યાપક બની રહી છે, કે તેના વર્ણનોનું એક મોટું પુસ્તક ભરાય.

વાચકો એમ ન સમજી જાય કે-“ અમે દરેક પ્રાચીન રૂઢિઓને સુરૂઢિ કહીએ છીએ, અને આધુનિક બધીને કુરૂઢિ કહીએ છીએ.” અમે સુ નેજ સુ, અને કુ નેજકુ કહીએ છીએ, એ બૂલવાનું નથી.

ત્યારે ભારતમાં ધર્મ સંસ્થાઓ પ્રજાની જેવી લાયકાત તેના પ્રમાણમાં તેની આબુખાબુ સુરૂઢિઓનું સામાજ્ય ફેલાવી, તેના જીવનનું-બંધારણ, પોષણ અને સંસ્કારી ઘડતર કરી વિકાસ સાધતી હતી. અને કુસંસ્કારી અને અહિત કરનાર જીવનશૈલી રહેને બચાવી પ્રજાનું અનેક રીતે રક્ષણ કરતી હતી. અસફ પ્રવૃ-

તિઓમાંથી રોકી સફળવૃત્તિઓમાં દોરનારી હતી. સાથે સાથે બુદ્ધિશાળી વ્યક્તિઓની જ્ઞાનપિપાસાને પણ શાન્તો અને ઉપદેશો-દ્વારા પોષણ આપતી હતી.

આમ જૈનધર્મ જેવા વિશ્વના મહાન ધર્મનું સંચાલન કરનારી જૈનશાસન રૂપી ખૂબ સંસ્કારી ધર્મ સંસ્થાએ પાથરેલી આસેવન અને ગ્રહણશિક્ષાના અનેક પ્રચલિત રૂઢિવાળેમાંથી ઉચ્ચ સંસ્કારી કુટુંબોને ખાલી ઉચ્ચ સંસ્કારો અને શિક્ષણ મળતા હતા.

લગભગ ઉચ્ચ સ્થાન અને સમાજમાં જન્મ ધારણ કરવા છતાં, કેટલાક જીવો એવા પણ ત્યાંજ હોય છે, કે જેઓ આજુ-બાજુના તેથી ઉતરતા સંજોગોને અંગે તેથી અદ્ય કે પતનશીલ સંસ્કાર તરફ ધસડાઈ જનારા કુટુંબો હોય છે, તેને ખદલે આ આત્માએ જે કુટુંબમાં જન્મ ધારણ કર્યો હતો તે કુટુંબ સ્થિતિમાં ધરાબર સ્થિર હોવા ઉપરાંત આગળ વધવાની ઈચ્છા અને સંજોગ ધરાવનારા કુટુંબોમાંનું એક હતું.

પરંતુ, એવા ઉચ્ચકુટુંબમાં જન્મ લેવા માત્રથી “તીર્થ-શ્રી” એવું નામ મેળવી શકાતું નથી.

ભારતવર્ષ, ગુજરાત દેશ, અમદાવાદ નગર, મહાજનોના વસાવટનો મધ્ય ભાગો, તેની મુખ્ય મુખ્ય પોળોમાંની કાએશ્વરની પોળમાં જે આત્માનો જન્મ થયો હતો.

જગતના માનવોમાં શ્રેષ્ઠ આર્ય પ્રજા; તેમાં ઉત્તમ વર્ણ, તેમાં દશાપોરવાહ જેવી લગભગ શુદ્ધતમ આનુવંશિક સમાજ, તેમાં અમદાવાદ શહેરના ઉત્તમ કુટુંબોમાંના કુટુંબમાં, તેમાં જૈન શાસનના કેન્દ્રભૂત અમદાવાદની ગ્રહણ અને આસેવન શિક્ષાના શ્રેષ્ઠ વાતાવરણવાળા કુટુંબમાં જે આત્માનો જન્મ થયો હતો.

છતાં યે, તેટલાથી “તીર્થશ્રીજી” નામ ધારણ કરવાની લામકાલ મળતી ન હોવાથી એ નામ ધારણ કરી શકાતું નથી. પરંતુ, શહેર, પોળ, જ્ઞાતિ, વંશ, કુળ, માખાપ, કુટુંબ, પુત્ર, પુત્રી, સગાં, સનેહી, માલમિદકત, ઘર, સુખસગવડ, ધન, દોલત, વેષ, દાગીના, અલંકારો, વાહનો અને તેનો ઉપયોગ, મોજશોખ, ટાપટીપ, ફેશન, સુસ્વાદુ ખાનપાન, પ્રવૃત્તિ, કળ્યા, ઠંકાસ વિગેરે બધું છોડી દર્ધ, કેવળ આધ્યાત્મિક જીવન જીવવાના વર્ગમાં દાખલ થવાથી જ “તીર્થશ્રીજી” એવું નામ ધારણ કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થાય છે.

બીજા પ્રાણીઓ અને માનવો કરતાં સ્વાભાવિક રીતે જન્મથી ઉચ્ચ જીવનનો સરવાળો પ્રાપ્ત થવા ઉપરાંત, સર્વસામાન્ય માનવો કરતાં પણ, ઉચ્ચ દરજ્જાનું જીવન પ્રાપ્ત કર્યા પછી જ એ નામ ધારણ કરવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે.

પ્રકરણ ૪ થું.

“તીર્થશ્રીજી” નામ કેવા આત્માનું છે ?

૧ પુસ્તત્વઃ સ્ત્રીત્વ

આ નામ સાંભળતાંજ નામથી વાચ્ય વ્યક્તિ પું-જાતિને બદલે સ્ત્રી-જાતિ હોવાનું વાચકોને સ્પષ્ટ લાગે થાય છે.

સ્ત્રી અને પુરુષનો ભેદ કુદરતી રીતે જ વિશ્વમાં સિદ્ધ છે. સ્ત્રીત્વ અને પુંસ્ત્વ એ પણ સંસારી આત્માના એક જાતના ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપોજ છે. શુદ્ધ આત્મા નથી પુંમાન, નથી સ્ત્રી.

આત્માની અવસ્થા વિશેષ-સાંસારિક અવસ્થા વિશેષ પું કે સ્ત્રી હોય છે. તે અવસ્થા વિશેષોનો વિકાસ કરનાર અને તેનો પ્રવાહ લાંબાવનાર એ બન્નેય સામ સામી છતાં એક બીજાની પોષક અવસ્થાઓ છે. આત્મા તેથી પર છે.

૨ પુસ્તક અને સ્ત્રીત્વના વાસ્તવિક ભેદ.

સ્ત્રીત્વ કરતાં પુસ્તકની પ્રાપ્તિ: આત્માની કાંઈક વધુ વિકસિત અવસ્થા હોવાનું જણાવે છે. સ્ત્રીત્વ કરતાં પુસ્તકમાં કાંઈક વિશિષ્ટતા છે, જ્યેમ અનેક રીતે સિદ્ધ અને સાબિત છે. આર્ય બુદ્ધિનિધાનોનો એ નિર્ણયાત્મક નિશ્ચય છે અને યુરોપના પ્રાચીન તથા આધુનિક ધણા વિદ્વાનો પણ જ્યેમ માને છે.

ભારતમાં શિષ્ટ મહાજનને બદલે તેની સામે મબુર મહાજન સ્થાપીને અને તેનો સંબંધ આખી દુનિયાના મબુરોની સાથે બાંધી આપી, તેની પાછળ મબુરોના કૃત્રિમ ઊંચા દર અને લાગવગનો ટેકો આપી, મજબુત કરવાનો મૂળ હેતુ ભારતીય આર્ય મહાજન શ્રેષ્ઠનો વિશ્વ ઉપરનો અંકુશ ઢીલો કરી વિશ્વના સમગ્ર માનવોના આગેવાનો હોવા છતાં ભારતમાં એ લોકોની આગેવાનીમાંથી ખસેડવા માટેની ભેદનીતિરૂપ જણાય છે.

તેજ પ્રમાણે, સ્ત્રી જાતિની સ્વતંત્રતા અને તેને આગળ લાવવાનો અને તેના હક્કોની તરફેણ કરીને વિશ્વશ્રેષ્ઠ આર્ય પુરુષો કુટુંબોમાં અંદર અંદર ભેદનીતિ ઉત્પન્ન કરો, તેઓને પાછળ પાડી, આર્ય સંસ્કૃતિના કેન્દ્રો તોડી પાડી, તેમની સર્વ વસ્તુઓનો કબજો મેળવવા માટેની ભેદનીતિરૂપ આજે બધો દાવ ખેલાઈ રહ્યો જણાય છે.

જો કે, તેના બીજા માત્ર વવાઈ રહ્યા હતા, હવે તેના અંકુરજ કૂટી રહ્યા છે. પરંતુ, વખત જતાં તેમાં ઘણો હસ્ત પ્રક્ષેપ કરવાની તૈયારીઓ ચાલે છે, અને તેમાંથી ફાલેલું ઘટાદાર વૃક્ષ તૈયાર કરાઈ રહ્યું છે.

એટલે, આજની સ્ત્રીઓને આગળ લાવવાની વાત અને પ્રચારનું વાતાવરણ કેવળ કૃત્રિમ અને ઈન્દ્રબળરૂપ છે. વાસ્તવિક

રીતે પુરુષ કરતાં સ્ત્રીનું જીભું સ્થાન દુનિયાના સાચા વિચારકોને કબૂલ છે, હતું અને રહેશે.

આધુનિક વૈજ્ઞાનિકોએ પણ “વિકૃત પુરુષજાતિના સંતાનો વધુ સંખ્યામાં વિકૃત થાય છે, અને વિકૃત સ્ત્રીના સંતાનો અદ્ય સંખ્યામાં વિકૃત થયા છે.” એવા ઘણા પ્રયોગોથી પુરુષની પ્રધાનતા સિદ્ધ કરી છે.

આ સર્વનો અર્થ એ નથી સમજવાનો કે-“સ્ત્રીઓમાં કાંઈજ નથી હોતું.” સ્ત્રીઓમાં ઘણી શક્તિઓ ગુપ્ત છુપાયેલ હોય છે. સ્ત્રી પણ લગભગ પુરુષની હારમાં જ હોય છે. સમાન કોટિનાં સ્ત્રી-પુરુષોમાં પુરુષનું તેજ કંઈક વધુ ઝળકે છે. નહીંતર, સામાન્ય કોટિના પુરુષો કરતાં વિશિષ્ટ કોટિની સ્ત્રીઓ ઘણી ચડીયાતી હોય છે.

મજબૂર પુરુષો કરતાં રાજ-રાણીઓ અને શેઠાણીઓ સ્વાભાવિક રીતે જ ઘણીજ વિશેષ હોય છે; છતાં, સમાન દરજ્જાના સ્ત્રી-પુરુષોમાં પુરુષનું તેજ વિશેષ હોય છે. આટલો ફરક હોય છે.

આથી જ વિશ્વકલ્યાણકર મહાન સર્વજ્ઞ સંત પરમાત્માઓએ ધર્મને પુરુષપ્રધાન બનાવ્યો છે. ગણધર, આચાર્યાદિ પદવીઓ વિગેરે ઉત્તમ પુરુષોનેજ આપવાની આજ્ઞા કરી છે.

પુરુષમાં દુન્યવી કેટલાક જોખમ ખેડવાની, અને જવાબદારીઓ ઉપાડી અદા કરવાની પણ કુદરતી તાકાત હોય છે.

સીધી રીતે સંતાનોત્પાદનના જીવનકાર્યને લીધે સંતાનની ઉત્પત્તિથી માંડીને તેની સારસંભાળ સુધી કુદરતી રીતેજ સ્ત્રી પરતંત્ર છે. તે કાર્યમાં સ્ત્રીને રોકાયેલ રહેવું જ પડે છે. તેને પણ જીવન-સંગ્રામના સર્વસામાન્ય અને સ્વતંત્ર ક્ષેત્રો ઘણા હોય છે. શારીરિક બળના પ્રસંગોમાં પણ-સ્ત્રીશરીરના તેવા પ્રકારના કુદરતી

ધંતરને અંગે તે કાંઈક પછાત પડી જાય છે. વિશેષે ઘણા કાર-
ણોને લીધે પુંસ્તવ કરતાં સ્ત્રીત્વ કેટલેક અંશે એકંદર ન્યૂન વિક-
સિત સ્થિતિ છે. છતાં, નપુંસકત્વ કરતાં સ્ત્રીત્વ વધુ વિકસિત
સ્થિતિ છે. અને તેના કરતાં પુંસ્તવ કાંઈક વધુ વિકસિત સ્થિતિ છે.

આત્મોત્કાંતિનો ક્રમ તપાસતાં પણ આ વાત બરાબર સાબિત
થાય છે.

આમ છતાં, વંધ કે માનનીય સ્ત્રીત્વ કે પુંસ્તવ નથી, પણ
તેની પાછળ રહેલી આત્માની વિકસિત સ્થિતિ વંદનીય કે માન-
નીય છે, એ બૂલવાનું નથી.

સ્ત્રી સંતાનોત્પાદન કાર્યની ભૂમિકા રૂપે-બીજધારક પૃથ્વી-
રૂપે હોવાથી, પોષક હોવાથી, પાલક હોવાથી, સંવર્ધક હોવાથી-તેનું
માનસ સ્વાભાવિક રીતે વધુ લાગણીપ્રધાન હોય છે, તેથી તે
સાંસારિક ભાવોની વધુ નિકટ હોય છે.

એટલા જ માટે, આર્ય શાસ્ત્રકારોએ ઠામઠામ સ્ત્રીજાતિની
નિંદા કરી છે. પરંતુ, તે કેવળ સ્ત્રીજાતિની નિંદા નથી. પરંતુ, સાંસા-
રિક ભાવ-વિષયવાસનાની નિંદા કરી છે. જે કે આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી
તે નિંદાને પાત્ર બન્નેય અથવા ત્રણેય, જાતિ છે. છતાં, ધર્મ
પુરુષપ્રધાન છે, અને સાંસારિક લાગણીઓ સ્ત્રીપ્રધાન હોય છે.
એટલે આધ્યાત્મિક જવાબદારી ઉપાડનાર પુરુષ જાતિ કર્તવ્યોથી
બ્રહ્મ થવા ન પામે, માટે તે મોટા ભય સ્થાનકથી બચાવી, જગતના
કલ્યાણના માર્ગે ટકાવવાના પ્રયોજનથી સાંસારિક લાગણી-
પ્રધાન સ્ત્રી-જાતિની નિંદા લક્ષણ- (ઉપચાર) થી કરવામાં આવી
છે. પરંતુ અભિધા વૃત્તિથી (સીધી રીતે) કરવામાં આવી નથી.

“શાસ્ત્રકારો પુરુષો હોવાથી શાસ્ત્રો પક્ષપાતથી લખ્યા છે.
સ્ત્રીજાતિના શુભુદોષ સમજી નહોતા શક્યા, માટે શાસ્ત્રોમાં સ્ત્રીની
નિંદા લખી છે.” એમ સમજવામાં કે માનવામાં બાધિશતા છે,

અજ્ઞાનતા છે, આશય સમજવાની પામરતા છે. અથવા કોઈ સ્વાર્થી લોકોએ કરેલા ખોટા પ્રચારના શિકારબૃત થવાયું હોય છે.

૩ સ્ત્રીત્વનું સામર્થ્ય.

પુસ્તવ કરતાં સ્ત્રીત્વ ઉતરતા દરજ્જામાં છતાં તે લગભગ સમાન થવા જાય છે. માત્ર ફરક સંખ્યાનો રહે છે. પુરુષોની સાથે સ્ત્રીઓ પણ વિકાસના અંતિમ દરજ્જા સુધી પહોંચી શકે છે. પરંતુ, તેની સંખ્યા સામાન્ય રીતે પુરુષો કરતાં ઓછી હોય છે. એટલે જ માત્ર ફરક હોય છે. પુરુષો જે કામ કરી શકે, તે કામ સ્ત્રીઓની ઓછી સંખ્યા કરી શકે છે.

એટલે સ્ત્રી-ભતિની પણ ઉન્નત સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાની લાયકાત છતાં, સામાન્ય રીતે દરેક સ્ત્રીઓને આવું નામ પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી.

૪ સ્ત્રી-ભતિમાં ચક્ર-ઉત્તર દરજ્જાનો નિર્દેશ

સ્ત્રીઓમાં પણ અનેક દરજ્જા હોય છે. સામાન્ય સ્ત્રીઓ અને કુળવતી સ્ત્રીઓ, કુળવતી સ્ત્રીઓમાં પણ પાતિવ્રત્યને પ્રધાન જીવન-સર્વસ્વ માનનાર ઉચ્ચ કુળો અને સમાજોમાં જન્મ પામનાર સ્ત્રીઓનો દરજ્જો ઘણો ઉચ્ચ હોય છે. તેમાં પણ આધ્યાત્મિક જીવનના પ્રતીક સમા કુળોમાં જન્મ પામવાનું કોઈકનાજ ભાગ્યમાં હોય છે.

૫ સ્ત્રીભતિના પવિત્ર ઉપર કૌટુંબિક અને પ્રજાકીય પવિત્રતાનો આધાર.

જે સમાજો અને કુટુંબો સંખ્યાતીત વર્ષોથી પોતાના કુટુંબના સ્ત્રી-પુરુષોની પવિત્રતા જાળવતા આવ્યા છે, જે કુટુંબોમાં બાલ્યકાળથીજ “બ્રહ્મચર્ય”, પવિત્રતા, પાતિવ્રત્ય, ચતુર્થવ્રત અને સાધ્વી જીવન ઉત્તમ હોય છે. ” તેવા વિચારો કાને અથડાતા હોય છે, બીજી હવા જ પેસવા ન પામે, બીજા વિચારો કાને ન

અથડાય, મનમાં ઉત્પન્ન થવાની તક ન લઈ શકે, વૈધવ્ય જીવન પશુ સુલભ અને સરળ બને, તેવા વાતાવરણો હોય છે.

હજારો સૂરિપુરુષોએ અને મહાસતી સાધ્વીઓએ પોતાના જીવનના બલિદાન આપીને અહીંની પ્રજાના જીવનમાં પવિત્રતાનો ઉચ્ચ આદર્શ ઘડ્યો છે, ટકાવ્યો છે. દેશમાંના અનેક માનવ કુટુંબોમાં પ્રચાર્યો છે, સ્થિર કર્યો છે અને દૃઢભૂળ બનાવ્યો છે.

જે કે, આજનું વિકૃત સાહિત્ય, છાપાં, નાટક, સીનેમા, ભાષણો વિગેરે એ માનસિક શુદ્ધિને છ'છેડી રહેલા છે, તેમાં બુદ્ધિબેદની ચણુગારીઓ મૂકી રહ્યા છે. છતાં, તેમ કરવામાં પ્રતિષ્ઠા પ્રગતિ આજે મનાઈ રહી છે; પરંતુ, ડાહ્યા લોકોએ પોતાના ઘરમાં એવી હવા પેસવા ન દેવા માટે પૂરતી સાવચેતી રાખવા સંપૂર્ણ પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ. પોતાના ઘરમાં તો શું, પરંતુ, પોતાના ઘરને ઓટલે પશુ એવી વાતો થવા ન દેવી જોઈએ, તેવું સાહિત્ય ઘરમાં પેસવા ન દેવું જોઈએ, તેવા દુશ્મનો અને પ્રસંગો આંખે જોવા કે કાને સાંભળવા ન દેવાં જોઈએ.

શ્રી ઉત્તતિનો મુખ્ય આદર્શ શિયળ છે, આજે તે શિથિલ કરવાના અનેક ઉપાયો ચાલી રહ્યા છે. સ્વાતંત્ર્યનો કૃત્રિમ નાદ ઉઠી રહેલો છે. “સામાજિક સિતમની ભટ્ટી” જેવા શબ્દો વાપરીને શ્રી-માનસોને ભડકાવાઈ રહેવાયાં છે. જવાબદારીઓ ઉપાડવાના જરૂરી કષ્ટોને નોવેલોમાં અવળા ચીતરી, શ્રી-માનસને “પોતે દુઃખી છે” એવો અનુભવ કરાવી, જવાબદારીમાંથી છટકવા લલચાવાય છે. તે નાદ શ્રીઓમાં પેસે, ઓટલે પછી તે અનેક સ્વચ્છંદ પેસાડેજ. તેથી શિયળ તો જોખમાઈજ જવાનું. શ્રીઓનું શિયળ જોખમાયું, ઓટલે પ્રજાની પવિત્રતા જોખમાઈ, અને આધ્યાત્મિક શુદ્ધ વારસાવાળી પ્રજાનું અસ્તિત્વ નાબુદ થતું જ જાય, એ સ્વાભાવિક છે. પરંતુ, તે મહાન્ ફટકો, આખા જગતને જ છે.

શ્રીઓની આંખુ બાંજુ, લજ્જા, મર્યાદા, લાજ, પડદા, ઘર જ-

કાર્યક્ષેત્ર, વિગેરે, જેટલા કિલ્લા છે, તેને લીધે, તથા બાહ્ય-ક્ષેત્રોથી દૂર રહી, અંદરના સુવ્યવસ્થિત ક્ષેત્રમાં સ્ત્રી જેમ જેમ વધુ ગોઠવાયેલા રહે છે, તેમ તેમ તેટલા પ્રમાણમાં તેના મન, વચન, કાયાનું, સામર્થ્ય સંગ્રહિત, સુરક્ષિત, સુવ્યવસ્થિત, સુગ્રથિત, સુસંગ્રહિત રહે છે. તે તમામ સામર્થ્ય સંતાનોને વારસામાં મળે છે, જેથી ઉત્તમ અને આદર્શ જીવનમાં ટકી રહેનારા પવિત્ર વારસાવાળા સંતાનો થાય છે, જેઓ ધર્મ અને વિશ્વ સુવ્યવસ્થા ટકાવી શકે છે. આ વધુ સૂક્ષ્મ રહસ્ય છે.

“પુરુષોમાં નબળાઈએ પ્રવેશ કર્યો હોય, માટે સ્ત્રીઓમાં પણ પ્રવેશ થવો જ જોઈએ.” એવી આશા તો કોઈ નજ રાખે.

આવી કુળવતી કન્યાઓમાં તથા સ્ત્રીઓમાં શૈથિલ્ય પ્રવેશ કરવા ન પામે, માટે ભારતીય સમાજ વિધાયકો અને રક્ષકો અનેક પ્રકારની ખબરદારી રાખતા આવ્યા છે, અને સાથે સાથે માતા તરીકેની, પુત્રી તરીકેની, ખડેન તરીકેની, પત્ની તરીકેની તેની સાંગોપાંગ જાળવણી, રક્ષા, યોગ્ય માન સન્માન અને તેના માનસની સુસ્થિતિ જાળવવા માટેના પ્રયત્ન-કરતા આવ્યા છે. ખડેન, દીકરી, પત્ની, માતા વિગેરે સ્ત્રીસંગાં તરફના પ્રચલિત કરેલા સુરીતરિવાજોને પાળતા આવ્યા છે, અને ટકાવતા આવ્યા છે.

પત્નીને કોઈ તરફથી કષ્ટ ન આવે, પત્નીનું કોઈ તરફથી અપમાન ન થાય, તેના શિયળને જરાપણ ખામી લાગવાની શંકા પણ ન થાય, તેને માટે પતિઓ પ્રાણ્યાર્પણ સુધીના ભોગો આપતા આવ્યા છે, જે ભારતના ઇતિહાસમાં સુપ્રસિદ્ધ છે.

જે કુટુંબની હબરો બદકે લાગે પેઢિઓમાં પાતિવ્રત્યનો ભંગ કરનાર એક પણ સ્ત્રી, મા, બેન કે પુત્રી મળી ન આવે, એવા ભારતમાં હજુ અનેક કુટુંબો વિદ્યમાન છે. તેને ચૂંથી નાંખવાના આજે અનેક પ્રયાસો અનેક રીતે વિપરીત વાતાવરણના પ્રચારથી ચાલી રહ્યા છે, છતાં, હજુ એ કિલ્લા ઘણે અંશ અભેદ રહ્યા છે.

તેવા કુટુંબોમાં જન્મ, અને પરમ બ્રહ્મચર્ય પાળવાના આદર્શ સુધી ન પહોંચી શકાય તો જ અનિવાર્ય સ્થિતિમાં કુળવાન કુટુંબોમાં પતિવ્રતા પત્ની તરીકેની ફરજ બજાવવા ખાતરજ લગન કરવામાં આવે, આધ્યાત્મિક જીવન જીવી રહેલા આદર્શ સંતોના સહવાસમાં રહેવામાં આવે, અને ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક જીવનનો આદર્શ ટકાવી રાખવા જીવનનો લોગ આપી-મુનિ અને સાધ્વી જીવન જીવનારા ઉત્પન્ન થયે જાય તેવી તાલીમ મળે. આથી સાંસારિક અને પારમાર્થિક જીવનનો બીજો કથો ભવ્ય આદર્શ સ્ત્રીઓ માટે હેમ્પ શકે ?

આવો ભવ્ય આદર્શ જે પ્રજા ધરાવે છે, તેને ચૂંધવામાં કેટલા ભયંકર પાપોની પરંપરા છે ? તેની કદપના પણ દિલ કંપાવનારી-પ્રજાવનારી છે. જગતમાં મોટામાં મોટી હિંસા આજ છે, જે આજે પ્રગતિ, ઉન્નતિ, સ્વતંત્રતા અને સમાનતાને નામે ચાલી રહેલ છે.

આવા ભવ્ય કુટુંબોમાં, આદર્શ કુટુંબોમાં, ખરેખરા ઉન્નત કુટુંબોમાં, જન્મ કે લગન થવા માત્રથી પણ તીર્થસ્ત્રીજી નામ સંપાદન કરી શકાતું નથી.

ત્યારે, એ નામ કેવી મહત્તાવાળા આત્માઓ ધારણ કરી શકે ? એ એક પ્રશ્ન હજી પણ અણઉકલ્યો જ રહે છે.

પ્રકરણ ૫ મું.

ગજરા બહેન.

૧ માતા, પિતા અને જન્મ સ્થળ.

માનવ વસવાટની ભૂમિઓમાં સારભૂત ભૂમિ ભારતવર્ષ, તેમાં સારભૂત પ્રદેશ ગુજરાત, તેમાં સારભૂત વિશ્વનગર

અમદાવાદ, તેમાં સારભૂત જૈન વસતિવાળી પોળોનો હતો, તેમાંની રીઝારોડ ઉપરની નગીના પોળમાં—

પ્રાણિમાત્રમાં સારભૂત માનવપ્રાણિઓ, માનવ પ્રાણિઓમાંયે સારભૂત આર્ય પ્રજા, તેમાંયે સારભૂત ભારતીય આર્ય પ્રજા, તેમાં સારભૂત ઉચ્ચવર્ણ, તેમાં સારભૂત વીશાશ્રીમાળી જેવી આનુવંશિક ઊંચા પ્રકારની શુદ્ધિ અને સંસ્કારશીલ ઉચ્ચ જ્ઞાનદાન સમાજની લગભગ *કેટલેક અંશે નજીકની દશા પોરવાડ સમાજમાં અને તેમાં પણ અમદાવાદના મૂળભૂત ગણાતા વિભાગમાં—

ધંધાઓમાં વારસાના અર્થપ્રધાન વાણિજ્ય-વેપાર-પ્રધાન ધંધાવાળી કુટુંબ પરંપરામાં-વિશ્વ શ્રેષ્ઠ જૈન દર્શનના પ્રાચીનતમ છતાં વર્તમાનકાળે સ્વેતાંબર મૂળ તરીકે પ્રસિદ્ધ પરંપરાની મૂળ પરંપરાભૂત તપાગચ્છના અનુયાયી કુટુંબમાંના શેઠ હરિલાલ રણુછોડદાસ અને મોતીબાઈ ગજરાજહેનના પિતા અને માતા હતા.

એ માતા-પિતાથી સંવત્ ૧૯૪૦ ના શ્રાવણ માસમાં ગજરાજહેનનો જન્મ થયો હતો. તેને આજે ૬૦ વર્ષ પૂરાં થઈ, ૬૧ મું શરૂ ચાલે છે. તેમનું મોસાળ અમદાવાદમાં કામેશ્વરની પોળમાં હતું અને તેનો જન્મ તેજ પોળમાં થયો હતો.

૨ શહેરમાં ને શહેરમાં કન્યાવ્યવહાર

હોવાનું મહત્વનું સામાજિક કારણ.

શહેરની જ્ઞાતિઓ બનતાં સુધી પોતાના શહેરની બહાર કન્યા ન આપતાં પોતાના જ શહેરમાં આપવાનો રિવાજ આશ્રય પાળે છે, તેનાં કારણો એ છે કે—“ સંસ્કારોનો ઉચ્ચ આદર્શ બળવી રહેલા અને બળવી શકતા પોતાની જ્ઞાતિના કુટુંબો-

* ૧ વીશાશ્રીમાળી. ૨ વીશા પોરવાડ. ૩ વીશા ઓસવાળ, ૪ દશાશ્રીમાળી ૫ દશા પોરવાડ. ૬ દશા ઓસવાળ. પ્રથમની જ્ઞાતિઓ ઉત્તરોત્તર વિશેષ આનુવંશિક શુદ્ધિવાળી છે.

વાળા ગામીમાં કન્યા આપવી.” એ સ્ત્રીજાતિ માટેની પ્રગતિનો માર્ગ છે. આથી છેવટે, છેવટની હદના વધુ ખાનદાન ગણાતા કુટુંબોવાળા સ્થળમાં કન્યાઓ અપાય, પરંતુ એ છેવટની હદના સ્થાનની કન્યાઓને ક્યાં આપવી? એ પ્રશ્નના ઉકેલમાં જ-તેવા શહેરો કે સ્થળો પોતાનાજ શહેરમાં કે સ્થળમાં આપવાનો નિયમ રાખે, તે આ રીતે સ્વાભાવિક છે. [પરંતુ આજે તે નિયમનો કેટલોક ઠેકાણે દુરુપયોગ થઈ રહ્યો છે. અને તે એ કે-“ પોતાની ઉચ્ચ જ્ઞાતિમાં યોગ્ય સ્થળ ન મળે, તો ઉતરતી જ્ઞાતિમાં પણ કન્યા આપવી, પણ બહાર ન જવું, અને બહાર ન જવા પોતાની જ્ઞાતિમાં પણ કન્યા ન આપવી.” આ એક ભૂલ છે. જનતાં સુધી “ પોતાનું ક્ષેત્ર ન છોડવું.” એ સારું છે, પરંતુ ન છૂટકે છોડવું પડે, તો છોડવું, પરંતુ જ્ઞાતિ ન છોડવી જોઈએ. વીશા-શ્રીમાળીઓ વીશા ઓસવાળમાં કે વીશા પોરવાડમાં કન્યા આપીને પણ પોતાના શહેરથી બહાર કન્યા ન આપવાનો આદર્શ જાળવવા પ્રયત્ન કરે, તો તે યોગ્ય નથી. પરંતુ, જરૂર પડ્યે પોતાના શહેરથી બહાર અને છેવટે આખા ભારતમાં પોતાની જ્ઞાતિમાં ન છૂટકે આપવી પડે, તો તે આપવી યોગ્ય છે. કેમકે-સ્થળ કરતાં વારસાની શુદ્ધિની મહત્તા વધારે છે. જો તે ભૂલ સુધારવામાં નહિ આવે, તો પછી આંતરજાતીય, અને પછી આંતર-રાષ્ટ્રીય, કન્યા વ્યવહાર શરૂ થતાં કોઈપણ જ્ઞાતિ વ્યવસ્થા અને છેવટે આર્યઅનાર્યનો ભેદ પણ રહેશે નહિ. “ જ્ઞાતિવ્યવસ્થાનો ટકાવ કરવો, એ આર્ય-સંસ્કૃતિનું એક મહત્ત્વનું અંગ છે. તે વ્યવસ્થાના નાશમાં આર્યપ્રજનો નાશ છુપાયેલો છે.” એમ સમાજવિજ્ઞાનના સારા જાણકાર વિદ્વાનોનું કહેવું છે.]

તેથી ગજરાખંડેનનું મોસાળ અને સાસરું એકજ શહેરમાં હતા.

૩ ગજરા ખંડેનના બાહ્ય સંસ્કારો.

સારા કુટુંબમાં જન્મ થવાથીજ તે દ્વારા મળેલા સંસ્કારોની

ઉચ્ચ ભૂમિકા સાથે, અમદાવાદની પોળો અને ખાનદાન ઘરોના વારસાના સંસ્કારોને લીધે, તેમજ જે વખતે ગજરાજહેનનો જન્મ થાય છે, તે વખતે ખાનદાની અને સંસ્કાર રક્ષણ કરવાની અમદાવાદના લોકની કાળજી તથા બહાર ઉંચી પ્રતિષ્ઠા વિશે રૂનો ખચાવ કરતાં તેમના જીવન શિક્ષણ અને સંસ્કાર વિશે કાંઈપણ લખવું, તે પુનરુક્તિ કરવા બરાબર છે.

૪. અમદાવાદીઓની વિશિષ્ટતા.

અમદાવાદમાં જન્મતા પાત્રોને સહજ ગંભીરતા, મર્મદા, સભ્યતા, થોડા શબ્દોમાં સચોટ વાક્યાતુર્ય, મક્કમતા, સ્વમાન અને મોલો રક્ષવાની ટેવ, જરૂરી અને સ્વાભાવિક સરળતા, ઉદારતા, મોટું મન, ચાલાકી, કેઈથી ફસાઈ ન જવામાં સાવચેત રહેવાની શક્તિ, પ્રભાવશીલતા અને ઉપરીપણું રાખવાની કળા, વિગેરે, અમદાવાદના સ્વાભાવિક ગુણો પ્રાપ્ત થાય છે, તેમાંના કેટલાક ગુણો ગજરાજહેનને અનાયાસેજ પ્રાપ્ત થાય, એ સ્વાભાવિક છે.

તે વખતે આધુનિક કેળવણીનું ઝેર હજી ફેલાવાની શરૂઆત કરી રહ્યું હતું, પણ તેની પ્રાથમિક ભૂમિકારૂપે ધાર્મિક શિક્ષણ લેવાની રીતને કાંઈક કૃત્રિમ વેગ મળ્યો હતો. તેને અનુસરીને ગુજરાતી ત્રણ ચોપડી સુધી, ઉપરાંત, પંચપ્રતિકંભણ, ચાર પ્રકરણ, અને કર્મચંથોનો ધાર્મિક અભ્યાસ ગજરાજહેને કર્યો હતો.

૫. લગ્ન વિષે.

તેમનું લગ્ન ૧૩ વર્ષની ઉંમરે કડીયા પોળમાં શેઠ યુનિસાલ જેઠાંદ કંસુભરના પુત્ર અમૃતલાલભાઈ સાથે થયું હતું.

૬. ગજરાજહેનના જીવનના બીજા પ્રસંગો.

૨૧ વર્ષની ઉંમરે ઘરમાં એકી સાથે ચાર વ્યક્તિઓને જોડેગનેા પરદેશથી આવેલો એપી રોગ લાગુ પડેલો હતો, પણ તેમાં કેઈપણ પ્રકારના સંકેત વિના તેઓની અસાધારણ સેવા અને સારવાર ગજરાજહેને ઉઠાવેલી હોવાનું દરેક રોગીઓને ખાસ થાઈ છે.

તેમના પિતાના પિતા રણુછોડદાસભાઈ દેશી ધંધાઓ દેશી-ઓના હાથમાંથી ખસતા જવાનો ક્રમ શરૂ થઈ ગયો હતો, એટલે પ્રથમ અમદાવાદમાં મામલતદાર હતા, અને પિતા હારલાલભાઈ ખેડા કોર્ટમાં વકીલાત કરતા હતા.

તેમના કાકા વાડીલાલભાઈ બેરસદમાં મ્યુનિસીપાલ સેક્રેટરી તરીકે કામ કરતા હતા. ગજરાજહેનના પતિ અમૃતલાલભાઈ અમદાવાદમાં વ્યાપારમાં હજી ટકી રહેવાથી વ્યાપાર કરતા હતા.

ગજરાજહેનને કેશવલાલભાઈ નામે એક ભાઈ હતા. બેનો ત્રણ હતાં. ગજરાજહેનને ૪ સંતાન થયા હતા. બે પુત્ર અને બે પુત્રીઓ તેમાં વિમળાજહેન મુખ્ય હતા. ગજરાજહેનનું બીજું નામ માણેકબેન પણ હોવાનું જાણવામાં આવ્યું છે.

તેમના નણંદનું નામ ચંપાજહેન હતું. દિયરનું નામ મણિલાલ અને દેરાણીનું નામ ચંચળબેન હતું. એ ત્રણેયે પણ અનુક્રમે ઘોઘાવાળા સાધ્વીજી લાવણ્યશ્રીજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લઈ, લલિતાશ્રી નામ ધારણ કર્યું હતું. તેઓ હજી પણ વિચરે છે. દિયરે વયોવૃદ્ધ પૂજ્ય આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજય સિદ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય વિજયમેઘસૂરીશ્વરજી મહારાજના મુખ્ય શિષ્ય શ્રી મનોહરવિજયજી (વર્તમાન આચાર્ય વિજયમનોહરસૂરીશ્વરજી) પાસે દીક્ષા લઈ મહોદયવિજયજી નામ ધારણ કર્યું હતું, અને ચંચળબાઈએ છાણીવાળા સાધ્વી હીરશ્રીજી મહારાજ પાસે સુનંદાશ્રી નામે દીક્ષા ધારણ કરી હતી.

આ રીતે ગજરાજહેનના શ્વસુર કુટુંબની અનેક વ્યક્તિઓ સંસાર વાસનાઓથી પર થઈને સ્વેચ્છાથી ઉચ્ચ ત્યાગી જીવન ગાળનાર મળી આવે છે. એ જ તેમના કુટુંબમાં વિદ્યમાન ઉચ્ચ આત્મ-સંસ્કારનો પૂરાવો આપે છે.

તેજ કુટુંબના ગજરાજેન જાતે પણ પુત્રી વિમળાજેન સાથે સુરતમાં દીક્ષા સ્વાભાવિક રીતેજ અંગીકાર કરે છે.

દીક્ષાનો દિવસ સંવત ૧૯૭૪ ના વૈશાખ સુદી ૧૩.

પ્રકરણ ૬ હું.

દીક્ષા કેની પાસે લીધી ?

“ બાળપ્રજ્ઞચારિણી ” તરીકે પ્રસિદ્ધ સકળ સંઘમાં માન-પાત્ર વયોવૃદ્ધ પૂજ્ય સાધ્વીજી મહારાજશ્રી શિવશ્રીજી મહારાજના શિષ્યા તિલકશ્રીજી મહારાજના શિષ્યા હેમશ્રીજી મહારાજ પાસે ગજરાજેને વિમળાજેન સાથે દીક્ષા લીધી હતી.

પરમ પૂજ્ય સાધ્વીજી મહારાજશ્રી શિવશ્રીજી મહારાજ મારી યાદ પ્રમાણે પૂર્વાવસ્થાએ રામપુરામાં ઉછરેલાં અને “ ક્રિયાપાત્ર ” તરીકે પ્રસિદ્ધ પૂજ્ય રવિસાગરજી મહારાજના ઉપદેશની છાયામાં વર્તીને તેમણે તેમના સમુદાયના જડાવ-શ્રીજી મહારાજના શિષ્યા જયશ્રીજી મહારાજ પાસે દીક્ષા લઈ, ખૂબ સિંહવૃત્તિથી ચારિત્રનું પાલન કર્યું હતું. અને પ્રભાવશાળી જીવન યાવજીવ વીતાવ્યું હતું. ઘણા ગામોના શ્રી સંઘો અને માન્ય મુનિવર્યો ઉપર પણ તેમના પ્રભાવની અસર પડતી હતી.

તે વયોવૃદ્ધ, પવિત્ર અને બાલપ્રજ્ઞચારિણી સાધ્વીજી મહારાજના પુનિત દર્શન આ લેખકને થયેલાં છે, અને હજીપણ તેમની પવિત્ર જીવનપ્રભા હૃદયમાં વસી ગયેલી છે.

૧ જેન સાધ્વી થવું એટલે શું ?

સાધ્વી થવાથી પણ તીર્થશ્રી નામ ધારણ કરી શકાતું નથી. ધારણ કર્યું હોય છતાં તે કાયમ ટકી જ રહે એમ પણ બનતું નથી. કેમકે-ગમે તે રીતે સાધ્વીજી થઈ જવાથી એ નામ મળતું નથી. સાધ્વી થયા પછી પણ તે અવસ્થા છોડી દેવામાં આવે, તો પણ તે નામ ટકતું નથી.

પરંતુ પરમાત્મા મહાવીર દેવના શાસનના મહાપ્રવ-
ર્તિની સતીશિરોમણી બાળપ્રજ્ઞચારિણી કેવળજ્ઞાની આચાર્ય
ચંદનબાળાની સાધ્વી પરંપરાના પ્રવાહમાં અનિદ્ધ્રુવઃ અબહિ-
ષ્કૃતઃ વિગેરે રૂપે જે યોગ્ય સમુદાય હોય, તે પરંપરામાં વિદ્યમાન
સાધ્વીજીના શિષ્યા તરીકે જીવનભર જીવન સમર્પિત થવું જોઈએ.
અને એ સાધ્વીપણાનાં મતો અને સમગ્ર ગ્રહણ તથા આરોવન-
રૂપ શિક્ષા પ્રાપ્ત કરવાની આજ્ઞા પરમાત્મા મહાવીર દેવની સુવિ-
હિત આચાર્ય પરંપરામાં થયેલા, સુવિહિત આચાર્યના આજ્ઞાધારી
પદસ્થ મુનિવર્ય મારફત મળેલી હોવી જોઈએ. અને તે સર્વકાર્ય
પરમાત્માની સન્મુખ સમવસરણરૂપ નાંદીની રચના સામે થવું
જોઈએ. તેમાં પણ ચતુર્વિધ સંઘની સમ્મતિસૂચક વાસચૂર્ણનો
પ્રક્ષેપ મસ્તક ઉપર પ્રાપ્ત થવો જોઈએ. આટલી કસોટીમાંથી પસાર
થવું પડે છે, ત્યારે જૈન સાધ્વીજી થવાય છે.

તેટલું થયા બાદ, તીર્થશ્રી જેવું નામ ધારણ કરી શકાય
છે, પરંતુ જીવનભર તેનો નિર્વાહ કરવામાં આવે, તો જ તે નામ
ટકી શકે છે. અને શોભી શકે છે. આવા નામ ધારણ કરવા
રહેલા નથી, એમ આ ઊપરથી વાચક મહાશયો બરાબર સમજી
શકશે. અજોની માનવ સંજ્ઞામાંથી અદ્ય સંજ્ઞામાંજ આવા
માનવ રત્નો મળી આવે છે.

૨ “તીર્થશ્રીજી” નામ પ્રાપ્ત થાય છે.

તે સમયના શિવશ્રીજી મહારાજ જેવા મહાસાધ્વીજી
મહારાજના સમુદાયના તેમના શિષ્યા તિલકશ્રીજી મહારાજ જેવા
ઠરેલ સાધ્વીજી મહારાજના શિષ્યા હેમશ્રીજી મહારાજ પાસે
આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયકમલસૂરીશ્વરજી મહારાજ જેવા
આત્માર્થી મહાપુરુષ, અને શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી જેવા
વર્તમાન જૈન પ્રવચનાગમે અને વર્તમાન જૈન પ્રવચનાનુસાર
ધર્તર જૈન ધર્મગ્રંથોના સમર્થ અભ્યાસી અને વિદ્વાન આચાર્ય
મહારાજની અધ્યક્ષતામાં જેમની દીક્ષા થઈ હતી.

તે વખતે ઝળઝા બહેનનું નામ તીર્થશ્રીજી સ્થાપિત થયું હતું. અને વિમળા બેનનું નામ રંજનશ્રીજી સ્થાપિત થયું હતું. જેનો નિર્વાહ આજે બન્નેય માતા-પુત્રી સુમહોજબલ રીતે કરી રહેલ છે.

જૈન સાધ્વી એટલે :—

અહિંસા

સંયમ

અને તપની મૂર્તિ

જેમાં, સાધ્વીજીવન માટેના ઓછામાં ઓછા જરૂરી હોય, તેટલા પણ એ ત્રણ ગુણ નથી, તે સાધ્વીજ નથી. જૈન સાધ્વી તો ખાસ કરીને નથીજ.

૩ દીર્ઘદીક્ષાપર્યાયની ચે મહત્તા છે.

જૈન દીક્ષા પ્રાપ્ત કર્યા પછી માત્ર સાધુજીવનના નિયમો દીર્ઘદીક્ષાપર્યાય સુધી પાળવામાં આવે, તો પણ માનસિક અને આત્મિક અગમ્ય લાભો અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે.

અહિંસા, સંયમ, તપ, શાંતિ, ઉપશમ, આચારપાલન, ધ્યેયાર્થ, શુરુકુળવાસ, આ બધી સામગ્રી વર્ષોના વર્ષો સુધી જીવનમાં રોજ ને રોજ બળપૂર્વક ટકાવવી, અને તે લગભગ ૨૫ થી ૩૦ વર્ષ જેવા અરધી જિંદગીના કાળ સુધી તેને વળગીજ રહેવું, તેથીજ પણ દિવસે ને દિવસે આત્માના તેજમાં અવશ્ય વધારો થાય છે. તેમાં જરા પણ શંકા રાખવાને કારણ નથી. લાંબો દીક્ષાપર્યાય સ્વતંત્ર રીતે પણ ગુણો ઉત્પન્ન કરનાર નિવડે છે.

દવાઓને લાવનાઓ અને ખરણના ઘર્ષણો ગુણ આપે છે.

જેમકે-સામાન્ય પીપર કરતાં ચોસઠ પહોરી પીપરનો ગુણુ ઘણોજ વધી જાય છે, તે સર્વ સમજદારોની જાણમાં છે જ.

સામાન્ય સમજના લોકો તો પીપરમાં, તેના સામાન્ય ભૂકા-માં, અને ચોસઠ પહોરના ઘુંટેલા ભૂકામાં ખાસ ફરક સમજતા નથી. પણ વેદકના જાણકાર તે દરેકની યોગ્ય મહત્તા સમજે છે. અને તેની ખરી ખુશી તો દરદી ઉપરની અસરથી વેધ અને દરદી આનંદ પામે છે, ત્યારે બરાબર જણાય છે.

કેટલાક અજ્ઞા જીવો “ આવા કડક જૈન જીવનથી કંઈ ફાયદો કે જીવનમાં ફેરફાર થતો નથી. ” એવી ખાલિશ ઘોષ-ણાઓ કરીને ખાળમાનસના જનસમાજને ધર્મની પ્રવૃત્તિથી દૂર હઠાવવાના પ્રયત્નો કરે છે. પરન્તુ ખાલિશી દેખાવાની આ વસ્તુજ નથી, દવા પણ બહારથી તેજબની જેમ બળતરા કે બરફની જેમ ઠંડક કરતી નથી લાગતી. તેમ આત્મ પરિણામ બહાર ન જણાતાં માનસ અને આત્મા ઉપર અસરકારક થાય છે. અને આ સર્વ અસરોનું પરિણામ ભવાંતરમાં ઉચ્ચ કક્ષાના સ્થાનમાં, અને ઉચ્ચ સામગ્રીવાળા સંજોગોમાં જન્મરૂપે આવે છે. અને વળી આગળ ઉપર તેવી વિશેષ ઉત્તમ સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ આત્માની વિશેષ ઉત્ક્રાંતિક્રમ વિશેષ આગળ વધતો જાય છે. એટલે આ બહારથી દેખાવાની વસ્તુજ નથી. જે આ વસ્તુઓ બધી નિષ્કળ જ જતી હોય, તો આત્માનો વિકાસવાદજ નકામો છે, અને જે તેમ હોય, તો બહુવાથી નાનો ખાળક વિદ્વાન ન થવો જોઈએ.

વિદ્વાન કે અજ્ઞની પરીક્ષા સામાન્ય જન સમાજને નથી હોતી. તેનો ભેદ પણ તેના જ્ઞાતાઓજ જાણે છે. સામાન્ય માણસો તો બન્નેયને માત્ર માણસજ સમજે છે, છતાં “ ભેદ નથી ” એમ કોઈ પણ સમજી માણસ કહી શકે તેમ નથીજ.

તાંબા વર્ષો સુધી અભ્યાસ કરી, શક્તિનો સંચય કરી, ધીમી

મેળવનાર યુવાન મોટી ઉંમરે મોટો માણસ થવાની કલ્પના તે વખતે કોને હોય છે ? પરંતુ તે શક્તિનો ઉપયોગ પાછળથી થાય છે. તેજ પ્રમાણે ચારિત્રનો પ્રભાવ પણ પછીજ જણાય છે. તે નકામું જતુંજ નથી.

“ આ જીવનમાં આવા એકાંગી જીવનથી શો લાભ ? કોઈ શોધમાં, કે જનસેવા વિગેરેમાં જીવન વીતાવ્યું હોત તો આ સામ્બીજી વધુ પ્રકાશમાં ન આવત ? ”

આવા આવા પ્રશ્નો કેટલાક અગ્ર જીવો કદાચ કરશે પરંતુ તેમાં કંઈ તથ્યાંશ નથી. જેટલા યુગના જાંજવાના જળમાં જે દોડાદોડી કરી રહ્યા છે, તેટલા તો હજી શોધખોળો કરીને વધુ પ્રકાશમાં આવી જાય, એટલે બસ છે. તેવા પ્રકાશમાં આવવાને તલપાપક થઈ રહેલી કરોડોની જનસંખ્યા છે. ત્યારે આવા ઘોડા આવો પ્રકાશ ઉલો કરી પ્રકાશમાં આવે, તો તેમાં શું ખોટું છે ? હૃન્મેશાં ખરા સંશોધકો, ખરા વિદ્વાનો અને સાચા માણસોનાં જીવનો એકાંગીજ હોય છે. અને તો જ તેઓ કોઈપણ એક ઉદ્દેશ સારી રીતે પાર કરી શકે છે.

૪. જે સમુદાયમાં દીક્ષા લીધી, તે સમુદાય—

જડાવશ્રીજી મહારાજના શિષ્યા જયાશ્રીજી મહારાજના શિષ્યા શિવશ્રીજી મહારાજે સંસારી અવસ્થામાં પિતાએ ચતુર્થવ્રત ઉચ્ચર્યું, તે વખતેજ પોતાની ૧૬ વર્ષની ઉંમરે ચતુર્થવ્રત ઉચ્ચર્યું હતું. ૧૮ વર્ષની ઉંમરે દીક્ષા લીધી હતી. સંસ્કૃતમાં કાવ્ય, કોષ, વ્યાકરણનો અભ્યાસ કર્યો હતો. તથા રાધનપુરમાં વિદ્વાન અને પરિણત શ્રાવક ગોડીદાસભાઈ પાસે કર્મશ્રંયાદિકનો અભ્યાસ કર્યો હતો. ઉપરાંત પ્રકરણાદિકનો અભ્યાસ કર્યો હતો અને જાતે અભ્યાસ કરાવતા પણ હતા. તેમનો વિહાર પણ વિશાળ પ્રદેશ ઉપર થયો છે. અને દરેક ઠેકાણે ધાર્મિક વાતાવરણને ખૂબ પ્રચાર્યાતું તેમના ચરિત્ર ઉપરથી જોઈ શકાય છે. હૃન્મેશાં

વિદ્વાન અને પ્રસિદ્ધ આચાર્ય મહારાજશ્રીઓના વ્યાખ્યાનો સાંભળવાની હરેક તકનો તેઓશ્રીએ સારો ઉપયોગ કર્યો છે. અનેક ભતની તપશ્ચર્યા પણ કરી છે, યાત્રાઓ કરી છે. ઉપરાંત શિષ્યા પ્રશિષ્યાઓનો સમુદાય પણ સારા પ્રમાણમાં વધ્યો છે. પરંતુ તેની સાથે સાધ્વી જીવનની મર્યાદા, સ્વસમુદાયની પ્રતિક્ષા, શાસ્ત્ર અભ્યાસમાં ખૂબ સારી રીતે વેગ તેમના સમુદાયમાં પ્રથમથી જ જોવાતો આવે છે. ૫૪ વર્ષના દીક્ષાપર્યાય જેવા લાંબા સમયમાં શ્રાવિકા વર્ગમાં ધર્મ ભાવના ટકાવવાને આ સાધ્વીજીના જીવન ચરિત્રે ઘણો જ મૂંગો અને પ્રગટ ઉપકાર કરેલો જોવામાં આવે છે. તેમનું વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર સં. ૧૯૮૯ માં તત્ત્વાર્થના પરિશિષ્ટમાં છપાયેલ છે. એટલે અહિં તેનો વિસ્તાર અસ્થાને છે: તેમના શિષ્યા પ્રશિષ્યા સમુદાયની હકીકત આ સાથે જોડેલી છે.

શ્રી આત્મારાજ મહારાજશ્રીનો પણ આ સાધ્વીજી મહારાજશ્રીઓ માટે ઉંચો અભિપ્રાય હતો કે—

“यहां पे शिवश्रीजी व हेतश्रीजी जो साध्वीयां है, वे बहुत सुशीलाचरणवाली है, विनयवती है, और कमी मी न तो सांसारिक झगडा में पडे, व नहीं तो करे किसी की निंदा. बस साध्वीयें तो ऐसी ही होना. ”

રામપુરા જન્મ ૧૯૦૮. દીક્ષા. ૧૯૨૬. રાધનપુર સ્વર્ગવાસ ૧૯૮૦ અમદાવાદ.

તેમના પછી તિલકશ્રીજી મહારાજ તેમના સમુદાયનું નેતૃત્વ ચલાવતા આવ્યા છે. તેમનું સાંસારિક નામ રૂખીબાઈ હતું. રાધનપુરમાં રહેતા હતા. તેમનું માનસ પણ બાદ્યાવસ્થાથી જ વૈરાગ્યવાસિત હતું, છતાં તેમને માતાપિતાના અનુરોધથી લગ્ન કરવું પડ્યું હતું. તેના પિતાનું નામ છલ્લચાચંદ દીલાચંદ હતું. અને માતાનું નામ વીજલીબાઈ હતું. તેને ૭

પુત્રીઓ હતી. નાગરદાસ પારેખ સાથે લગ્ન થયા છતાં સંસારથી ઉઠાસીનતા અને અખંડ શીલવ્રતની તીવ્ર ઇચ્છા, તથા મહાવૈરાગ્યની વાસનાને અંગે પતિ તથા પિતાએ સાથે રહીને શિષ્યોરમાં પંન્યાસણ મહારાજ શ્રી પ્રતાપવિજયજી હસ્તક દીક્ષા અપાવી, અને તિલકશ્રીજી નામ સ્થાપિત થયું. તેમનો પણ અભ્યાસ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, પ્રકરણો, કર્મશાસ્ત્રાદિક કર્મ, પ્રકૃતિ આદિક વિગેરેનો છે. તેમના શિષ્યા પ્રશિષ્યાનો સમુદાય પણ ખૂબ વધ્યો છે. તેમજ શિવશ્રીજી મહારાજની પ્રતિષ્ઠા અને સમુદાયનો મોલો વધારે સારી રીતે આવા વખતમાં પણ જળવી રહ્યા છે. તેમનું જીવનચરિત્ર પણ સંવત ૧૯૯૧ માં “આગરવાડા તારાચંદજી જૈન ” નું લખેલું છે, એટલે વિશેષાર્થીઓએ તેમાંથી જોઈ લેવું.

જન્મ રાધનપુર સં. ૧૯૩૨, દીક્ષા સં. ૧૯૫૪ શ્રીષ્યોર હાલ દીક્ષાપર્યાયનું ૪૮ મું વર્ષ ચાલુ છે.

તે ઉપરાંત, તે સમુદાયના સાધ્વીજી મહારાજ હેમશ્રીજી સાધ્વીજી મહારાજ, મનોહરશ્રીજી તથા તીર્થશ્રીજી મહારાજ (જેનું ચરિત્ર પ્રસ્તુત છે.) રંજનશ્રીજી મહારાજ તથા મૃગાંકશ્રીજી મહારાજ સુરપ્રભાશ્રીજી મહારાજ વિગેરે વિશિષ્ટ વ્યક્તિઓ છે. ન્યાય, વ્યાકરણ, શબ્દકોશ, કર્મશાસ્ત્રાદિકથી કર્મપ્રકૃતિ, પંચસંગ્રહ, મુક્તાવલી, સ્વાસ્થ્યવાદમંજરી વિગેરે ન્યાયના ગ્રંથો તથા ઈતર પ્રકરણોના એક સારા જૈન વિદ્વાનને છાજે તેવો અભ્યાસ કરેલા એમના સાધ્વીજીઓ છે; પરંતુ તે બધી વિગત આપવા જતાં ઘણું વિસ્તાર થવાનો સંભવ હોવાથી છોડી દેવો પડે છે.

સાધ્વીજી મહારાજ જયશ્રીજીનો અંતિમ ઉપદેશ તથા સાધ્વીજી મહારાજશ્રી શિવશ્રીજીના અંતિમ ઉપદેશના શબ્દો ઠાંકી આ સમુદાયનો ખ્યાલ આપીએ છીએ—

જયશ્રીજી મહારાજના અંતિમ શબ્દો—

જ્ઞેનો ! તમારે રોવાનું શું કારણ છે ? મારી ગતિ સુધારવી

છે કે નહિં ? આ ભવની મારી આરાધનાથી પરભવ અવશ્ય મારો સુધરશે; જ્યારે સારા સ્થાનમાં જવાનું હોય ત્યારે રુદનના અપશુકન શા માટે આપો છો ? બહેનો ! તમે હિંમત રાખજો. હળીમળીને ચાલજો. સંસારની વિકથામાં પડશો નહિ. એક બીજાને ભણાવવામાં સહાયતા કરજો. આપણી પ્રવૃત્તિ દેખી બીજાને શુભ ભાવના થાય, તેવા પ્રકારનું વર્તન રાખજો. દાનશ્રી ! ઓ દાનશ્રી ! બધી સાધ્વીને સંભાળજો. હવે મારાથી વિશેષ બોલાતું નથી. નિદ્રા લઉં છું. તમે ચઉશરણુ, નવકારમંત્ર આદિ સંભાળાવો ”

શિવશ્રીજી મહારાજના અતિમ શબ્દો-

તિલકશ્રીજી, આ સમુદાય હવે તારે સંભાળવો. ભણવા ગણવાનો ઉદ્યમ તું રખાવજો. કદાચિત્ માંહેમાંહે બોલાચાલી થાય, તો મકાનની બહાર તે વાત જવા દેવી નહિ. આપણે સર્વે કોઈ કોઈ ક્યાંના, કોઈ ક્યાંના પંખીની માફક પૂર્વના સંભોગથી ભેળા થયા છીએ. સંસારના આધિવ્યાધિઉપાધિમય દુઃખો દૂર કરી શાંતિપૂર્વક જીવન શુભરવા ભગવાન મહાવીર દેવના સાધ્વી ચંદનબાળાનો વેષ આપણે પહેરેલો છે. સંસારી અવસ્થાની પૂર્વ વાતોનું સ્મરણ ન થાય, તેની ખાસ કાળજી રાખવી.

બહેનો ! તમેએ આજ દિવસ સુધી જે મારા પ્રતિ વૈયાવચ્ચ કરી વિનય સાચવ્યો, તે હવે-હેતશ્રી, તિલકશ્રી તરફ પૂર્ણ સાચવવો. તમેને સુધારવા માટે મેં કોઈ વખત કડવા શબ્દ પણ કહેલા હશે. તે સંબંધિ “મિચ્છામિ દુક્કઠં” આપું છું. શાસનની શોભા કેમ વધે ? તે લક્ષ્ય બરાબર ધ્યાનમાં રાખી, અખંડ શુદ્ધ ચારિત્રનું પાલન કરજો. એક બીજાને ભણાવવા ગણાવવાનો સતત પ્રયાસ કરજો ”

હેતશ્રી ઓ હેતશ્રી ! તું શામાટે રુએ છે ? એક દિવસ બધાને પણ આ દિશામાં જવાનું છે જ, વહેલું કે મોડું.

અરે ! બધી સાધ્વીઓને તારે તો હિંમત રખાવવી જોઈએ.

હવે, તમે મને રાસ, સજ્જાય, આદિ સમજાવો, જેથી મારા વિચારોનો તેમાં પ્રવેશ થાય. ”

જૈન સાધ્વીઓના મહાજીવનના આ નમૂના છે. તેઓની મનોદશા કેટલી પવિત્ર હોય છે? જૈન જીવનની જગત ઉપર કેટલી પવિત્ર અસર છે? ઉપાશ્રયમાં બેસીને પોતાના જીવનની પવિત્ર પ્રભાની આબુખાબુના સ્ત્રીવર્ગમાં મુંગી રીતે કેટલી છાયા પાડી શકે છે? તેનો ખ્યાલ સુસ્ત જીવોએ કરવા જેવો છે. ખાલી ઘોંઘાટ કરીને ગળવવામાં કાંઈ સાર નથી. “પ્રગતિ, યુગધર્મ” એવી જુઓથી શું વળે? પૂર્વના મહાપુરુષોએ જીવનના સુંદર આદર્શો મહાત્મપોષણ અને અનેક પ્રયત્નોથી પ્રજામાં ઉત્પન્ન કરેલ છે. તેનો ધીમે પણ મક્કમ પ્રવાહ પ્રજાજીવનમાં કેવો વહે છે? તેનો અભ્યાસ કરો, તે ન તૂટે તેની કાળજી રાખો. અને પ્રબલિતના બીજા સુતરવો વધે, તેવો પ્રયાસ થાય, તોજ આપણી પ્રજાને થતો હાનિ ઘટે, તેમાંજ ખરા સ્વરાજ્યની ચાવી છુપાયેલી છે. પરંતુ, અફસોસ કે—આજના આપણા યુવક બંધુઓના માનસ કેવળ બાહ્ય કૃત્રિમ વિચારોથી ઘેરી લેવાયેલા છે. તેની સ્વર્ણી અને ભાવિ સ્વસંતાનોના હિતની આ વાત શી રીતે રુએ?

આવા આગળ પડતા સમુદાયમાં સાધ્વીજીવન માટે સુંદર વાતાવરણ ટકી રહ્યું છે. જેમ અને તેમ જડવાદની—જમાનાને નાંમે ચાલતી—હવાથી બચી રહેશે, તેમ તેમ ભારતીય મહા-જૈન સંસ્કૃતિનો વિજય સારી રીતે ટકાવી શકશે. ભારે ચોમાસામાં વરસાદની હેલી થાય છે, ત્યારે દૂર દૂરના ઘરના ખુણામાં સાચવી રાખેલી ચીજોમાં પણ ઠંડી હવા પહોંચી જાય છે. અને તેમાં ભેજ આવી જાય છે. કેમકે—ચારેય તરફ એજ વાતાવરણ, એજ હવા, એજ ઘોંઘાટ, એજ વાત ને પ્રચારના ધોધ વહેતા હોય છે, તેમાંથી બચવું ઘણુંજ મુશ્કેલ કામ છે. છતાં પૂર્વપુરુષોએ બતાવેલા આચારના કિલ્લા એટલા મજબૂત છે, કે બચવા ધારે તે બચી શકે તેમ છે. અને એવા બચેલા જ

ભારતીય સંસ્કૃતિનો ગચાવ કરી શકે છે. ઉત્તરાધિકારી સાધ્વીજી મહારાજઓ પણ પોતાના પૂર્વના પવિત્ર ગુરુજીજી મહારાજઓને પગલે ચાલી શ્રીચંદનબાળાજી મહાસાધ્વીજીનો આદર્શ જગતમાં ટકાવી શકશે. જેથી જગતનું સદાકાળ કલ્યાણ થતું રહેશે.

પ્રકરણ ૭ મું.

“વર્તમાન સાધ્વીજીવનનો આનંદ.”

કોઈપણ આત્મા કેટલી હદ સુધીના ઉચ્ચ દરજ્જાના પગથિયા વટાવે છે, ત્યારેજ “તીર્થશ્રીજી” જેવું નામ ધારણ કરી શકે છે. તેનો વાંચકોને હજી કાંઈક ખ્યાલ આવ્યો હશે. જેવું અને એવા દરજ્જાનું નામ જેમને પ્રાપ્ત નથી થઈ શકતું, તેવા જગતમાં અનંત પ્રાણીઓ આપણને મળશે, તેવા દરેક ક્ષણે અનંત ઉપજે છે અને મરે છે.

“ઉપજત-ખપત-અનંત”

તેથી, તેની તેટલી ખાસ મહત્તા નથી હોતી, જેટલી વાસ્તવિક મહત્તા આવા મહાન આત્માઓની હોય છે. તે સાધ્વી જીવનની મહત્તા તે બીજી દરેક આજે આગળ પડતી ગણાતી સ્ત્રીઓ-માસ્તરાણીઓ, દેશસેવિકાઓ, પ્રભસેવિકાઓ, શેઠાણીઓ, પ્રમુખીઓ, સેક્રેટરીઓ, લેડી ડૉક્ટરો, લેડી મન્સ્પેક્ટરો, કવિયણી, વકત્રીયો, સામાન્ય સાધ્વીઓ, સાંસારિક સતીઓ, પતિવ્રતાઓ, બ્રહ્મચારિણીઓ, નર્સો, રાજરાણીઓ, લૉર્ડઝલેડીઓ, દયાની દેવીઓ, ગોરાણીઓ, તાપસીઓ વિગેરે કરતાં પણ વિશેષ હોય છે. આવા સાધ્વીજી મહારાજઓ વાસ્તવિક રીતે મહાસતીશિરોમણીઓ હોય છે.

૧ સતીત્વનો આદર્શ.

કેમકે-સ્ત્રીજાતિના સર્વ દુન્યવી શિક્ષણ અને વિકાસનો

સંપૂર્ણ સમાવેશ પાતિવ્રત્યમાં થાય છે. જે સ્ત્રી પાતિવ્રત્ય બરાબર જાળવી શકે છે, તે સંપૂર્ણપણે વ્યાવહારિક શિક્ષણ પામેલી સ્ત્રી ગણાય છે, અને ગણાવી જોઈએ.

પાતિવ્રત્યમાં—ગૃહરક્ષા, કલાશિક્ષણ, ઘરના કામકાજની આવડત, અતિયિસત્કાર, કરકસર, શૃંગાર-વેષ સજવાની આવડત, લજ્જા, નમ્રતા, મર્યાદા, વિનય, ભોજન વિધિની સંપૂર્ણ આવડત, ઘર ખાતર ભોગ આપવાની વૃત્તિ, કષ્ટ સહન કરવાની વૃત્તિ, સુસંતાનોત્પાદન અને સંવર્ધન, કુટુંબીજનોની સારસંભાળ, સાદું અને સંયમી જીવન, આખરૂં અને વૈભવ પ્રમાણે રહેણી-કરણી નાત, જાત, સમાજમાં મોભો આખરૂં ટકાવવા, પતિની મિલકતો જાળવવી, વધારવી, પ્રસંગે તેનો વહીવટ કરવો, પતિના સંતાનોનો ઉત્કર્ષ કરવો વિગેરેથી માંડીને પતિની પાછળ સતી થવા સુધીની તમામ સુક્રમે પાતિવ્રત્યમાં સમાય છે. પાતિવ્રત્ય સિવાય ગમે તેટલું શિક્ષણ અને સ્વતંત્રતા નકામા, માત્ર નામનાજ છે. અથવા, ભયંકર, અજ્ઞાન અને પરતંત્રતાની સજ્જડ બેડીરૂપ છે. અને વિકૃત સમાજવ્યવસ્થા થવાનો કે હોવાનો મજબુત પૂરાવો છે. પાતિવ્રત્યનું જેમ બને તેમ જે દેશમાં, જે સમાજમાં, સ્ત્રીઓ વધારે પાલન કરે, તે સમાજ, તે દેશ વધુ સંસ્કારી અને વ્યવસ્થિત છે, એમ સમજવું. કેમકે પાતિવ્રત્ય એ સ્ત્રી-જાતિની દુન્યવી લાયકાતનું માપ કાઢવાની મહા પારા-શીશી છે.

આ વાત તો, સર્વસામાન્ય સંસ્કારી ગૃહિણી સ્ત્રીઓ માટે થઈ. આર્ય સ્ત્રીઓએ આર્યસંસ્કૃતિ અને આર્ય સમાજવ્યવસ્થાના ધોરણે તેઓના કરતાં ઉચ્ચ પ્રકારનું પાતિવ્રત્ય પાળવાનું હોય છે, જેને જૈનશાસ્ત્ર અનુસાર એક પ્રકારનું માર્ગાનુસારિપણું પણ કહી શકાય છે. પુરુષોને નૈતિક ગુણોની રક્ષા અને પોતાની ફરજના પાલન ખાતર જેમ આત્મબલિદાન આપવાના હોય છે,—જીવને

એમને પણ દરજ્જા મળવવાની હોય છે, તેમ સ્ત્રીઓએ પણ પાતિવ્રત્યરૂપ સ્ત્રીજીવનનો ઉચ્ચ આદર્શ ટકાવવા ખાતર આત્મમજ્જિદાન આપવાના હોય છે. એવા આત્મમજ્જિદાન આપનારા સ્ત્રી-પુરુષો દેશમાં, સમાજમાં કે પ્રજામાં પાકતા હોય, તોજ પ્રજામાં નૈતિક ઉચ્ચ આદર્શો ટકી રહે છે, પોષણ પામી શકે છે. નહીંતર; પ્રજાનો અધઃપાત થાય છે, એટલે સતી થવાનો આદર્શ દોષરૂપ નહિ, પણ ગુણરૂપ હતો, છે અને રહેવાનો.

“ પતિવ્રતા સ્ત્રી સતી છે. ” તેનો વધુ દીપ્તો પુરાવો અનુભવ છે. તેનો સમાવેશ માર્ગાનુસારિપણમાં કરી શકાશે. માર્ગાનુસારિપણના ઉપ ગુણો તે ઉપલક્ષણરૂપ છે. પરંતુ સમ્યક્ત્વધારી થવું, દેશવિસ્તિપણું ધારણ કરવું કે સર્વવિસ્તિપણું ધારણ કરવું, તે અનુક્રમે સતીતર, સતીતમ અને અતિસતીતમ-એટલે કે મહાસતીપણું છે. જે સ્ત્રીને એ ત્રણમાંનો કોઈપણ એક ગુણ મળી શકે, તેટલો જીવનનો ઉચ્ચ દરજ્જો પ્રાપ્ત ન થયેલ હોય, તેને માટે પાતિવ્રત્યના આદર્શને ટકાવવા માટે સતી થઈ અનુભવ કરવું, એ અયોગ્ય નથી, [REDACTED]

ઉપરના ત્રણ ચક્રતા ક્રમના આધ્યાત્મિક ગુણો પ્રાપ્ત કરવા, એ સતી થવા કરતાં પણ ઘણી ચડીઆતી કસોટી છે. અને તે મોક્ષોદ્દેશથી હોવાથી આધ્યાત્મિક ઉચ્ચ દરજ્જો સતી થવામાં પણ ખીજરૂપે-મોક્ષોદ્દેશના માર્ગને ઉઝળો રાખવાનું ભૂમિકારૂપ તત્ત્વ હોય છે.

“ છેલ્લો લેલો વેદના રે, જે સહેતો અનેક પ્રકાર રે;
જિનવિણુ પરસુર નવિ નમે રે, તેહની કાયાશુદ્ધિ ઉદાર રે. ”

સતીતર વિગેરેને આધ્યાત્મિક વિકાસ ખાતર ઉપર પ્રમાણે ગમે તેવી યાતના, મરણાંત કષ્ટસહન કરવા સુધી તત્પર રહેવાનું હોય છે, તે હિસાબે માર્ગાનુસારી સતીનો દરજ્જો ઉતરતો હોય છે.

અને તેનું અનુભરણજન્ય કષ્ટસહન, એ સતીતર વિગેરેના કષ્ટ-સહનને હિસાબે મોટી વાત નથી.

પરંતુ, ભારતીય શિષ્ટ સાહિત્યમાં અનુભરણની જે નિંદા, કરવામાં આવી છે, અને તેને વખોડી કાઢવામાં આવે છે, તેનો આશય એ છે, કે-“અનુભરણ કરતાં પણ ઉચ્ચ જીવન આદર્શ છે,” એવા ખ્યાલવિના “અનુભરણ જ ઉચ્ચ સ્ત્રીજીવન છે.” એમ માની લેવાય, તો તે ખોટું છે, અસત્ય છે. આધ્યાત્મિક ઉચ્ચસ્થિતિઓ કરતાં અનુભરણ એ ઉતરતી સ્થિતિ છે. એ સમ-બવવા ખાતર અનુભરણને વખોડી કાઢવામાં આવે છે. અને એ ખરૂં છે કે-“જગતના દરેક સત્યો સાપેક્ષ હોય છે” એટલે દુન્યવી સામાન્ય સ્ત્રી કરતાં પતિવ્રતાનો દરબજો ઊંચો, તેના કરતાં સતીપતિવ્રતાનો ઊંચો છે. તેના કરતાં આર્ય સતી પતિવ્રતાનો ઊંચો છે, તેના કરતાં સમ્યક્ત્વધારિણીનો, તેના કરતાં દેશ-વિરતિધારિણીનો, તેના કરતાં સર્વવિરતિધારિણીનો ઊંચો છે.

એમ ઉપરના દરબજાવાળા કરતાં નીચેના દરબજાવાળા ઉતરતા છે. ઉતરતાની દૃષ્ટિમાં ઉપરના દરબજાની સ્તુતિ, અને પોતાથી ઉતરતાની નિંદા થાય, તે એક જાતની સત્યની જ ખાબુઓ છે. સતી થવા વિષેના આધુનિક વિચારના મૂળભૂત સાહિત્ય [“ચાંદ” માસિકના સતી વિષેના ખાસ સંગ્રહિત લેખોનો અંક, વિગેરે] વાંચ્યા પછી અમારા આ નિર્ણયો સત્યની વધુ તરફેણ કરનારા અમે અહીં નોંધ્યા છે.

જૈન કથાઓમાં આવા અનુભરણના કવચિત્ દાખલા સિવાય ઘણા ઓછા દાખલા હશે. પરંતુ, સાથે સાથે સમ્યક્ત્વ, દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ ધારણ કરી વધુ ઉત્તમ સતીત્વ પૂરવાર કરવાના ઘણા દાખલા મળી આવે છે, માટે વિદ્વાનોના વચનોનો આશય આજકાલના ઘણા વિદ્વાન બાઇઓ નથી સમજી શકતા, ત્યારે અમે તેને માટે ગમે તેમ લખી મારે છે, જે ઘણું જ અયોગ્ય છે.

૨. મહાસતીતમ જૈન સાધ્વીજી.

૧. જીવનભર સુધી કોઈપણ જંતુની હિંસા પોતાની ખાતર ન થાય, તેને માટે સતત બ્રત રહેવું.

૨. પોતાને જરૂરની કોઈપણ ચીજનો ઉપયોગ પણ પોતાની બાતે કોઈપણ રીતે હિંસા કર્યા વગરની ચીજનોજ કરી શકે છે.

માનવ જીવન જીવવા માટે ઓછામાં ઓછી જે કાંઈ જીવનની જરૂરીયાત હોય, તેમાંથી પણ જેમ અને તેમ ઓછી જરૂરીયાત રાખી, અત્યંત જરૂરની ચીજ પણ બીજા પાસેથી મેળવી તેનો ઉપયોગ કરવો. તેમાં પણ તે ચીજ સર્વથા નિર્જીવ-અચિત્ત હોવી જોઈએ. અને તે પણ પોતાને હાથે તો અચિત્ત કરેલી ન જ હોવી જોઈએ. બીજાએ અચિત્ત કરતી વખતે “પોતાને કામમાં આવશે માટે ભલે અચિત્ત કરે,” એવી પોતાના મનમાં વિચારણા પણ ન આવેલી હોવી જોઈએ. છતાં, માત્ર બીજા કોઈપણ કારણે અચિત્ત થયેલ હોય, કે કરેલ હોય, તેનો જ તે ઉપયોગ કરે છે.

૧. તડકા અને લોકોના પગફેરથી ખુંદાયેલા રસ્તા અને જમીન ઉપર જ જીવનભર ચાલવાનું અને રહેવાનું હોય છે. સચિત્ત મીઠું, માટી કે એવી કોઈપણ ચીજને અડવાથી કહાચ “તેના જીવોને દુઃખ થાય” એ હેતુથી અડવાનું પણ નથી હોતું.

૨. એવીજ રીતે પાણીના ઉપયોગ માટે પણ સમજવાનું છે. ગમે તેવી તરશ લાગી હોય, અને સામે નદી, નાળા, તળાવ, સમુદ્ર કે કુવા ભર્યા હોય, નળ વહેતા હોય, ટાંકી ભરી હોય, પણ તેના એક ટીપાંનેયે ઉપયોગ તો શું પણ તેને અડવાનું પણ નથી હોતું. સ્વકૃત હિંસાથી સર્વથા દૂર રહી જીવન વ્યવહાર ચલાવવાની પ્રતિજ્ઞાના પાલન ખાતર સચિત્ત પાણીને અડકી પણ શકાતું નથી, તો પીવાની તો વાત જ શી ?

૩ સમે તેવી કડકહતી ટાઢ પડતી હોય, હિંમ કે ખરફથી

અંત હુંઠવાઈ જતા હોય, તોપણ અગ્નિથી તોપવાનું કે તેને અડવાનું પણ જીવનભર નથી હોતું. પછી અગ્નિથી શાંધી લેવાની તો વાત જ શી ?

૪. ગમે તેટલી ગરમી અને બફારો થતો હોય, છતાં પંખાનો કે વીંજણાનો જીવનભર ઉપયોગ કરવાનો નથી હોતો, પણ કપડાના છેડાથી કે કાગળના પુંઠાથી પણ પવનની આપટ લગાડવાની જીવનભર નથી હોતી.

૫. કોઈ પણ ફળ, ફૂલ, શાક વિગેરેને જાતે સ્પર્શ કરવાનો પણ નથી હોતો. અનાજને પણ સ્પર્શ કરવાનો નથી હોતો. ગમે તેવી ભૂખ લાગી હોય અને સામે ફળોથી આંખા વિગેરે વૃક્ષો જાણે લચી પડતા હોય, પણ તેમાંથી એકપણ ફળને અડવાનું નથી હોતું. માલિક રજા આપે તોપણ, અડવાનું નથી હોતું. માત્ર માલિકે પોતાને માટે ખાવા માટેજ સમારીને તૈયાર કરેલ હોય અને અચિત્ત થયેલ હોય, અને તે ઇચ્છાપૂર્વક મનમાં સંકોચ વિના રાજી પુશીથી તેમાંથી જે કાંઈ આપે, તોજ, તેનો પણ શુરુઆત હોય તો, અને તે પ્રમાણેજ, ઉપયોગ કરી શકાય છે.

૬ સીધી રીતે જાતે કોઈપણ જીવની હિંસા કરાવવા, અનુમોદના કર્મ વિના જીવનભર પસાર કરવાનું હોય છે. પુરુષ જાતિના ગમે તેટલા નાના બાળકને જીવનભર સ્પર્શવાનું પણ નથી હોતું. સ્મૃતિથી પણ બ્રહ્મચર્યનો ભંગ ન થાય, એ માટે એ રીતે રક્ષણ કરી બ્રહ્મચર્યના પાલન માટે એટલી બધી કડકાઈ રાખવાની હોય છે. પુરુષના સહવાસ અને સંસર્ગની તો વાત જ શી ? જે જગ્યાએ પુરુષ બેઠેલ હોય, તે જગ્યાએ અમુક વખત સુધી બેસવાનો પણ ત્યાગ કરવામાં આવે છે.

૭ ખાવાની ચીજ કે એવી કોઈ પણ મોંમાં નાંખવાના ઉપયોગની ગમે તેટલી સારી ચીજ હોય, આવતી કાલે કાંઈ પણ

ખાવાનું મળે તેમ ન હોય, તો પણ આજના સૂર્યાસ્ત પછી તે ચીજ પોતાની પાસે રાખી કે કોઈ બીજા પાસે રખાવી શકાતી નથી.

૮ જિંદગીભર પણ ચાલવાનું હોય છે. વાહનનો કે ભેડાનો કે અંપલનો ઉપયોગ કરવાનો નથી હોતો. સૂર્યોદય પછી ૪૮ મિનિટ સુધી, અને ૪૮ મિનિટ અસ્ત થવાને વાર હોય ત્યારથી કાંઈ પણ ખોરાક કે પાણી લઈ શકાતા નથી.

૯ ધન-ધાન્ય, નોકર, ચાકર, માલમલકત, દોરઢાંખર, ધન-બંડાર, ઘર, મિલકત વિગેરે રાખવાની તો વાતજ શી ? હોય, તેને પણ છોડી દીધા હોય છે.

આમ છતાં, આ જાતની મહાઅહિંસાનું પાલન કરવા ખાતર જેમ જને તેમ સંયમી જીવન કેળવવાનું હોય છે. અત્યંત જરૂરની કોઈ પણ ચીજ મળે કે ન મળે તો પણ તેના વિના જીવનનિર્વાહ ચલાવવાની ટેવ પાડવાની હોય છે. અને તેથી કરીને જેમ જને તેમ જીવનની દરેક પ્રવૃત્તિમાં, જરૂરીયાતોમાં સંયમ, અંકુશ, ઓછાશ, જાળવવાનો પ્રયત્ન કરાય છે. જેથી કરીને જરૂરની ચીજ કદાચ ન પણ મળે, તો મનમાં દુઃખ કે શ્વાભ થતો નથી. વળી, સંયમ કેળવવાને પણ તપોભય જીવન ગાળવામાં આવે છે. જેથી કરીને દિવસોના દિવસો સુધી જરૂરની ચીજોનો પણ ત્યાગ કરવાની ટેવ પાડવા વિવિધ પ્રકારના તપોનુષ્ઠાન કરે છે, જેથી જરૂરની ચીજો ઘણા વખત સુધી કદાચ ન મળે, તો પણ મનમાં શ્વાભ થવા ન પામે અને મનનું સમતોલ પણ ટકી રહે. આ ખાતર કાયમ તપસ્વી જીવન ગાળે છે. જેથી સંયમ સુલભ થાય છે, અને જીવનમાં અહિંસકપણું તો અત્યંત સુલભ અને એ સ્વાભાવિકજ છે.

૩. સાધ્વી જીવનની ઉત્તમતા.

કોઈક વાયક મહાશયોને લાગશે કે—“ ઓહો ! આ તો સાધ્વી જીવન તદ્દન નીરસ, શુષ્ક, કઠોર અને કષ્ટમય જણાય છે. અને

આવા કષ્ટ તો વનના ઝાડ અને પશુ-પક્ષિ પણ કદાચ સહન કરતા હશે, તેટલા ઉપરથી શું તેમના જીવનને સાધ્વીનું ઉત્તમ જીવન કહી શકાય? ના, ન જ કહી શકાય. અમે પણ કહીએ છીએ કે-“ ન કહી શકાય. ”

પરંતુ, આ કષ્ટસહન સ્વેચ્છાથી સ્વીકૃત હોવાથી તે કષ્ટમય નથી લાગતાં. રોગ મટાડવા માટે માણસો ઇચ્છાપૂર્વક ઓપરેશન કરાવે છે. અમુક વખત તેને કષ્ટ લાગે છે, પરંતુ પાછળથી નિરોગી જીવનની શુભ આશાએ પેટ કે બીજા અવયવો ચીરાવવાનું પસંદ કરે છે, માટે કષ્ટ હોય ત્યાં એકાંતે આગળ પાછળ દુઃખજ હોય, એમ માનવાને કારણ નથી.

છતાં, આ સાધ્વી જીવનમાં બીજો ભરપૂર રસ હોય છે; માટે, તેના કષ્ટ સહન અચિન્ત્ય કિંમતી બની જાય છે. દિવસમાં બાકીના વખતમાં તત્ત્વજ્ઞાનમય રસમય શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવાનો હોય છે. સુવિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાનો જે આનંદ આવે છે, તેનાથીયે અધિક આનંદ આમને લેવાનો હોય છે. શુરુઓના વ્યાખ્યાનો અને ઉપદેશામૃત સાંભળવાના હોય છે. ધાર્મિક ઉત્સવો, તીર્થ-યાત્રાઓ, પાદવિહારથી ગામે ગામનો અનુભવ લેવાનો હોય છે.

દેવશુરની ભક્તિના પ્રસંગો, અને ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોમાં સામુદાયિક અને વ્યક્તિગત પરોવાના પ્રસંગો હોય છે. તેમાં મન પરોવાયેલું રહે છે. આત્માની ઉન્નત સ્થિતિ બનાવવાના આદર્શમાં આગળ વધવા તેને અનુકૂળ સામગ્રી મળતાં મન આનંદ અને પ્રસન્નતામાં રહી શકે છે. તેમાં કંઈ ભૂલ થાય, તો આજીવન એવા સંજોગો હોય છે, કે-તેમાં તુરત સુધારો કરવાની તક મળે છે. ટૂંકામાં જરાપણ પતન ન થાય, તેને માટે ચારે તરફ શુરુઓ અને સંઘની સહજ દેખરેખ અને ચોક્કસ હોય છે. અને સાથે સાથે જીવે ચડવાના સાધનો, વાતાવરણ, સગવડો જીવ્યા પ્રકારના અને વિપુલ પ્રમાણમાં હોય છે, તેથી “ સાધ્વીજીવન

શુધ્ધ, કઠોર કે નિરસ છે ” એમ માનવાને કારણ નથી. એ વાસ્તવિક સાચી હકીકત છે. “ સંયમની જીવનમાં શી મહત્તા છે ? ” તેને લગતું સાહિત્ય અને વાતાવરણ તાબું થવા પડેલાં, ભારતમાંના ઘણા આધુનિક શિક્ષિતોની સાધુજીવન વિષે ઘણી ગેરસમજો ફેલાયેલી છે.

એમ તો, ઠોઠ નિશાળીયાને નિશાળમાં કંટાળો આવે છે, શિક્ષણ વખતે નિદ્રા આવે છે. ત્યારે હાંશિયાર વિદ્યાર્થીને ચોર રસ પડે છે; કઠણ વિષયમાં શિખવાનો તેને વધુ ઉત્સાહ ચડે છે. ફેટલાક વિદ્યાર્થીઓ તો દશ દશ વર્ષ સુધી મેટ્રીકની પરીક્ષા આપે છે. એટલે કે-એવી કોઈ વ્યક્તિઓ હોય કે તેને “ કઠોર, શુધ્ધ કે નિરસ સાધ્વી જીવન ” લાગે, તેમાં તે પાત્રની ન્યૂન શક્તિ, અદ્યપવીર્ય અને પામરતા કારણભૂત છે. નહિ કે સાધ્વી-જીવનની પ્રક્રિયા તેવી છે. તે તો માત્ર જીવોને માટે અત્યંત રસભરી અને હુનિયામાં કોઈ ન આપી શકે, તેવી આત્મહતાયક ચીજ છે.

આ રીતે ગજરાએન “ તીર્થશ્રી ” નામ ધારણ કરી સાધ્વીજી તરીકેનો આનંદ માણી રહ્યા હતા, દરમ્યાન સંસ્કૃત બે ભુકે તથા બીજો અભ્યાસ કર્યો, તથા વાંચન, શ્રવણ, મનન કર્યું, અને પોતાના સાધ્વી જીવનને ઉચ્ચ બનાવવા માનસિક અવલંબનની સામગ્રી મેળવી લીધી.

૪. દીક્ષા પછી.

“ ૧ હું ચાતુર્માસ સુરતમાં જ પૂર્ણ કર્યા પછી વિહાર કરીને નવસારી થઈ જલ્લાલપુર ગયા. ત્યાં પંન્યાસજી મહારાજ શ્રી મણિવિજયજી મહારાજ પાસે વડી દીક્ષા થઈ. ત્યાંથી વિચરતા બીજું ચાતુર્માસ ભરુચ થયું. પછી શિવશ્રીજી મહારાજથી વૃદ્ધાવસ્થાને લઈને વિહાર ન થઈ શકવાથી અમદાવાદ પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયે ૪ વર્ષ રહ્યા. વૃદ્ધ શુરુની વૈયાવચ્ચ અને ભક્તિનો અપૂર્વ લાભ તીર્થશ્રીજીએ પ્રાપ્ત કરી, શુરુની

પ્રસન્નતા અને કૃપાદિક મેળવ્યા હતા. તે દરમિયાન પૂ. ગુરુશ્રીજી શ્રી શિવશ્રીજી મહારાજ પાસે તીર્થશ્રીજી, દશવૈકાલિક સૂત્ર અર્થ સહિત લખાતા હતા. તેમાંનું નવમું વિનયસમાધિ નામના અધ્યયન લખાતી વેળાએ તેમનામાં વિનયગુણ અત્યુત્તમ રીતે ખીલ્યો. અને તેમના અંતર સ્પર્શમાં વિનય અને બહુમાન તથા ગુરુઆજ્ઞાની મહત્તાએ અજબ વાસ કર્યો હતો. અને તે આજ સુધી એવો વિસ્તર્યો છે કે-તે ગુરુકૃપાનું જ અનન્ય ફળ અનુભવે છે. વળી તે ચાર વર્ષમાં તીર્થશ્રીજીના આત્માની ઘણી કસોટી થઈ હતી. શરીરમાંના રોગો, ઉપદ્રવો વિગેરેથી અનેક પ્રકારના વિપ્લવા પ્રસંગમાં પણ તેમનામાં સ્થિરતા, સહનશક્તિ અને પ્રસન્ન ચિત્તે દેવગુરુની ભક્તિ વિગેરે વધુ ને વધુ જામ્યા હતા. તે અરસામાં દૈવી ઉપદ્રવો વિવિધ રૂપે થતા હતા.

સં. ૧૯૭૬ ની સાલના ચાતુર્માસમાં તેમને વર્ધમાનતપનો પાલો નાંખવાની ભાવના થઈ, એ ગુરુને નિવેદન કરી, અનુજ્ઞા મેળવી, શુભ દિવસે આયંબીલનું પરચક્રખાણ કર્યું. અને શ્રી સિદ્ધચક્રજી મહારાજના ધ્યાન સાથે પાંચ ઓળી પૂર્ણ કરી. પછી છૂટક છૂટક નવ ઓળી થયા પછી શારીરિક રોગોને અંગે એ ત્રણ વર્ષ તેમનાથી તપમાં વધી શકાયું નહિ. તે દરમિયાન અનેક રોગોની પીડાના સમયમાં પણ ગુરુ મહારાજની પ્રેરણા અને સહાયથી શ્રી સિદ્ધચક્રજી મહારાજની ભક્તિમાં દિનપ્રતિદિન જેમ જેમ તદ્દલીન થતા ગયા, તેમ તેમ તેમના રોગ અને ઉપદ્રવો હઠતા ગયા. અને દેવગુરુની ભક્તિના લાભ સાથે વર્ધમાનતપની ઓળીઓ કરવામાં લીન બન્યા. તેઓએ ભાવનગર, અમદાવાદ, માળવાદેશ, સુરત, વઢવાણકેમ્પ વિગેરે ક્ષેત્રોમાં છ માસ લગભગના આયંબીલ છ વખત, તથા આઠ માસના આયંબીલ

એક વખત, એમ સળંગ ઓળીઓ પણ તેમણે કરેલ હતી. વિહારમાં પણ ઘણે ભાગે આયંબીલ તપ તેઓ ચાલુ રાખતા હતા.

અમદાવાદ થી શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈ તરફથી સંઘ ગિરનારજી, પાલીતાણાજીની યાત્રાર્થે નિકળેલ હતો, ત્યારે તથા એક વીશ ઠાણા સાથે પોતે અબરાજી, ખરેબ, વેરાવળ, વિગેરે તીર્થો તરફના વિહારમાં હતા, ત્યારે તથા ૧૬ ૧૬ ઠાણા સાથે આણુ, તારંગા, રાણકપુરજી આદિ મારવાડ ભૂમિના વિહારમાં હતા ત્યારે તેમણે ૯૭ મી ઓળી કરીને ૯૮ મી શરૂ કરી. અમદાવાદમાં ૯૮ અને ૯૯ પૂર્ણ કરી અને ૧૦૦ મી ઓળી સંવત્ ૨૦૦૨ ના કાર્તિક વદી ૧૧ થી શરૂ કરીને વર્ધમાન તપની પૂર્ણતા પવિત્ર શ્રી સિદ્ધગિરિજી તીર્થમાં કરવાની ભાવના થવાથી, કાઠીયાવાડમાં વિચરતા ગયા. તે દરેક વખતે અનેક વિહારોમાં તેમણે મહામંગળકારી તપ ચાલુ રાખેલ હતો. ૧૯૮૬ માં તેમણે પવિત્ર તીર્થ સિદ્ધાચલજીમાં નવાણુ યાત્રાઓ કરેલી, તે પણ આયંબિલ સહિત કરેલી હતી. આ રીતે આયંબિલ તપ અને સાથે સાથે દેવશુરની ભક્તિ, તે તેમના જીવનમાં અમૂલ્ય વ્હાણો હતી. પ્રભુમંદિરમાં તેઓ શરૂઆતમાં અર્ધો કલાક સ્થિર ચિત્તે ચૈત્ય-વંદનમાં બેસી શકતા હતા. તે ભાવ અને આનંદમાં અનુક્રમે વધતાં વધતાં સાડાચાર કલાક એકજ સ્થાને બેસીને અનેરો આનંદ અનુભવતાં હતા. અને અનુભવે છે.

ઓળીના છેલ્લા દિવસોમાં તેમનો વીર્યોદ્ધાસ અનુપમ રહેતો હતો. એવી રીતે રત્નત્રયીની આરાધનામાં પોતાના જીવનનો વધારે સમય વ્યતીત કરી, આ મહાન્ પુણ્યોદય મેળવેલ માનવ-ભવને સફળ કરતા હતા. આમનુધામ વિચરતાં તેઓએ સુરત, ભરૂચ, અમદાવાદ, રાધનપુર, ભાવનગર, મહીદપુર, રાજગઢ, પાલીતાણા, વઢવાણ કેરપ, લીંબડી, રાણપુર,

જામનગર આદિ સ્થળોએ ચાતુર્માસ કરેલ છે, ત્યાં ત્યાં દરેક તેમનામાં આચંખિલ તપ અને પ્રસન્ન ચિત્તથી પ્રભુજીની ભક્તિ અને નવપદજી મહારાજ પ્રત્યે અનન્ય શ્રદ્ધા જોઈને ભવિષ્યે અનુમોદના કરી લાભ લેતા હતા. અને તેમના અનુકરણથી અનેક ગામોમાં જોડેના તથા બાળાઓ વર્ધમાનતપનો પ્રારંભ કરતા હતા. તેમજ બાળપ્રજ્ઞચારિણી શ્રી શિવશ્રીજી મહારાજનાં ૬૫ ઠાણામાં હાલ વિદ્યમાન ૫૩ ઠાણામાં ૫૧ ઠાણાને વર્ધમાનતપ ચાલુ છે. શ્રી તીલકશ્રીજી મહારાજ ૪૪ ઓળી સુધી તથા હેમશ્રીજી મહારાજ ૨૮ મી ઓળી સુધી તથા સર્વ ઠાણામાં ૪૪, ૪૦, ૩૭, ૩૫, ૨૮, ૨૭, ૨૦ આદિ ઓળીઓ સુધી હાલ પહોંચેલ છે.

આવા દુઃખમ પચમ કાળમાં આવે મહાન વર્ધમાન-તપ કોઈ ભાગ્યવાન જીવોને પરિપૂર્ણ થાય છે. સાધ્વીજી મહારાજ શ્રી તીર્થશ્રીજીને પણ ૯૬ ને ૯૮ મી ઓળીમાં અનિયત રીતે કસોટી થયેલ, કે તેવા વિકટ સમયમાં પણ મનની ખૂબ મજબૂતતા અને ધર્મની જાગૃતીથી તથા નવપદજી મહારાજ પ્રત્યે ચિત્તની એકાગ્રતાથીજ આ ઓળીઓ સંપૂર્ણ થઈ હોય તેમ લાગે છે. ૯૬ મી ઓળીની શરૂઆત કરી ત્યારે શરીરનું સ્વાસ્થ્ય નહિ હોવા છતાં પણ, પોતાના આત્મવિશ્વાસથી જ શરૂ કરેલ તે કાર્તિક શુદ્ધી બીજના દિવસે સંપૂર્ણ કરી, કાર્તિક વદી ૧૧ ના રોજ ૧૦૦ મી ઓળી શરૂ કરી, પાદલિપ્ત નગરે મહાભાસમાં ૪૬ ઠાણા અને પોતાના ગુરુમહાજ હેમશ્રીજી સહિત આવેલા છે. અને સંવત ૨૦૦૨ ફાગણ શુદ્ધ ૬ નો દિવસ પારણનો દિવસ છે. તે પ્રસંગે અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ તથા અષ્ટોત્તરી સ્નાન માટે ઉત્સવોની તૈયારી થઈ રહી છે.”

ઉપરના અવતરણોમાં—એક સ્થળે દૈવી ઉપદ્રવો શબ્દ આવે છે, તે વિષે મળેલી કેટલીક માહિતી ઉપરથી જણાવીએ છીએ કે—

આજે વળગાડ, ત્રેત, વ્યંતરનો ઉપદ્રવ વિગેરે વિષે સાંભળીએ છીએ; તેમાં તે સગાં રનેહીના શરીરમાં સંચરી અનેકવિધ ચેષ્ટાઓ કરાવે છે” એવી ઘણી વાતો ઊડે છે. પરંતુ, આ વાતોમાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખવા જેવું નથી. કેમકે-ઘણી વખત તો કેવળ ંહેમ, દેખાદેખી, ગતાનુગતિકતા, અને જીભું કાંઈ ન સુજવાથી લોકો અને ખુદ જેને કાંઈ વળગેલ હોય તેવું જણાતું હોય, તે પાત્ર પણ, એજ વાતનો વિશ્વાસ કરતા થઈ બાય છે. અધુશમાં પૂરું તેનો ઉપચાર કરનારા, જુવા, બાવા કે જીભ તેવા મંત્રતંત્રવાદીઓ પણ એ ંહેમોને સ્વાર્થ માટે, નહીં, તો તે બતના અજ્ઞાનને લીધે, ખૂબ વધારી મૂકે છે.

ઘણાખરા પ્રસંગોમાં તેવા પ્રકારની મગજની નબળાઈના, જ્ઞાનતંતુની નબળાઈના, તથા જીભ વિવિધ માનસિક નબળાઈના રોગો હોય છે. પણ તેવા રોગો કષ્ટસાધ્ય હોવાથી તેના પૂરા ઉપચાર થતા નથી. અને પછી રોગીઓ અને તેના રનેહીઓ આવા રહેલા અને તાત્કાલિક ઉપાયો તરફ સહજ રીતે જ દિવ્ય સૃષ્ટિની ભારતીય પ્રબલમાં દૃઢ થયેલી માન્યતાના વારસાને લીધે દોરવાઈ બાય છે. અપરિચિત ભાષામાં અપરિચિત વિચારો, કાવ્યો આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવા રચે, તેટલી હદ સુધીના રોગો પણ હોય છે.

છતાં-“આ બાબતમાં સોએ સો ટકા અસત્ય જ હોય છે,” એ અમારી પ્રથમની માન્યતા અમારે ફેરવવી પડી છે.

કેમકે-“એક ૧૮ વર્ષના યુવકને એક સ્ત્રીના વળગાડના પરિણામે છ માસ સુધી હેરાન થવું પડેલું. અને તમામ સ્ત્રીના જેવા જ ચેનચાળા કરે. કપડા પણ સ્ત્રીના જ પહેરવા ગમે. તપાસ કરતાં તેના કહેવા ઉપરથી તરતની વિધવા થયેલી તથા પ્રથમનું બાળક પણ જે તરતમાં જ મરી ગયેલું, તેથી તે ઘણી દુઃખી સ્ત્રી

નળે પાણી પીવા આવેલી હતી, ત્યારે ઉક્ત યુવકે તેને હઠાવીને પોતે પહેલું પાણી પીધું. ખસ, ત્યારથી તેની રીતભાતમાં ફેરફાર થઈ ગયો. ઉપચાર કરતાં છ મહિને “ સારા કપડાં અને અમુક મિઠાઈ ખાઈને જવાનું ” વચન આપ્યું. તે પ્રમાણે દરેક સામગ્રી પૂરી પાડવામાં આવી એટલે છેવટે ત્રીજે માળેથી ઉતરીને મહો- દ્વામાં જતાં અરધેથી એને આવેશ ચાલ્યો ગયો. પોતાને સ્ત્રી- વેશમાં જોઈ યુવાન ખુબ શરમાયો, અને દુઃખી થયો. આ પ્રસંગ નજરે જોયા પછી “ આમાં કાંઈક તથ્યાંશ છે ” એવો વિશ્વાસ અમને બેઠો.

વળી, યુરોપ અમેરિકામાં પણ તે વિષેનું સંશોધન ચાલે છે. હમણાં તેવા સંશોધકોની એક પરિષદ અમેરિકામાં ભરાઈ હતી. તેવા સંશોધકોના ફોટાઓ સાથે કેટલાક તેના મૃત સગાં- ઓના પણ ફોટાઓ તેમાં પડ્યા હતા. વળી, મંત્ર સિદ્ધિઓના પણ પ્રયોગો ઘણા વર્ષોથી એ દેશોમાં નિષ્ણાતો મારફત ચાલી રહ્યા છે. જેમાં ઘણા માણસો કામ લાગેલા છે, અને મોટા ખર્ચે પ્રયોગશાળા ચાલી રહી છે.

તિબેટના મુસાફરોના તાબાંજ બ્રમણ વૃત્તાંતોમાં પણ ૪૫-૪૫ ફૂટના પ્રેતોની વાતો વાંચીએ છીએ, પ્રમાણભૂતશાસ્ત્રોમાં દેવસ્રષ્ટિ, પ્રેતસ્રષ્ટિ, તથા વ્યંતર જાતિના દેવો વિષે વાંચીએ છીએ, તથા પૂર્વાચાર્યોના જીવનવૃત્તાંતોમાં અને કથાઓમાં પણ આવા ઘણા પ્રસંગો વાંચવામાં આવે છે. શ્રીવિજયહિરસૂરીશ્વરજી મહારાજ, અને તેમના પછીના પ્રધાન આચાર્ય મહારાજો ચક્ષરાજ તથા શાસનદેવીઓની આરાધના કરી “ આચાર્ય પદવી માટે કોણ યોગ્ય છે ? ” તેના ખુલાસા મેળવ્યાના પ્રમાણ- ભૂત ઉદ્દેષો મળે છે.

આ બધા ઉપરથી તીર્થશ્રીજી મહારાજના જીવનમાં પણ

આવા વ્યંતરભતિના પ્રસંગો બન્યાની હકીકત મળે છે. તેમના સાંસારિક પતિ કેાઇ તેવી ભતની દેવભતિમાં ઉત્પન્ન થવાને અંગે, તેમની વિરુદ્ધ ઘણી હીલચાલ કરતા હતા, એમ તેમને જણાયું હતું.

તેની સાથે સાથે તપના પ્રભાવથી સારા દેવો અને સારા તત્ત્વો તેનું નિવારણ કરતા હોય, તેમ પણ તેમને જણાયું છે. તેમની અસાધારણ ભદ્રિકતા, કેવળ ચારિત્રનિષ્ઠા, બનતા સુધી કોઈપણ સાંસારિક કે સાધ્વીજી જીવનની પણ વ્યાવહારિક બાબતોમાં બહુ ન પડતાં તટસ્થ રહેવાની અને કાયમ શાંત અને સ્વસ્થ બેસવાની ટેવ, જિનમંદિરમાં ચાર ચાર કલાક પ્રભુભક્તિમાં લીન થવાની પ્રવૃત્તિ, એ દરેક સંબોગોને લીધે તેમની આત્માર્થિતા તો વધતી જ ગઈ હતી.

વળી, કેાઇક વખતે તેમનાથી કાંઈ બોલાયેલા શબ્દોની નોંધ કરી રાખી હોય, તો તેમાંનું કાંઈક કાંઈક ખરું પડવાના પણ દાખલા મળેલા છે. છતાં, ઇરાદાપૂર્વક પૂછવામાં આવ્યું હોય, તો તેનો કાંઈ પણ જવાબ ઘણે ભાગે નથી મળતો, માત્ર કવચિત્ સ્વાભાવિક રીતે બોલાઈ જવાયું હોય, અને તે સાચું પડવાના દાખલા છે. પછી તે કાકતાલીય ન્યાયથી પણ હોય.

પરંતુ, આ વસ્તુઓ ખુબ કસોટી કરીને કસ્યા પછી જ તેનાં ખરા બોટાપણા વિષે ચોક્કસ અભિપ્રાય આપી શકાય, છતાં, તેમના જીવનની આ પણ એક ઘટના હોવાને અંગે અમે તેને આટલું સ્થાન આપ્યું છે.

પ્રકરણ ૮ મું.

શાસનપ્રભાવિકા સાધ્વીજી શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજ

આ બધા તો જૈન સાધ્વી જીવનનો સામાન્ય જીવન ક્રમ છે, પરંતુ, ઉક્ત સાધ્વીજીની મહત્તા તેથીયે વિશેષ છે, માટે જ

તેમના જીવનનો સંક્ષિપ્ત ટૂંક પરિચય આપવાનો લેખકે પ્રયાસ કર્યો છે.-

વિશેષતા એ છે કે-

૧ ઉક્ત સાધ્વીજી મહારાજ મહાતપસ્વિજી છે.

લેખકની સમજ પ્રમાણે, વર્ધમાન આયંજિલ તપ પૂરો કરનાર, વર્તમાન કાળે આજ, સાધ્વીજી મહારાજ છે. આયંજિલમાં સાથે છાશ વાપરીને એ તપ પૂરો કરનારાના નામો સાંભળવામાં આવ્યાં છે, પણ છાશ વિના, વિધિસરના આયંજિલથી પૂરા કરનારમાં તો આજે તીર્થશ્રીનું નામજ પહેલું અમારા જાણવામાં આવેલ છે. તપસ્વી પૂજ્ય મુનિમહારાજશ્રી તરુણવિજય મહારાજશ્રી, જેણે છેલ્લા કેટલાક વખત પહેલાં એ તપ સંપૂર્ણ કર્યાનો દાખલો છે. પરંતુ, છાશ સાથે કે છાશ વિના તે બાબત બન્નેય વાત સંભળાય છે. એટલે ચોક્કસ નિર્ણય કરી શક્યા નથી.

આજે વર્ધમાન તપનું આચરણ કરનારા કેટલાય મહાનુભાવો શ્રી સંઘમાં વિદ્યમાન છે, અને ૮૦-૮૫ મી યોગી સુધી પહોંચ્યાના દાખલા મોજુદ છે, તેમાંના કોઈ કોઈ મહાભાગ્યવાનો એ તપ પૂરો કરશે, એવી આશા જરૂર રહે છે, પરંતુ આજે તો ટચ્છી આંગળીના પહેલા ટેરવા ઉપર શ્રીમતી મહાસતી તીર્થશ્રીજી સાધ્વીજી મહારાજનું નામ રમણ કરે છે.

લેખકની યાદ પ્રમાણે વસ્તુપાળ તેજપાળના ગુરુ વર્ધમાનસૂરીશ્વરજી મહારાજએ વર્ધમાન તપ કર્યાનું વાંચ્યું છે, જેઓ વર્તમાન કાળે શ્રી શંખેશ્વરજી મહાતીર્થના અધિષ્ઠાયક થયા હોવાનો ઉલ્લેખ છે. કેમકે-તેઓશ્રી, એ મહાતીર્થની સ્પર્શના કરવા જતાં, વચમાં જ કાળધર્મ પામ્યાનો ઉલ્લેખ છે. ત્યારબાદ વચલા કાળમાં જો કે કોઈ કોઈ મહાનુ-

ભાવોએ એ તપ સંપૂર્ણ કર્યો હશે, પરંતુ તેના નામો અમારી બાજુમાં નથી.

દરેકે દરેક વાચક મહાશયોને “વર્ધમાન તપ એટલે શું ?” તેની કદાચ માહિતી હોવી સંભવિત નથી, એટલે અત્રે તેનો ટુંકામાં ખ્યાલ આપવામાં આવે છે, તેનો એક ખીલો મહત્ત્વનો હેતુ એ પણ છે, કે-તીર્થશ્રીજી મહારાજના આત્માની ઉન્નવણ-તાનું માપ પણ વાચકોના ધ્યાનમાં આવી શકે.

૨ વર્ધમાન તપ એટલે શું ?

એક આયંબિલ એક ઉપવાસ, બે આયંબિલ એક ઉપવાસ, ત્રણ આયંબિલ એક ઉપવાસ, ચાર આયંબિલ એક ઉપવાસ, પાંચ આયંબિલ એક ઉપવાસ. કુલ દિવસ ૨૦.

આ પ્રમાણે ૨૦ દિવસ એકી સાથે ઉપર પ્રમાણે તપ કરવાથી શ્રી વર્ધમાન આયંબિલ તપનો પાયો નંખાય છે, અને તે ૨૦ દિવસ તપ તો એકી સાથે સતત કરવાનો હોય છે. ત્યારબાદ અનુકૂળતા સુજળ એક એક આયંબિલ ચઢતા જઈ, છેવટે એક ઉપવાસ ને પારણું આવે, એમ ૧૦૦ આયંબિલ સુધી ચઢવાનું હોય છે, એટલે જો પારણા વિના સતત આ તપ કરવામાં આવે, તો ૧૪ વર્ષ, ૩ માસ અને ૨૦ દિવસ થાય. પારણા સાથે સતત કરે તો ૧૪ વર્ષ ૭ માસે પૂરો થાય છે.

તેમાં, ત્રણ વખત દેવવંદન, કાર્યોત્સર્ગ, નવકારવાળી ગણવી, ખમાસમણ દેવાં, વિગેરે કેટલોક સહકારી વિધિ હોય છે.

આગળના પ્રકરણમાં જણાવ્યા પ્રમાણેનું, મહા સંયમથી ભરેલું, સાધવીજી જીવન અને તેમાં ૧૫ થી ૨૨-૨૩ વર્ષો સુધી એકનિષ્ઠાથી જીવન એક જ ધારું બનાવીને, સતત આયંબિલ જેવી નીર્ધિકાળ સુધીની કઠણ તપશ્ચર્યાને સતત વળગી રહેવું, એ સામાન્ય મનોબળ કે આત્મબળનું કામ નથી.

વાત કરવી સહેલી છે, અરધા પાનીયામાં મારા જોવાને વિધિ લખી નાખવો સહેલો છે, પણ વર્ષો સુધી એકધારું, મનોભળ ટકાવી, તપ આદરી પૂરા કરવો, એ દુનિયામાંના ગમે તેવા દુર્ઘટમાં દુર્ઘટ કાર્ય કરતાં પણ કઠણમાં કઠણ કામ છે. પાંચ દશ વર્ષની આસન કેદની અને સખત મજુરી સાથેની કેદ જોગવવા કરતાં પણ, અત્યંત કઠણ, જીવનની કસોટી છે.

સામાન્ય રીતે ખાદ્ય દ્રવ્યો, જૈન સાધ્વી જીવન પણ કેદ સાથે ઘટાવી શકાય :—રાત્રે—બહાર નીકળવાનું નહિ, એક આસન ઉપર કેવળ નિયત મકાનમાં ધર્મધ્યાનમાં બેસવાનું, રાત્રે ખાસ કુદરતી હાજત માટે પણ ૧૦૦ ડગલાથી બહાર જવાનું નહિ. ક્ષણે ને પળે ગુરુઆજ્ઞા—અને ધર્માવહ્યયા પ્રતિક્રમી કરેલી પ્રવૃત્તિની આધ્યાત્મિક શુદ્ધિ કરી, આધ્યાત્મિક જીવનમાં આગળ પ્રગતિ કરવા લાગી રહેવું, રસ્તે ચાલતાં જોવાનો ભાર ખોતે ઉપાડવો, ઉઘાડે પગે ચાલવું, ટાઢ કે તડકો ગણવો નહિ, આજે દિવસ વરસાદ ચાલુ રહે, તો જૂન્યા પ્રજ્યા રહેવું, રોજ પણ સુકું-પાકું જે મળે, તે લઈને નિર્વાહ ચલાવવો, ભિક્ષા માગી લાવવી, પાણીના ઘડા બાતે ઉપાડી લાવવા, માથાના વાળનો લોચ કરવો, અને મોટા દિવસોએ તપશ્ચર્યા કરવી, તેમાં પણ ચોવીહારા ઉપવાસ, ઠામ ચોવીહાર, અને આયંજિલની તપશ્ચર્યા, ગમે તેવી શેઠ-શેઠાણીની પુત્રી હોવા છતાં, અને ગમે તેવી કોમળ કાયા છતાં, આવું કઠક જીવનઃ એ માનવ જીવનની સામાન્ય કસોટી નથી. કેદમાં તો રોટલા મળે, શાક મળે, તેમજ બીજા ઘણી અનુકૂળતાઓ હોય છે. છતાં, કેદમાં જનારની આજે એવી કૃત્રિમ પ્રતિષ્ઠા ઉત્પન્ન થઈ છે, કે—કેમ બાણે મોટો વાઘ માર્યો હોય ? પરંતુ, મુનિજીવનની જીવનચર્યા કેદના કરતાં કંઈક ગણી ચડી-યાતી છે. કેદમાં શુદ્ધો કરીને કે દુન્યવી હેતુ માટે જવાનું હોય છે, ત્યારે મુનિને આધ્યાત્મિક અને જગત્ કલ્યાણના ઉચ્ચ હેતુ માટે આ ચર્યા રાખવાની હોય છે, આ રીતે વિચાર કરતાં—

ક્યાં મેરુ ને ક્યાં સરસવ ?

પરંતુ આજના બાળમાનસના જીવોને આ ભેદ સમજાવે કોણ ?

૩. આયંબિલ એટલે શું ?

હવે જરા આયંબિલની વાત તો સાંભળો. આખા દિવસમાં એક વખત ખાવાનું, અને ગરમ ઠારેલું પાણી પીવાનું, એ તો ઠીક. પણ તેમાં નીચેની ચીજો ખાવાની નહિ જ.

૧ છાશ, દુધ, દહીં, ઘી, માખણ, મલાઈ, માવો વિગેરે કોઈ પણ ગોરસની કે તેની બનાવટની ચીજ ખાવાની નહિ જ.

૨ તલીયું, સરસીયું, મગફળીયું કે એવું કોઈ પણ તેલ કે તેલની બનાવેલ વસ્તુ ખાવાની નહિ જ.

૩ આંબલી, લીંબુ, આંબોળીયાં વિગેરે કોઈપણ ખટાશની ચીજ ખાવાની નહિ જ.

૪ કેરી, મોસંબી, દાડમ, કેળાં, કે એવું કોઈ પણ કાચું કે પાકું ફળ ખાવાનું નહિ જ.

૫ શાક, લાજ, કોથમરી, લીલાં કે સુકા મરચાં વિગેરેમાંની કોઈપણ વનસ્પતિ ખાવાની નહિ જ.

ફળ, ફુલ, પાંદડાં, ડાંખળાં, ચીંગ, બીજઢાણા, કે એવી કોઈપણ લીલી સુકી વનસ્પતિ કે સુકવણી પણ ખાવી નહિ જ.

૬ મરચાં, ઢાણાજીરું, કે એવી કોઈ સ્વાદની ચીજ ખાવાની નહિ જ. અથાણાં, સુરખા, કાચરીઓ વિગેરે પણ ખાવાની નહિ.

૭ સોપારી, પાન, એલચી એવા કોઈપણ મુખવાસનો ઉપયોગ કરવાનો નહિ જ.

૮ બીડી, તમાકુ, હોકો, સીગારેટ, જીનતાન, ચા, કોફી વિગેરેનો ઉપયોગ પણ થઈ શકે જ નહિ.

ફળા, ઘઉં, બાજરી, જાર, ચોખા વિગેરે સુકા અનાજ; તુવેર,

મગ, ચોખા, વાલ, ચણા, અડદ, વિગેરે સુકા કઠોળનાં જ ઉપયોગ થઈ શકે.

મચાલામાં—મરી, સુંઠ જ. કઢાચ ઉપર ભેંઈએ, તો પાકું મીઠું, તથા સુંઠ, મરીનો ભૂકોજ લઈ શકાય.

ઘણે ભાગે, ઉપરની ચીજોની જુદી જુદી માત્ર પાણીમાંજ બનાવટો બનાવીને, તેનોજ ખોરાક લેવાનો હોય છે.

જો કે—ફરના ગામડાના લોકોનો રોજનો આવો ખોરાક લગભગ હોય, પરંતુ તે ઇરાદાપૂર્વક તપશ્ચર્યાના ઉદ્દેશથી નથી હોતો, પ્રતરૂપ નથી હોતો, વચ્ચે ગમે તે ચીજ મળી જાય, તો તે ખાઈ લે છે, પાણી કાચું પીવાનું હોય છે, અને દિવસમાં ગમે તેટલી વાર અને રાત્રે પણ ખાવાનું હોય છે, તથા સાથે વનસ્પતિ, અથાણાં, મરચાં, લીલાં શાક વિગેરે ખાવાના હોય છે.

ઉપર પ્રમાણેની ચીજોની બનાવટમાંની પણ એકાદ ચીજને ચાર આંગળ ચડે, તેટલા પાણીમાં બોળીને હલાવીને પી જવાનું હોય છે—આચમન કરવાનું—આચાર્મલ કરવાનું હોય છે, તે ઉત્કૃષ્ટ—ઊંચામાં ઊંચું—આયર્મિલ કહેવાય છે. આચાર્મલમાં ખપતી ફરેક ચીજો વાપરવાની હોય છે, તે જઘન્ય આચાર્મલ કહેવાય છે, બાકીના મધ્યમ ગણાય છે.

એક ધાન્યના આચાર્મલમાં, ચોખા તો ચોખા, ઘઉંની રોટલી તો ઘઉંની રોટલી, ચણાની દાળ તો ચણાની દાળ, મગ તો મગ, એમ એકજ ચીજનો ઉપયોગ કરવાનો હોય છે. તથા બીજી પણ વિવિધ રીતે આયર્મિલ કરવાના હોય છે.

આચાર્મલની આ રીતો જો કે જૈનોમાં પ્રસિદ્ધ છે, છતાં કેટલાક અજ્ઞાત જીવોની બધી માટે, અમોએ અહિં જરા પ્રાસંગિક વર્ણન કર્યું છે, તેનો ખરો હેતુ તો એ છે, કે—

આવા આયર્મિલો ૧૪ થી ૧૫ વર્ષ સુધી અને એકધારી

રીતે, બળ્લે, ત્રણ ત્રણ, છ છ, આઠ આઠ મહિના સુધી કરવા, એ કેટલી હદ સુધીની કસોટી સૂચવે છે? એ આ વર્ણન કરવાનો હેતુ છે.

અને તે કસોટીમાંથી પસાર થવાના મનોબળની પણ કેટલી હદ સૂચવે છે? એ મનોબળની પાછળ કેટલું આત્મબળ હશે? તેની કલ્પના વાચક મહાશયોજી ક્ષણભર કરે, તેવી આ પ્રસંગે અમારી વિજ્ઞાપિ છે. ભારતવર્ષની આર્ય પ્રજા: તેના ઉત્તમ ધર્મી: એ શું છે? તેના ગર્ભમાં કેવા કેવા સુતરવો ભર્યા છે? તે વિચારો અને સમજો.

૫ તપની કસોટી:—

તપ ગુણુ ઓપે રે, રોપે ધર્મને, નવિ ગોપે જિન આણુ,
આશ્રવ લોપે રે, નવિ કોપે કદા, પંચમ તપસી તે જાણુ.
ધન ધન શાસનમ'હન સુનવરા.

અર્થ:—તપના ગુણુ કરીને ઓપી ઉઠે-શોભી ઉઠે, અને જે તેમને જુઓ તેનામાં ધર્મની પ્રતિષ્ઠા અને વાસના જાગી ઉઠે, એમ કરીને, તેમના દીલમાં આવા તપસ્વીઓ ધર્મનાં બીજ રોપે છે.

તપ કરે અને ધર્મનાં બીજ રોપે, એ તો ઠીક, પરંતુ તે બધું શ્રી જિનેશ્વર દેવની આજ્ઞા લોપીને ન થવું જોઈએ પરંતુ પ્રભુની આજ્ઞા મુજબજ બધું કરવું. નહિતર, બધું નકામું જાય.

પરંતુ, તેટલાથીયે તપસ્વિઓની કસોટી પૂરી થતી નથી. પણ આશ્રવ એટલે પાપ અને સુખ ભોગવવાના કારણરૂપ પુણ્ય: તે બન્નેયને લાવનારા કર્મના આશ્રવભૂત જીવનતત્ત્વોને તફાત દૂર રાખે; કેવળ મોક્ષના ઉદ્દેશથી નિર્જરારૂપ તપશ્ચર્યા કરે. તેમ છતાં “તપસ્વી હંમેશાં દોષી હોય છે” એવો જનપ્રવાદ છે. અને ઘણા દ્વાપ-લામાં તેમ બને પણ છે, એટલે “નવિ કોપે કદા” એવી ખાસ મોટામાં મોટી શરત મૂકવામાં આવી છે. ઘણો વખત ન કોપે,

તેટલાથી ન ચાલે. પણ “કદા” “કદી પણ કોપ થવો ન જોઈએ”
એવી મોટી શરત છે.

આવી બધી શરતો બરાબર પાળે. ત્યારે તે પાંચમા
શાસનપ્રભાવકે તપસ્વી ગણાય, અને તે શ્રી જ્ઞેન શાસનના
મંડનરૂપ-શણ્ણગારૂપ બની શકે છે.

જળ નવિ હોવે પ્રભાવકે જોહવા,

તવ વિધિપૂર્વ અનેક;

યાત્રા પૂજાદિક કરણી કરે, તેહ “પ્રભાવક” છેક

ધન ધન શાસનમંડન મુનિવરા.

[સમકિત સડસઠ બોલની સજ્જાયામાં શ્રીમદ્ ઉપા-
ધ્યાયજી મહારાજશ્રી યશોવિજયજી મહારાજ]

જ્યારે, એવા મહાપ્રભાવકો ન હોય, ત્યારે, વિધિપૂર્વક યાત્રા,
પૂજા, તપશ્ચર્યાઓ, મહોત્સવો, વિગેરે શાસનની શોભા વધારનારી
જે જે પ્રવૃત્તિઓ પ્રવર્તાવે, તે પણ આખરે પ્રભાવક ગણાય છે.
એ દૃષ્ટિથી પણ પ્રભાવક માનવાને શાસ્ત્રસમ્મતિ છે, તો પછી
આવો મોટો તપ પૂરો કરવાના વિશ્વ વ્યક્તિથી બનતા મહાન્
કાર્યને શાસનપ્રભાવના ગણવામાં કરી હરકત નથી અને
એ દૃષ્ટિથી તે પ્રભાવનાપ્રવર્તનમાં નિમિત્તરૂપ વ્યક્તિ પણ પ્રભા-
વકોમાં સ્થાન પામી શકે.

શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજમાં આ શરતો કેટલી પૂરી પડે
છે ? તે હવે પછીના પ્રકરણમાં આપણે કસી જોઈશું.

પ્રકરણ ૯ મું.

કસોટીનો-કસ

લેખકને આ મહાતપસ્વિજીનો આ લખતાં પહેલાં માત્ર
પાંચથી-દશ મિનિટોનોજ પરિચય થયો હતો તે ઉપરથી કસ

શી રીતે મૂકી શકાય ? પરંતુ તેટલા ઉપરથી પણ કંઈક કસ મૂકી શકાય તેમ છે,

પાંચ દશ મિનિટના પરિચયથી એટલું સમજી શકાયું છે, કે તેમની સુખસુદા શાન્ત છે, શરીરનો ખાંધો ખડતલ છે, માનસ દુનીયાની ઝંઝટથી પર, ભદ્રપરિણામી અને સદા આનંદી લાગે છે. એલીયા કહી શકાય, તેવા તદ્દન નિખાલસ પ્રકૃતિના જણાય છે.

તેમના જીવનચરિત્રની આ ટૂંક રૂપરેખા અમને પૂરી પાડનારા સાધ્વીજી મહારાજશ્રીના પત્રમાં નીચેના શબ્દો છે.

“ચરિત્રનાયક તીર્થશ્રીજીમાં શાંતિ, ક્ષમા, ધૈર્ય, સુવિનીતપણું વિશેરે ગુણો તો જન્મથીજ સિદ્ધ હતા. તેમાં, સોનામાં સુગંધ જેમ મળે, તેવી રીતે તે ગુણોની સાથે ચારિત્રરસતન લળતાં, તે ગુણો ખૂબ વિકસિત થતા ગયા, કે જાણે—“ભાવિ-જીવનમાં કાંઈક અનુપમ લાભ પ્રાપ્ત કરશે.” તેની નિશાનીરૂપે તેમના આત્માની વિવિધ રીતે કસોટીઓ થયેલી હતી.

તેમાંથી થોડુંકજ અહિં ઉત્તમ જીવોને પરાક્રમ આદિ ગુણો મેળવવા માટે તથા મહાન્ વિકટ પંથમાં પણ આત્માને સમ્યક્ત્વ ટકાવવા માટે ઉપયોગી થાય, તે હેતુથી (પ્રકરણ ૭ માં દીક્ષા પછી-માં) દર્શાવેલ છે.—

તેમનામાં મોટા મોટા ગુણો—

- ૧ શુરુઆજ્ઞાપાલનનો શુષ્ઠ અનન્ય હતો.
- ૨ વિનયગુણની ખૂબ રસિકતા હતી.
- ૩ વેચાવચ્ચ-સેવા શુષ્ઠ વખાણવા લાયક હતો.
- ૪ સંસ્કારી આત્માઓ પ્રત્યે તેમનો ભાવ નિઃસ્વાર્થપણે સારો રહેતો હતો.

શુરુભક્તિ, વિનય, નમ્રતા, શાંતિ, એ સાધ્વી જીવનના શણ-

ગાર તો છે જ, પણ સાથે સાથે તપસ્વી જીવનના પણ શણગાર છે. પ્રકૃતિ શાન્ત છે; એમ તો ઘણા પાસેથી સાંભળ્યું છે.

છતાં શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજ સાધ્વીજી અને તપસ્વીજી છે, એટલા માટે તેનો કસ એકદમ જીવો ન આંકી દેવાય.

કેમકે-સાધ્વીજી મહારાજઓમાં પણ સ્ત્રીપ્રકૃતિ સુલભ કોઈ કોઈવાર રહેજ કપાય, કંકાસ, થતો હોવાનું સાંભળીયે છીએ, તથા તપશ્ચર્યા સાથે પારણામાં જરૂરી અને ખાસ ચીજોની એવણા કરવાની પણ કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ હોવાનું સાંભળીએ છીએ.

પરંતુ, કંકાસ કરવાની તેમની પ્રવૃત્તિનો કોઈ પૂરાવો જ આપતું નથી. તથા, ગામડામાં એકાદ બે ચીજ આયંબીલને લાયક જે મળી આવે, તેનાથી કામ ચલાવી લઈ તપમાં આગળ પ્રગતિ કરવાની હકીકતો મળી છે. આ ઉપરથી:—

પંચમ શાસનપ્રભાવક તપસ્વી પ્રભાવકને લાયકની કઈ શરત તેમનામાં અધૂરી રહે છે ?

લેખકને વર્તમાન દ્રવ્ય: ક્ષેત્ર: કાળ: ભાવ: જોતાં કોઈપણ ખાસ શરત અધૂરી લાગતી નથી. તેથી, તે તો ઘણા અંશમાં તપસ્વી પ્રભાવક કહેવાને લાયકાય છે.

“ તપસ્યા કરતાં હો કે ડંકા જોર બજાયા હે !

વાચક મહાશયો ! હવે એક વાર એકાંતમાં આવો, શાંત સ્થાનમાં આવો. તમારા મન, વચન, કાયાને એકાગ્ર અને પવિત્ર કરો. શાન્ત થાઓ. તમારી મનોવૃત્તિઓ, ઇંદ્રિયોના વેગ, એ બધું બહારથી ખેંચી લો. શરીરને પણ સ્થિર બનાવો, અને સાંભળો:—

આ જગતમાં એક મૂર્ખ કરતાં એક બુદ્ધિશાળીને તમે શા માટે વખાણો છો ? કહો.

કહેશે કે “ તેના આત્માનો પ્રકાશ વધુ પડે છે. કેમકે-તેના આત્માની આંતરના કર્મના જાડા પડદા કરતાં પાતળો પડદો હોય છે.”

એક ઉદ્ધત છોકરા કરતાં વિનયી અને વિવેકી છોકરાને એટલા માટે આહો છો, કે ઉદ્ધત છોકરાં કરતાં તેના આત્મા આહો કર્મનો પડદો પાતળો હોય છે, માટે ને ? ”

ત્યારે, આત્મા જેમ કર્મના પડદા વગરનો, તેમ વધુ લાયક, અને જેમ પાતળા પડદાવાળો તેમ જાડા પડદાવાળા કરતાં વધુ લાયક, એ જ સાર છે ને ?

હુનિયાનું નિર્વિવાદ સિદ્ધ એ તત્ત્વ તમારે કબૂલ મંબુર છે ને ? તમારે હા કહેવી જ પડશે. ખરેખરા અંતઃકરણથી હા કહેવી જ પડશે.

ત્યારે હવે, અનંત પ્રાણીઓ મારા ખ્યાલમાં ખદખદી રહ્યા છે, જેમાં રાજા મહારાજાઓ, શેઠ, શાહુકારો, કારીગરો, સુત્સદીઓ, નેતાઓ, નેત્રીઓ અને જંતુ-કીડાથી માંડીને પશુ-પક્ષીઓના મધ્ય સમ્ભવેશ યાદ છે. તેમાં, તીર્થશ્રીજી મહારાજનું કયાં સ્થાન આવે છે ? તે નક્કી કરો.

પૂ. સાધ્વીજી મહારાજ શ્રી તીર્થશ્રીજીનું તમારી નજર સામે ધ્યાન ધરો, તેનું શરીર: તેનો આત્મા: અને તેના કર્મ: એમ ત્રયાત્મક તીર્થશ્રીજી મહારાજ છે. તેમાંથી તેમનું શરીર હઠાવી લઈ કર્મથી વીંટાયેલ તેમના આત્માને માત્ર તમારી સામે રાખો.

આત્મા બળવાન બન્યા પછી શરીર તો માત્ર માળખું જ-ખોખું જ રહે છે બાહ્ય હુનિયાની ઓળખ પૂરતોજ તેનો ઉપ-યોગ રહે છે, બીજું કશુંયે મહત્ત્વ નથી હોતું. ઉત્તમ આત્મા સાથે સંબંધ હોવા પૂરતી જોડે તેની પણ કાંઈક કિંમત અંકાય છે, અને તેનાથી પૂજ્ય બની પૂજાય છે. પરંતુ, એકલા શરીર તરીકે તેની મહત્તા નથી હોતી. જેમ, એક મદ્દ, એક દેવ, કે એક યુવાન રાજાના શરીરની મહત્તા જો કે હુનીયા આંકે છે, છતાં શરીરની ખરી મહત્તા કશી નથી હોતી.

હવે તેનો આત્મા તમારી સામે ખડો છે. તેના ઉપર કર્મનું પડ લાગેલું છે. તે પણ કદાચ ધ્યાન બળથી જોઈ શકાય. જો કર્મનો પડદો બિદકુલ ન જ હોત, તો શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજનો આત્મા કોઈ જુઠાજ સ્વરૂપમાં હોત.

પણ તેના ઉપર લાગેલું કર્મનું પડ કેટલું પાતળું છે ? તે કલ્પી શકો છો ?

આ યુગમાં આટલા પાતળા પડવાળા આત્માઓ ભાગ્યેજ હશે, તે પણ તમારા ખ્યાલમાં આવ્યું હશેજ.

જીઓને, કર્મોના પાતળા પડને લીધે તેમાંથી આત્માના અનેક શુષ્કોના અનેક કિરણો બહાર પોતાની પ્રભા વિસ્તારે છે, અને કર્મનું પાતળું પડ વધુ પાતળું પડતું બાય છે, આટલા પણ તે કર્મોના કીટ્ટને બાળવાને માટે તપસ્વીના આત્મશુષ્કની અગ્નિ-જ્વાળા કેટલી બધી તીવ્રતા વાપરી રહેલ છે ?

તમને નથી લાગતું કે-આમજ આત્મપ્રગતિ થયા કરે, તો આ આત્માનો આ પડદો હવે ઘણા વખત સુધી-ઘણા ભવો સુધી ટકી શકેજ નહિં.

તો, બસ.

જે જે વ્યક્તિઓને જોમ લાગતું હોય, કે-“ મારા પોતાના આત્મા કરતાં આ સામેનો આત્મા ઘણોજ ઉત્તમ છે, ” તો તે તે વ્યક્તિઓએ આ આત્માને પોતાના હૃદયમાં તેમની તરફ જેટલો પવિત્ર ભાવ હોય, તેના પ્રમાણમાં નમ્રતા રાખી માથું નમાવી દેવું.

તે માથું નમાવનાર પુરુષ હોય, સ્ત્રી હોય, શ્રાવક હોય, શ્રાવિકા હોય, સાધુ હોય, સાધ્વી હોય, આચાર્ય હોય, ઉપાધ્યાય હોય, કે કોઈ પણ આત્મા હોય.

નિશ્ચય નયનો આધાર લઈ, એકાન્તમાં શુભ ગ્રહણ કરવાના

આવાપ્રસંગે શરીરલેદ, અવસ્થાલેદ, જાતિલેદ, દીક્ષાપર્યાયલેદ, ઉંમરલેદ, સ્ત્રી-પુરુષજાતિલેદ, બાહ્ય મર્યાદા, ગમ્મચની આમ્નાયો, આચાર, કદંપ, વિધિ, વિગેરે કાંઈ પણ જોવાનું ખાસ કરીને ન હોય. શુભોજ પૂજસ્થાન અને છે.

આત્મા શુભોથી વંદ છે. આત્માના શુભો વંદ છે. આત્મા વંદ છે. બાહ્ય કલેવર ગોણ છે, આત્માની પ્રધાનતાની અપેક્ષાએ સ્ત્રી કલેવરમાં પણ પુસ્તવનો આરોપ થઈ શકે છે. લેખક તો વારંવાર હાથ જોડી વંદન કરે છે, નમન કરે છે, સ્તવે છે.

એકાંતમાં, શુભ પ્રહણ કરવાનું કાર્ય હવે પૂરું થાય છે.

હવે, તમારું ધ્યાન એ આત્મા ઉપરથી ખેંચી લઈ, પ્રચીત્તકે શ્રી તીર્થશ્રીજી સાંઘીજી મહારાજ સામે કેન્દ્રિત કરી, તમ્મશી મર્યાદા, આચાર અને કદંપ, તથા બાહ્ય વ્યવહાર પ્રમાણે તેમની સામે તમને ઘટે સૌમ વર્તી. તેમાંથી એ શસ્ત્ર સો છે જ કે “ તેઓ તપસ્વી પ્રભાવક છે. ” તે રખે બૂલાય !

કસોટીનો કસ પૂરો થાય છે. જેવો ચોકસી, તેવી તેની કિંમત ભલે આંકે. અમારો આંક ઘણો ચોક્કસ માપમાં હોવાનો અમારો અંતરાત્મા સાક્ષી પૂરે છે.

પ્રકરણ ૧૦ સું.

અજબ દુનિયાના અજબ ખેલ !!

ક્ષણબર આંખ મીચી એક જ સેકંડમાં આખા વિશ્વમાં શું ચાલી રહ્યું છે ? તેનો ખ્યાલ કરો. જે ચાલી રહ્યું છે, તે ગણાવતાં કદાચ જીંદગીઓ ચાલી નાંચ, એટલા બધા બનાવો તમારા ખ્યાલમાં આવશે. પરંતુ, ક્ષણે ક્ષણે થતી એ કુદરતી ઉથલપાથલ જવા દો. પણ આજની માનવી ઉથલપાથલ ઉપર તો જરા ખ્યાલ કરો.

જુઓ, જુઓ, આર્ય સંસ્કૃતિ અને જડ સંસ્કૃતિનું સુદ્ધ ચાલી રહ્યું છે. તેને કેન્દ્રમાં રાખીને અનેક સંધિપત્રો અને વિગ્રહો થઈ રહ્યા છે. અનેક યોજનાઓ અને અખતરા ચાલી રહ્યા છે. અનેક કાયદા અને ઓર્ડીનન્સો જન્મી રહ્યા છે. મનહરમુખી હાથ કારીગિરિ સામે યંત્રવાદનો રાક્ષસ દિવસે ને દિવસે વધતો જાય છે. આત્માની વાતોને ઢાંકી દેનારી વૈજ્ઞાનિક શોધો અને તેવા સાહિત્યના ઢગલે ઢગલા થયે જાય છે. છાપાં અને વર્તમાન ગણાતાં સાહિત્યમાંથી આત્મેત્કર્ષ કરનારી આધ્યાત્મિક જીવનની વાતોને પ્રાયઃ બહિષ્કાર મળતો જાય છે. આધ્યાત્મિક પ્રગતિ અને આત્મેત્કર્ષની વાતોના પડદા પાછળ જડવાદની સંસ્કૃતિજ પોતાનો સ્વાંગ સજી ખેલ ખેલી રહી હોય છે. આત્મવાદી પ્રજાઓની સામે તેનાજ જડવાદી શિક્ષણે શિક્ષિત ભાઈઓના હાથમાં સત્તાઓ, ધંધાની લગામો, વિરોધી પ્રવૃત્તિઓ અને શિક્ષતાનો આદ મળતો જાય છે. દુનિયાની ભાવિ પ્રજાકીય હરિશ્ચંદ્રમાં દુનિયાની રાષ્ટ્રીય હરિશ્ચંદ્રો હોમાઈ રહી છે.

ચારે ય તરફ કેમ જાણે જડવાદની સંસ્કૃતિના ઉન્નતતા સાગરો ધુધવી રહ્યા છે. ગોરી પ્રજા તેનાં મોખરે દોડી રહી છે, ચીનની પ્રજામાંના પણ, તે રસ્તેજ દોડનારાઓજ આગળ પડતા ગણાય છે, ઇસ્લામ પ્રજામાંના પણ તેજ લોકો આગળ પડતા ગણાય છે. હિંદુ મહાપ્રજામાંથી પણ તેજ આગેવાનો, નેતાઓ, વિશ્વવંદો, ક્રાંતિકારીઓ અને માર્ગદર્શકો ગણાય છે. અને મહા-પુરુષો પણ તેજ ગણાય છે. કે—

જેઓ આત્મવાદની સંસ્કૃતિની ખીલવણીના જહાના નીચે, કે સીધી રીતે તેનો ઉપહાસ કરીને પણ, સીધી રીતે કે આડકતરી રીતે આધુનિક જડવાદની સંસ્કૃતિનેજ પોષતા હોય છે, તેજ કૃત-પુરુષ, મહાશય, મહાનુભાવ અને કૃતકૃત્ય ગણાય છે. તેનોજ ધમ-ધમાટ વિશ્વમાં ચારેય તરફ આજે ગાળ રહ્યો છે.

“આત્મવાદીઓ નમાલા, જડ, કંગાળ, મૂર્ખ, હાંસીપાત્ર,

ભારભૂત, નવરા, અજ્ઞાન અને વિશ્વથી બહિષ્કૃત જેવા છે. ” એમ એક માનવી-દુનિયા માની રહી છે. તેઓના અસ્પષ્ટ થોડા પણ કિંમતી બોલ ઉપેક્ષા કરવા લાયક મનાઈ રહ્યા છે. તેઓના અવાજ “ તુતીના અવાજ જેવો ” ગણાઈ રહ્યો છે.

ઠરેક કાયદા અને વ્યવહારના ધોરણો તથા આદર્શ-૧ તે સંસ્કૃતિ તોડવાનું, ૨ જડવાદની સંસ્કૃતિને ટેકો આપવાનું અને ૩ એ ન બની શકે, ત્યાં સુધી વચલે માર્ગે તકની રાહ જોઈ, નભાવી રાખવાનું લક્ષ્ય અમલમાં મૂકી રહ્યા છે.

નાટક, સીનેમાના આકર્ષક પ્રોગ્રામોમાંથી ભાગ્યેજ કોઈ બચી શકે છે. અવનવી સીકાર્મોની વાનીઓ ખાવાની લાલચ-માંથી ભાગ્યેજ કોઈ બચી શકે છે. ટી પાર્ટી, ધવર્નીંગ પાર્ટી, ગાર્ડન પાર્ટીની કિંમતી ડીશોનો મોહ ભાગ્યેજ છુટી શકે છે. સીધી રીતે નશીબમાં ન હોય, તો રસોયા તરીકે, સાહેબના પટાવાળા તરીકે, શેઠના બુટ સાચવનાર તરીકે, મોટરના હાંકનાર તરીકે, સ્વયંસેવક અને સ્વયંસેવિકા તરીકે પણ કેટલાકને ડીશો ચાખવાની મળે છે, કેમકે-તે મેળવવાની કેટલાકની મથામણ હોય છે. એક બાબુ શું ચાલી રહ્યું છે, તેનો ખ્યાલ કરો, અને બીજી બાબુ પૂર્વની કિંમતી સત્તાઓ, કિંમતી જીવનસૂત્રો, કિંમતી જીવન ધોરણો, કિંમતી પ્રબંધીય સંગઠનો, કિંમતી નૈતિક અને આર્થિક ચોજનાઓ, વિગેરેને લોગો, તે સર્વ સીધી યા આડકતરી રીતે વટાવીને, માન, ચાંદ, આમંત્રણ, નિમંત્રણ, ચુંટણીઓમાં વિજય, હોદ્દા, હક્ક, પદ, અધિકાર, સંખ્યાબંધ ધંધાના ક્ષેત્રો અને કારખાનાઓની માલીકીયો મેળવાઈ રહી હોય છે. તેમાંથી પણ ભાગ્યેજ કોઈ બચી શકે છે. કેમકે-તેને માટે ઘણી મથામણો થતી હોય છે. આ બધું છતાં, તે સર્વથી તફાવત પર થઈ, આવું નિરાળું જીવન જીવી મહાન આદર્શો ટકાવી રાખવાનું ભગીરથ કાર્ય પણ એક તરફ કેવી અજબ ખુબીથી ચાલી રહ્યું છે? તેનો જરા ખ્યાલ તો કરો, જેટલા જોરથી યુરોપ અમેરિકાના

સુતસદીઓ જડવાદનો અધારપછેડો જગત ઉપર બિછાવી રહ્યા છે, તેટલા જ ભેરથી કેમ બાણે, તેની નીચે નીચે દિવ્ય દીપકરૂપે ગોઠવાઈ રહેલા આવા મહાન્ આત્માઓ કેવળ સ્વયં પ્રેરણાથી કેવા પ્રકાશી રહ્યા છે. ? ખરેખર, ઉપર સાગર ઘુઘવે છે. તેમાં પર્જિતથીયે મોટાં મોટાં મોબાં રોજ ને રોજ ઉછળે છે, ને હેઠા પડે છે; છતાં, નીચે તળીયે પણ રત્ન અને મોતીના ચમકારા ચમક્યા કરે છે. શી કુદરતની અજબ ખુબી ? ? ?

પરંતુ, આવી નાની સંખ્યાને દાબી દેવા માટે બહુમત અને લોકમતના કૃત્રિમ સિદ્ધાંતોનો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે. તેના એક અંગ તરીકે મોટી સંખ્યાના અજ્ઞાન લોકોનો બહુમત મળી રહે, તેને માટે અજબ ખૂબીથી પ્રચારકાર્યો ચાલી રહ્યાં છે. પોતાને ધ્રુવ પરિવર્તનો કરવા માટે પ્રચલિત પ્રવૃત્તિને અનુકૂળ માનસ, શિક્ષણ અને પ્રચારથી તેનો વિરોધ કરી, વધુ મઠ્ઠમ અને વિસ્તૃત જનસંખ્યા મેળવવાના પ્રયાસો ચાલી રહ્યા છે.

બલે ચાલી રહ્યા.

હબરોની લોકસંખ્યાની સંખ્યાબંધ સભાઓમાં તેને જ લગતા ભાષણો આપવાની રોજ દોડાદોડી ચાલી રહી છે.

દોડાદોડી ચાલી રહેવા દો.

ધર્મ અને સમાજ ઉન્નતિના પડદા પાછળ રહી જડવાદની સંસ્કૃતિની જ પ્રચારિકા અને ધર્મસંસ્કૃતિનો ધ્વંસિકા કોન્ફરન્સો અને મંડળોના સંચાલકો નિવેદનો અને ભાષણોથી ગળા સુકાવી રહ્યાં છે અને તાલીયોના ગડગડાટથી વધાવાઈ રહ્યા છે.

છો વધાવાઈ રહ્યા.

વેપાર, ખેતી, પશુપાલન તથા કારીગરીના બીબા ધંધા દેશી લોકોના હાથમાંથી ઝુટવાઈ રહ્યા છે. અને એક દેશીના હાથમાંથી અજ્ઞાનભાવે બીબા દેશીઓ પરદેશીઓના હાથમાં સંચાર

કરવા ઝુંટવે છે. નબળા હાથમાંથી ઝુંટવનારા દેશીઓ પોતાને પ્રગતિશીલ માની રહ્યા છે. પોતાનો પુણ્યોદય માની રહ્યા છે. દેશ અને પ્રજાની ઉન્નતિ માની રહ્યા છે. તેઓને જેમ માનવું હોય, તેમ ભલે માને.

ભારત જેવા આધ્યાત્મિક સંસ્કૃતિના દેશમાં પણ, હવે પછીના તમામ વ્યવહારો આ દેશમાં ભાવિ પ્રજા તરીકે આવનાર ગોરી પ્રજા માટે જડવાદની સંસ્કૃતિ અનુસાર ચાલે, તેવી પાકા પાયાની ગોઠવણોને પ્રજાના હિત માટેના સ્વરાજ્યને નામે થઇ રહી છે.

એમ થવું હોય તો એમ ભલે થાય.

ઉછરતી બાળપ્રજા ધર્મ સાહિત્ય અને ધર્મોપદેશકોથી દૂર ને દૂર જતી જાય, તેના તરફ સૂઝ કરતી થાય, તેવા શિક્ષણના અને સાહિત્યના અચારના પ્રયોગો મજબૂત હાથે વેગબંધ ચાલી રહ્યા છે. અને પ્રગતિને નામે પ્રજા તરફથી તે અપનાવાઈ રહ્યા છે.

છો અપનાવાઈ રહ્યા.

તમે હવે શું કહેવા ઇચ્છો છો ?

અમે એ કહેવા ઇચ્છીએ છીએ, કે-“ સત્ય તે સત્યજ રહેવાનું છે. ” જ્યાં સુધી દિવસે દિવસે વધતી જતી દુનિયાની લલચામણી લાલચોથી પર થઈને આવા મહાઆત્માઓ આ ભારતભૂમિ ઉપર પાક્યા કરશે, ત્યાંસુધી જડવાદની દુનિયા જખમ મારે છે.

આ ધમધમાટનો કાળ સો જસો વર્ષોનો કદાચ હશે, પરંતુ આ મહાઆત્માઓનો કાળ સનાતન છે, જે હજારો વર્ષોનો છે. કોઇ ને કોઇ પાક્યાજ કરશે.

કાલો જ્ઞયં નિરવધિર્વિપુલા ચ પૃથ્વી ॥

“ કાળને અવધિ નથી, અને પૃથ્વી વિશાળ છે. ”

કુદરતની અજબ ખુબીજ એ છે, જુઓને, તમે જણાવ્યું, તે પ્રમાણે દુનીયાનો પ્રવાહ ધોધબંધ બેઠો હોવા છતાં, આવી વ્યક્તિઓ પાકયા કરે છે.

આત્માનું અસ્તિત્વ આજનું વિજ્ઞાન સ્વીકારતું નથી. આજના સાઇન્ડીસ્ટો તેની વાત કરતા નથી. સર એલીવરાજ જેવા આત્મિક વૈજ્ઞાનિકોની વાત કોઇ સાંભળતું નથી, આત્માના પ્રકાશના શિક્ષણની કોઇ કોલેજ કે શિક્ષણ-કેંદ કાઢતું નથી, કોઇ તેના ધનામ કે માન, ચાંદ કાઢતું નથી; છતાં તે સ્વયં પ્રેરણાથી સ્ફૂરી આવે છે. એજ અજબ કુદરતની અજબ ઘટના છે. “કુદરત કોઇથી સંપૂર્ણ કાબૂમાં લેવાતીજ નથી” એ વિશ્વનો અટલ સિદ્ધાંત છે, તે બરાબર યાદ રાખો.

જડવાદનો સંસ્કૃતિમાં અંબશે, તે પામર બિચારા પોતાની બતતને અને પોતાની આજીવ્યાજીવના વર્તુલને જરૂર નુકશાન કરશે, તેથી બીજાને શું? નહિ ક્ષમાય, તેને અમુક વખત સુધી કદ રહેશે જ, પણ આખરે તેનો વિજય જ છે. આ જમાનો સિદ્ધાંતવાદીઓ માટે ખાંડાની ધાર સમાન તો છે જ.

આવા મહાન આત્માઓમાંની એકાદ વ્યક્તિ વધુ પ્રતિભાશીલ, અને પ્રભાવશીલ નીકળી આવે, એટલે આજની આ ગંજાપાની ઇંદ્રબાળ કિડાડી કેતાં તેને કેટલીવાર? સંભવ છે, કે-કદાચ આજનો આ તમાસો ત્યાં સુધી ચાલ્યા કરે.

પરંતુ, આજના વિજ્ઞાનની પ્રત્યક્ષ અજબ શોધો, તેમાં અંબ-યેલી આજની દુનિયા, અને જીવનમાં વણાતો જતો તેનો દૈનિક ઉપયોગ, માનવ પ્રજાને કયાં પહોંચાડશે? તે કાંઇ સમજી શકે છે?

હા, તે સમજી શકીયે છીએ. આજના વિજ્ઞાનની શોધો અદ્ધર બાજીએ થાય છે. તેને યોગ્ય ભૂમિકા નથી. તેમાં પરમાર્થને બદલે સ્વાર્થ છે. અપૂર્ણ અને કામચલાઉ છે. તે બધું ગુપ્ત રાખી ચલાવાવર્મા આવે છે. પરંતુ, તે બધું ખરા રૂપમાં બહાર

આવતાં માનવ જાતને તેનો મોહ ઉડી જશે. અને જીવનના ખરા નિયમો મહાપુરુષોએ બતાવ્યા છે, તેજ બંધબેસતા અને કાયમી રહેવાનાં છે. નકામો ખર્ચ, વખત-વ્યય, મહેનત થાય છે.

તમારા જણાવ્યા પ્રમાણેના આવા ભયંકર કાળમાં પણ આવી વ્યક્તિઓ પાકે છે, તેની અસર સામાન્ય સમજવાની નથી.

તેની આબુખાબુના વાતાવરણમાં તેની અગમ્ય અસર પડે છે. ઘણા કુટુંબો તેના પરિચયમાં આવે છે. ઘણા જડવાદ તરફ દોરવાતા અટકે છે. તે તરફની દોરવણીનો વેગ અટકે છે. એકદમ વધતો વેગ ધીમો પડે છે. શિષ્યા પ્રશિષ્યા થવા કેટલાક પાત્રો જેવાં આવે છે, તે મારફત આધ્યાત્મિક વારસો આગળ લંબાય છે, તે વારસો જગતમાં ચિરંજીવ બને છે, અને જળવાય છે. ભવિષ્યનો કોઈ મહાન વ્યક્તિઓ માટે તે સચવાય છે, અને આગળ વધે જાય છે. શ્રી તીર્થંકર ભગવંતોની ધર્મ-સંસ્થા સ્થાપવાની ખળી અને તેના બંધારણ જગત્પ્રાની એક અભયળી છે. ધર્મ સંસ્થાના ત્યાગી અમલદારો સંખ્યામાં થોડા છતાં મજબૂત, કાર્યસાધક અને ચિરંજીવ પરંપરાના ઉત્પાદક હોય છે.

જો આજનો જમાનો પ્રગતિમય હોય, તો આવા આત્માઓ તેના રોધક હોવાથી તેના ભયંકર શત્રુઓ છે. અને આજનો જમાનો એકંદરે સર્વસામાન્ય માનવ જાતને શ્રાપરૂપ હોય તો, આવા મહાત્માઓ માનવ જાતના જ નહિ, પણ પ્રાણિ માત્રના મહાન પયગંબરો છે. દિવ્ય ઉપકારક દેવો છે. દેશની જડવાદી ઉન્નતિના દ્રોહીઓ હશે, પણ પ્રજાના અમૃત રસ કટોરા છે.

કરોડો ખાંડી પાણીના દળ ઉપર થઈને સડસડાટ ચાલી જતી સ્ટીમરો જેમ પોતાનો રસ્તો કાપી આગળ વધે જાય છે, અને પાણીના દળ ત્યાંનાં ત્યાંજ ઘુસવાટ કરતાં રહી જાય છે, તેજ પ્રમાણે, જડવાદના ઘુસવાટ સમુદ્રના જળ-દળને નીચે રાખી દર્ધને, આધ્યાત્મિક માલ અને મુસાફરોથી ભરેલી: પ્રબળ શાસન-

સંચાલકોથી કુશળતાપૂર્વક ચલાવાતી: આવા આત્માઓરૂપી મૂંગી છતાં મજબૂત સ્ટીમરો સડેડાટ પોતાનો માર્ગ કાપ્યે ભાય છે, કાપ્યા કરશે, કાળદેવને પણ ખુબવે છે, અને ખુબવ્યા કરશે.

હોખંડી સમ્યક્ત્વ બખતરથી મઢેલી: આધ્યાત્મિકવાદની સ્ટીમર સમ્યક્ ચારિત્રરૂપી ઓછુનના બળથી સમ્યક્ જ્ઞાનરૂપી દુરબિનથી ચારેય તરફ ખ્યાલ રાખીને શાસનપ્રભાવક સંચાલકોની દોરવણીથી ચાલ્યે જશે, તો કયાંય પણ ભટકાયા વિના અવશ્ય પોતાની પ્રગતિ કયે જ જનાર છે. એમાં સંશય રાખવાને લેશ માત્ર કારણ નથી.

આવી વ્યક્તિઓ જ ખરા રાજા છે, મહારાજા છે, પ્રગતિના પોષક છે, સ્ત્રી વિકાસના આદર્શ છે, નારી સ્વાતંત્ર્યના અર્ક છે, પ્રબળતા છે, સ્વયં દિવ્ય આદર્શરૂપ છે, સ્વરાજ્યના સાચા પ્રતિક છે,

શુદ્ધવૃદ્ધિ એ જ જો પ્રગતિનો આદર્શ હોય, તો આના કરતાં બીજી કંઈ શુદ્ધ વૃદ્ધિ જગતમાં ઇષ્ટ છે ? આત્મા નિભ્ય હોય, તેનો મોક્ષ હોય, તો આ સિવાય જગતમાં સન્માર્ગના પાત્ર બીજા કયા શુભો હોઈ શકે ?

“ શાસ્ત્રોક્ત ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો અને તપશ્ચર્યાઓના આરાધનોમાં સર્વત્ર દંભ જ હોય છે. ગતાનુગતિકતા જ હોય છે. ” વિગેરે કહેવું સહેલું છે, પરંતુ તે સર્વત્ર સાબિત કરવાનું કામ બહુ કપરું છે. આજે ગમે તેમ લખતાં કે બોલતાં કોનો હાથ કે જીભ પકડી શકાય તેમ છે ? દુનિયા ખોટે ધોરણે બેફામ બની છે.

નવમા પ્રકરણમાં આપણે જોઈ શક્યા, કે આવા આત્માઓનો ઘણા ઘેરા અને હુમલાઓમાંથી મોક્ષ થઈ શક્યો હોય છે, તો યુવરાજને જેમ રાજા કહી શકાય, તેમ આવા આત્માઓને મુક્ત આત્મા બેધડક કહી શકાય છે. અલબત્ત, કર્મનો પાતળો

પડે જ એ વાત સાબિત કરે છે, કે “ ઘણા બધા પડદાથી તે આત્માનો મોક્ષ થઈ ચૂક્યો હોય છે. ” તેમનું બાકી જીવન પણ એ જ વાત સાબિત કરી આપતું હોય છે.

બીજા અનેક આત્માઓ જરૂરીઆતના ગુલામ બનીને કેટલા બધા ઘેરાયેલા હોય છે ? ગમે તેવા મોટા ત્યાગી અને હોમ આપનાર ગણાતા આજના માનવની ઓછામાં ઓછી જરૂરીયાત પણ આવા મહાન્ આત્માઓની જરૂરીઆત કરતાં કંઈક ગણી વધારે હોય છે. ત્યારે આવા મહાત્માઓ કુશ્વિસંગલ થઈને વનમૃગની પરે ગમે ત્યાં વિચરી શકે છે.

ખરેખર, આવા મહાન્ આત્માઓના અસ્તિત્વથી જ માનવ-સમાજ મગરૂબ છે. ભારતવર્ષ સદા જીવંત છે, અને વસુંધરા બહુરતના છે.

પ્રકરણ ૧૧ સું.

કીર્તિ-કળશ.

શ્રી તીર્થશ્રીજી વર્ધમાન આચાર્યજી તપ ઉદ્યાપન
મહોત્સવ.

શ્રી આદીધર પ્રભુ પૂર્વ નવાણુવાર આવવાનો દિન,
ફાગણ શુક્ર ૮, સંવત ૨૦૦૨

શ્રી સિદ્ધગિરિ છત્ર-છાયા. પાલિતાણા.

“ પદ્મકલાણં

ફાસિઅં,

પાલિઅં,

સોહિઅં,

તીરિઅં,

કિદ્દિઅં,

આરાહિઅં.

જં ચ

ન આરાહિઅં,

તસ્સ

મિચ્છા

મિ

તુક્કહં ”

“ પદ્મકલાણુ રપશ્યું, પાલ્યું, સોહાલ્યું, તીરું
કિદ્દ્યું, આરાહ્યું.

અને જે

ન આશંક્યું હોય,

તે સંઝી

મારું

કુકુત

મિથ્યા હો ”

પરમહંસાણી મહાકીર્તના:

આજે શ્રી વર્ધમાન તપની ઉદાપના, શોભના, કીર્તનાના ઉત્સવનો મહાન્ દિવસ છે.

તપની પૂર્ણતાના છેલ્લા ઉજવાસનો દિવસ છે.

મહાભાંગલિક અને મહાકલ્યાણકર દિવસ છે.

માનવી મહાન સંસ્કૃતિમાં આદિ ઉત્પાદક: આદિ રાજા: આદિ ધર્મપ્રણેતા: આદિ તીર્થંકર. આદિ મહામુનિ: સર્વ પ્રાણિમાત્રના આદિ હિતકર: સર્વ માનવ પ્રાણિના આદિ માર્ગદર્શક: આદિ પિતા શ્રી આદીશ્વર પરમાત્માનો પૂર્વ નવાણુંવાર આ ગિરિવરે આવવાનો દિવસ છે. સર્વ ઉત્તમ પ્રેરણાનો મહાન્ દિવસ છે. જો આદિ પિતાના આદ્ય કાર કરૂપ: જગતની સર્વોત્કૃષ્ટ પવિત્ર તીર્થભૂમિરૂપ શ્રી સિદ્ધગિરિરાજની છત્રછાયમાં પાદલિપ્તા-ચાર્ય પ્રસ્થાપિત પાલીતાણુ નગરમાં મહા તપસ્વિનીના મહા-તપનો આજે છેલ્લો મહાન્ દિવસ છે.

પુણ્યાહં

પુણ્યાહં

પુણ્યાહં

પ્રીયન્તામ્

પ્રીયન્તામ્

પ્રીયન્તામ્

સમસ્ત શ્રી સંઘમાં

ગામેગામ

શહેરે શહેર

દેશે દેશ

જિનેશ્વર પ્રભુના મંદિરે મંદિરે

આ તપ ઉષાખન નિમિત્તે આષાઢિકાદિ મહામહોત્સવો પ્રવર્તી.

તદનુસાર—

શ્રી સિદ્ધગિરિની છત્રછાયામાં આજે મહાભાંગલિક અષાઢિકા મહોત્સવ અને શાંતિ-તુષ્ટિ-પુષ્ટિકારક અષ્ટોત્તરી મહાસ્નાત્ર મહોત્સવ વિગેરે અનેક ધર્મ મંગળો સવિધિઃ સહર્ષઃ પ્રવર્તી રહેલા છે.

તેમાં સર્વ ભવ્ય જીવો તરફની અનેકવિધ મહા અનુ-મોહનાઓ પડેવાઓ.

અને તે સર્વ જીવો આત્મોન્નતિમાં પ્રગતિશીલ બનવાનો લાભ ઉઠાવે.

શાસનધુરંધરઃ પરમ પૂજ્યઃ સર્વ આચાર્યવર્યોઃ અને એકં-દર સમસ્ત સાધુઃ સાધ્વીજીઃ રૂપ સમગ્ર મુનિમંડળઃ પોતાના હાર્દિક આશીર્વાદપૂર્વકની અનુમોદનાના આધ્યાત્મિક દિવ્ય ભાવ તારના સંદેશા વિશ્વમાં વહેવડાવે.

કેમકે—દેવ અને ધર્મતત્ત્વને ઓળખાવનાર શુરુ તત્ત્વ રૂપ મુનિ સંસ્થાની પ્રતિષ્ઠાના અપૂર્વ પ્રકાશનો આજે મહાન્ દિવસ છે

સર્વ સાધ્વીજી મહારાજાઓ, ગમે તેવી સામાન્યમાં સામાન્ય વ્યક્તિમાં પણ શ્રી જૈન શાસનના ગૌરવ સંપાદન કરાવવાના સામર્થ્યની અનુમોદના કરે.

સમસ્ત શ્રાવિકાગણ ભક્તિભાવે યથાયોગ્ય હાર્દિક ચરણવંદના સમર્પી.

વર્તમાન સમસ્ત નારીગણ આજે ખૂબ આનંદોઃ

હૃદયમાં ખૂબ ગૌરવ વહન કરે!

કેમકે—

સીસ્વાતંત્ર્યઃ સીઉન્નતિઃ નારીપ્રતિષ્ઠાઃ સીસત્તાઃ સીશક્તિઃ
 સીજીવનનો પારમાર્થિક આદર્શઃ સીપાવિત્ર્યઃ સીઅધિકારોઃ
 સીની લાયકાતઃ ધર્મઃ દેશઃ સમાજઃ કુટુંબઃ વ્યક્તિઃ વિગેરેની
 આર્થિકઃ શારીરિકઃ રાજકીયઃ આધ્યાત્મિકઃ પ્રબંધકીયઃ સામાજિકઃ
 વિગેરે સમસ્ત ઉન્નતિનું પ્રચારક અને પ્રેરક મહાસીસેવિકાપણઃ
 સીજીવનની મહાપૂજ્યતાઃ વિગેરે સીજીવનના ગૌરવના સમસ્ત
 શુભોના મહાપ્રતીક સમા—

પૂજ્યઃ તપસ્વિઃ સાધ્વીજીઃ મહારાજઃ શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજ
 જેવું, સમસ્ત નારીગણને વંદ્ય, સીજીવનનું ઉચ્ચ દૃષ્ટાંત આજે
 વિશ્વમાં અસ્તિત્વ ધરાવે છે.

સમસ્ત માનવગણ આશ્વાસન પામી શાંતિની અને અનુપમ
 સુખની ઝંખના જીવંત અને સતેજ બનાવોઃ

કેમકે—

સર્વ-શાંતિઃ સુવ્યવસ્થાઃ અને સુખના મૂળ અને મુખ્ય કારણ-
 બૂત મહાચારિત્રધર્મમાં યથાશક્ય લય-લીનતાની પરાકાષ્ઠાનો
 મૂળો મહાઆદર્શ વર્તમાનકાળે જગતની સમક્ષ પ્રત્યક્ષ થાય છે.

સમસ્ત અનંત પ્રાણિગણની હિંસાની પરંપરાના અને
 ક્ષણેક્ષણની અન્ય દુઃખોની પરંપરાના હલ્લાઓના પ્રવાહોની સામે
 ઢાલ સમાન બની રહેલઃ અને સીધી યા આડકતરી રીતે તેઓના
 જીવનમાં સદાચારના પ્રકાશના કિરણોનો સંચાર કરી, સુખની
 પરંપરાને ઉત્પન્ન કરનારું વ્રતાવરણ વિશ્વમાં સર્જન કરી ટકાવનારઃ
 અપૂર્વઃ મહાકલ્પવૃક્ષ-સમાન શ્રી જૈન શાસનના મૂળમાં સ્વ-
 જીવનના સર્વસ્વનો રસ નિચોવી-તેનું સિંચન કરી, નવપદ્મવિત
 રાખનાર તપસ્વિની મહારાજ તરફ સર્વ પ્રાણિમાત્ર પોતાના
 અંતરાત્મામાં ક્ષણબર કૃતજ્ઞતાનો પ્રકાશ ઝગમગાવી મૂકે.

કાળને લાંબે ગાળે જગતને પ્રાપ્ત થતી મહાતપની પૂર્ણતાની

માંગળિકતાથી સમસ્ત વિશ્વ પાવન થાઓ, સમસ્ત વિશ્વ યથાશક્ય
કલ્મષથી-પાપ વાસનાઓથી મુક્ત થાઓ!! મુક્ત થાઓ!!

આજે તપસ્વિની મહારાજના છેલ્લા ઉપવાસનો દિવસ છે.

પુણ્યાહં

પુણ્યાહં

પ્રીયન્તામ્

પ્રીયન્તામ્

રાગ-ખમાય.

તાલ-દાદરા.

હાં રે બેની ચાલો, સિદ્ધાચળ જઇએ;

હાં રે બેની વેગે, વિમલાચલ જઇએ. હાંરે ૧
તપસિના દરિસણુ કરીને, દુઃખડાં સહુ તજીએ;

આતમ પાવન કરિયે રે. હાંરે બેની ૨
જેહથી ભવજળ તરિયે, શ્રી આદીશ્વરને દરબાર;

યુગાદિ પ્રભુજીને દ્વાર રે. હાંરે બેની ૩
પધાર્યા આજે તીર્થશ્રીજી, તપસી ને અણગારાજી;

સંતાન શ્રી શિવશ્રીજીના રે. હાંરે બેની ૪
આતમ ભાવે, એકતાન છે રે;

શાંતિના નિધાન, ક્ષમાશીલ રે. હાંરે બેની ૫
યુગ યુગાન્તરે કોઇ જ હીસે, ભાગ્યશાળી વિરલા;

મત ને સંયમધારી, ત્યાગી. હાંરે બેની ૬
વર્ધમાન તપ દીવો, શાસનનો શણગારો રે;

જીવન ને ઉન્નતનારો. હાંરે બેની ૭
ત્રેવીશ વરષે તપ પૂરો કીધો, મથ પૂરો લીધો રે;

આતમા શૂરવીર કીધો રે. હાંરે બેની ૮
મુખ પામે સઘળા જીવો, અવિચળ તપ દીવો રે,

પ્રભુ શાસન ચિરંજીવો રે. હાંરે બેની ૯

પ્રકરણ ૧૨ સું.

ધર્મલાભ-આશીષ.

રાગ-સોરઠ,

તાલ-દાદરા

ઋગ્વીણાં ઝરમર વરસે મેહ, “ધર્મલાભ” આશીષના-ઋગ્વીણાં ૧
 જેહને તેહશું લાગ્યો નેહ, થાય સદાયે પાવના-ઋગ્વીણાં ૨
 દ્રવ્યઃ ક્ષેત્રઃ કાળઃ ને ભાવઃ ભીંજયા તે નીરમાં-ઋગ્વીણાં ૩
 અનુપમ ઉત્તમ તત્ત્વો તેહ, જયવંતા ત્રિ-કાળમાં-ઋગ્વીણાં ૪
 તસ તોલે નહીં આવે કાચ, અમૂલ્ય આશીવિશ્વમાં-ઋગ્વીણાં ૫
 પ્રબલાત્મ-મુખે પ્રગટાય, પ્રસરે વિદ્યુત્ વેગમાં-ઋગ્વીણાં ૬
 વીજળી ધ્રુમે છુપી તાર, ચળકે ગોળે કાચના-ઋગ્વીણાં ૭
 આશીષ ધ્રુમે છુપી સાર, ઝળકે સાચા પાત્રમાં-ઋગ્વીણાં ૮

અર્થ—તપસ્વીજી ધર્મલાભરૂપી આશીર્વાદના મંદ મંદ મધુર મધુર ઉચ્ચારોરૂપી મંદમંદ વરસાદ વરસી રહે છે. જેઓના તેના આશીર્વાદ ઉપર આદર હોય છે, તે ખાસ કરીને પવિત્ર થઈ જાય છે. આ જગતના જે કોઈ દ્રવ્યઃ ક્ષેત્રઃ કાળઃ અને ભાવોઃ એ પાણીમાં ભીંજાય છે, એટલે કે તેની અસર તમે આવે છે, તે ત્રણેય કાળમાં વિજયવંત થાય છે. આખા વિશ્વમાં તેની તોલે આવી શકે એવો બીજો કોઈ પણ આશીર્વાદ નથી. અને તે પ્રબળ આત્માઓના મુખમાંથી ભાવવાહી મંત્રાત્મક શબ્દરૂપે બહાર પડે છે, સારે, તે વિજળી વેગે આખા જગતમાં પ્રસરી જાય છે. અને જેમ વીજળી તારમાં છુપી છુપી ફર્યા કરે છે, પણ ચોગ્ય સામગ્રીગો કાચનો ગોળો-ગોળા પ્રાપ્ત થતાં તેમાં હીવારૂપે ચળકી ઉઠે છે, તે પ્રમાણે, આ મહાઆશીર્વાદ વિશ્વમાં ગુપ્ત રૂપે બેઠો હોય છે, પરંતુ કોઈ સાર એટલે ચોગ્ય પાત્ર મળી જતાં તેમાં ખૂબ સરસ રીતે ઝળકી ઉઠે છે, અને પોતાનો પ્રભાવ તથા પ્રકાશ બતાવી આપે છે.

મેરુ-ગિરિના ઉચ્ચ-શિખર ઉપરથી સહકારિ શિખરો ઉપર
નિર્જરતાં જરણાંઓના પ્રવાહની માફક-અનંત-પ્રાણિગણ: અખળે
માનવોને: સમૂહ: કરોડો આર્ય પ્રજાજનો:-લાખો શ્રી જૈન
શાસનના અનુરાગી અનુયાયિઓ: હજારો શ્રી શ્રી શ્રમણ સંતો:
સેંકડો યથાશક્તિ શાસનપ્રભાવકો: આંગળીને વેઢે ગણાય તેટલા
શાસનના જવાહીર-રત્નો:-એ સર્વમાં મહત્વનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી
વિશ્વના વર્તમાન ઉચ્ચ સ્થાનમાં ગિરાજમાન: પવિત્ર-મૂર્તિ:
સાધ્વીજી મહારાજ: શ્રી તીર્થશ્રીજી મહારાજના સુખમાંથી—

કૃતજ્ઞ ભાવે-શુણાનુરાગના ચિહ્નો દ્રવ્ય: કે ભાવ: સામગ્રીઓથી
પ્રકટ કરતા ભવ્ય આત્માઓ ઉપર નિર્જરતાં ધર્મલાભ આશી-
ર્વાદના પ્રળય: અને મંગળમય-પ્રવાહો—

રાગ-દ્રેષ: માયા-પ્રપંચ: કલહ-કદાબહ: રૂપી વિશ્વનો કચરો
યથાશકય ધોઈ નાંખો.

માનવોના હૃદયમાં ભરાઈ ગેઠેલી વર્તમાન તીવ્ર સ્વાર્થાન્ધ-
તાઓ અને તેને યોગે ચાર મહા પ્રજાઓની જાગેલી હરિકાઈમાં
આગળ આવવા ખેલાતા અગમ્ય કૂટ પ્રયત્નો વિગેરે-વિશ્વ કલ્યા-
ણકર માનવ પ્રગતિમાં આડે આવનારા ભયંકર ખડકોને ભેદી-
નાંખી, માનવ જીવનના આધ્યાત્મિક મહા ઉદ્દેશ તરફ જતી વિશ્વની
સુ-વ્યવસ્થા તરફ જવાની માનવ ગણને દોરવણી આપો.

વંશપરંપરાથી ચાલી આવતી શારીરિક અને માનસિક આનુ-
વંશિક શુદ્ધિઓ અને ઉત્તમ બાહ્ય સંસ્કારો ધરાવતી: અને જીવ-
નના ઉચ્ચ ધ્યેય અને ધોરણોને સૂચવતી-સમભાવી વિશિષ્ટ
માનવ સંસ્કૃતિ ધરાવતી: ભારતીય આર્ય મહાપ્રજાનું વિશ્વ-
કલ્યાણકર તરીકેનું વિશ્વમાં જે ઉચ્ચ સ્થાન ટકેલું છે, તે—

વિશ્વના ઝોટલે સમગ્ર માનવો અને પ્રાણિગણના કલ્યાણ ખાતર, સાચી અહિંસા ખાતર, ઐહિક અને પારલૌકિક સુખ ખાતર, સદા વિજયવંતપણે કાયમ ટકી રહે, માટે તેના જે કાંઈ કલ્મષ હોય, તેને જે કોઈ વિપ્લબૂત અનિષ્ટ તરવો જગતમાં વિદ્યમાન હોય, તે સર્વ યથાશક્ય ધોઈ નાંખી, મહાકલ્યાણના મહાસાગર તરફ પ્રયાણ કરી, કરાવી, તેમાં વિરામ પામો, અને પમાડો. ॐ શાન્તિ:

(૧) શિવમસ્તુ સર્વ-જગતઃ

(૨) પર-હિતા-નિરતા મવન્તુ ભૂત-ગણાઃ ।

(૩) દોષાઃ પ્રયાન્તુ નાશં,

(૪) સર્વત્ર સુખીભવન્તુ લોકાઃ ॥ ૧ ॥

સર્વમર્જીતમાર્જીત્યં, સર્વકલ્યાણકારણમ્ ।

પ્રધાનં સર્વધર્મણાં, જૈનં જયતુ શાસનમ્ ॥ ૨ ॥

પરિશિષ્ટ ૧ લું.

પ્રકરણ બીજાનું.

મિથ્યા-દૃષ્ટિ-સહસ્રેભ્યો, વરમેકો જિનાઽઽશ્રયી ।

જિનાઽઽશ્રયિ-સહસ્રેભ્યો, વરમેકો અણુવ્રતી ॥ ૧ ॥

અણુ-વ્રતિ-સહસ્રેભ્યો, વરમેકો મહાવ્રતી ।

મહા-વ્રતિ-સહસ્રેભ્યો, વરમેકો જિનેશ્વરઃ ॥ ૨ ॥

જિનેશ્વર-સમં પાત્રં, ન ભૂતં ન ભવિષ્યતિ ।

યતઃ પાત્ર-વિશેષેણ, દેયં દાનં શુભાત્મભિઃ ॥ ૩ ॥

“ હજાર મિથ્યાદૃષ્ટિઓ કરતાં એક સમ્યક્ત્વધારી શ્રેષ્ઠ છે, હજાર સમ્યક્ત્વધારિઓ કરતાં એક અણુવ્રતધારી શ્રેષ્ઠ છે, હજાર અણુવ્રતધારિઓ કરતાં એક મહાવ્રતધારી શ્રેષ્ઠ છે. (૧) હજાર મહાવ્રતધારિઓ કરતાં, એક જિનેશ્વર શ્રેષ્ઠ છે. (૨) જિનેશ્વર પ્રભુ જેવું પાત્ર ત્રણ કાળમાં બીજું કોઈ ન હોઈ શકે. માટે શુભ આત્માઓએ પાત્ર વિશેષને ધ્યાનમાં રાખીને દાન આપવું જોઈએ. (૩) ” સંખ્યા ઉપલક્ષણરૂપ જણાય છે.

આ ત્રણ સ્લોકોમાં સમજવા જેવા ઘણા વિચારો સમાયેલા છે.

આ “ તાત્ત્વિકે દૂઠં પરિચય ” ગ્રંથના બીજા પ્રકરણમાં માનવોની લાયકાતોના ચડતા ઉતરતા જે દરજ્જા બતાવ્યા છે, તેની સાથે આ સ્લોકોનો સંવાદ ઘણે અંશે મળે છે; કેમકે-આ સ્લોકોમાં બતાવેલી હકીકત, જો કે પાત્ર-વિશેષોનો નિર્દેશ કરે છે. પરંતુ, મિથ્યાદૃષ્ટિઓમાં પણ લાયકાતભેદે ઘણા પાત્રવિશેષો બતાવી શકાય તેમ છે. આર્ય મિથ્યાદૃષ્ટિ, અનાર્ય મિથ્યાદૃષ્ટિ, માર્ગાનુસારી, અર્ધ પુફ્ફગલપરાવર્તી, ચરમાવર્તિ અપુનર્બંધક,

દુર્ભવ્ય, અભવ્ય, વિગેરે ઘણા પ્રકારો પડે છે. તે દરેકના પણ પેટા ભેદો ઘણા પડે છે. તેજ રીતે સમ્યક્ત્વધારી, અણુત્વતી, મહાત્વતી વિગેરેમાં પણ અવાંતર ઘણા ચંડતા ઉતરતા દરબળના ભેદો પડે છે. સમ્યક્ત્વધારી, દર્શન પ્રભાવક, શ્રાદ્ધ, શ્રાવક, સામાન્ય શ્રાવક, વ્રતધારી, પ્રતિમાધારી, મહાશ્રાવક, સામાન્ય મુનિ, મહામુનિ, ઉપાધ્યાય, આચાર્ય, પ્રભાવકાચાર્ય, ગીતાર્ય, પટ્ટધરાચાર્ય, ગણધર લગવતો, શ્રુતધર, તપસ્વિ, વિગેરે વિગેરે.

૨ પૂજ્યતા—

પૂજ્યતાની દૃષ્ટિથી ઉત્તરોત્તર વિશેષ વિશેષ પાત્ર વધારે વધારે પૂજ્ય છે, જેમ જેમ પૂજ્યતા ઉત્તરોત્તર ચડીયાતી તેમ તેમ શુભાધિક્ય, લાયકાત પણ વિશેષ વિશેષજ સમજવાની. ઉપર ઉપરના પાત્ર વિશેષની પૂજામાં નીચે નીચેના પાત્રોના પૂજા, સત્કાર, સન્માન વિગેરે સમાય છે.

૩ હિંસા-અહિંસા—

હિંસા-અહિંસાનું માપ પણ માત્ર હિંસ્યની સંજ્ઞા ઉપરથી નથી આવી શકતું.

હજાર સમ્યક્ત્વવંતને મારવાની હિંસા કરતાં એક અણુ-વ્રતધારીને મારવાની હિંસા વધી જાય છે, કારણ કે-જેમ પાત્રની કિંમત ઉંચી, તેમ તેના તરફથી જગતને લાભ વધારે, અને જેમ લાભ વધારે તેમ તેના નાશમાં જગતને હાનિ પણ વધારે. આ દૃષ્ટિબિંદુથી જોતાં પ્રાણીઓની હિંસા કરતાં માનવી હિંસા વધુ તીવ્ર, તેમાં જંગલી માનવી કરતાં સંસ્કૃતિ-બદ્ધ માનવીની વધુ તીવ્ર, એ પ્રમાણે અનાર્ય કરતાં આર્યની, આર્યોમાં પણ ઉચ્ચ સંસ્કારી સામાજિક વ્યક્તિની, તેમાં આધ્યાત્મિક જીવનપ્રધાન સમાજો અને ધર્મનિષ્ઠ પુરુષોની, તેથી સાધુ સંતોની હિંસા વધુ તીવ્ર હોય, એ સ્વાભાવિક છે.

૪. દાન—ત્રીભા સ્ત્રીકમાં પાત્રવિશેષમાં દાન વિષે સ્પષ્ટ કરેલ છે. અને શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુ છેલ્લામાં છેલ્લી ઉચ્ચ કોટિના પાત્ર છે. તેનું કારણ એ છે કે—તે ઉચ્ચમાં ઉચ્ચ પાત્રમાં થયેલા દાનમાં સર્વ દાનો સમાય છે. કેમકે—સર્વ દાનનું કેન્દ્ર એ દાન છે. સર્વ દાનોની જગતમાં ઉત્પત્તિ, વિવેક, સમજ, પ્રચાર વિગેરે એ દાનમાંથી જ થયેલ છે, અને થાય છે.

સાતેય ક્ષેત્રો તેમાં સમાય છે. તેની મારફતે જ સાતેય ક્ષેત્રોને સીધું યા આડકતરું પોષણ મળે છે.

કેન્દ્રમાં રહેલા બળનો પ્રવાહ સર્વ ઠેકાણે પહોંચે છે. વિશ્વની તમામ સુવ્યવસ્થાનું મૂળ—નીતિ, રીતિ, ન્યાય વિગેરેનું મૂળ તીર્થંકર પ્રભુ છે. તેમાં જેમ જેમ વધુ દાન થાય, તેમ તેમ તેની તરફ જન સમાજનું ચિત્ત આકર્ષવાનું વધુ બનતું બાય, તેમ તેમ તે દરેક સુતરવોને જન સમાજ તરફથી ટેકો મળવાનું વધુ સરળ બનતું બાય.

આ સમજવા માટે—દરેક ખ્રાન્ય સંસ્થાઓની મુખ્ય હેડ ઓફીસો, અને કેન્દ્ર સંસ્થાઓનો દાખલો બસ છે. કેન્દ્ર સંસ્થા કે ખાતું જેટલા વ્યવસ્થિત—દીપતા હોય તેના પ્રમાણમાં તેની ખ્રાન્યો વ્યવસ્થિત અને દીપતી રહી શકે છે. ત્યાંથી બધા સંચાલનો શરૂ થાય છે, ફેલાય છે. તે જ પ્રમાણે જગતમાં જે કાંઈ સુ છે તે સર્વનું મૂળ તીર્થંકરો છે; બીજા બધા તેનું જ અનુકરણ કરે છે.

પરંતુ, જો છેવટે તીર્થંકરો તરફ પ્રબળનું મન કેન્દ્રિત હોય, તો જ બીજા માણસોએ અનુકરણરૂપે પણ શરૂ કરેલી પ્રવૃત્તિઓમાં બૂલ રહી હોય, તો તે પણ સુધરવાનું તથા તેમાંની ખામી શોધી કાઢવાનું સરળ બને છે. નિઃસ્વાર્થભાવે તીર્થંકરોએ આપેલા ઉપદેશ સાથે થોડું પણ વિસંગત હોય, તે તીર્થંકર ઉપર માન ધરાવનાર જન સમાજ તેના ઉપદેશના પરિચયમાં રહેવાથી શોધી

શકે છે. જેથી પોતાને અને જન સમાજને સાચા માર્ગે લાવવાનો દુનિયામાં અવકાશ રહે છે.

આથી કરીને તીર્થંકરો તથા તેના મૂર્તિ કે મંદિરના નિમિત્તે થયેલા તીર્થંકરના દાનો, એ સૌથી ઊંચા દાનો છે. અને તે દાનમાં દેશના બહા માટેના કે ગરીબોના બહા માટેના પણ દાનોનો સમાવેશ થાય છે. “ગરીબોને આપવું” એ પણ શીખવ્યું કેણું ? “માળાપોને પગે લાગવું” એ શીખવ્યું કેણું ? તીર્થંકરો-એ જ. માટે, તે દાનમાં દરેકનો સમાવેશ થાય છે. અને બીજા દાનો પણ તે જ ખેંચી લાવે છે.

દહેરા-ઉપાશ્રયોની પ્રવૃત્તિ દીપતી હોય, તો જ ધર્મશુરુઓ વધે છે. અને તેના ઉપદેશ મારફત બીજા દાનોનો સંભવ ઉભો થાય છે. એટલા જ માટે, જૈન શાસ્ત્રોમાં બીજા ક્ષેત્રોનું દ્રવ્ય દેવદ્રવ્યમાં જઠ શકે છે, પરંતુ દેવદ્રવ્યનું ધન બીજા ક્ષેત્રોમાં જઠ શકતું નથી.

એટલાજ માટે, દેવદ્રવ્યને જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રનું પ્રભાવક દ્રવ્ય કહ્યું છે, અને તેના લક્ષણ કરનારને એ સર્વમાં અંતરાય કરનાર તરીકે દીર્ઘ સંસારી કહેલ છે. અને તેના ભયંકર પાપો શાસ્ત્રમાં ગણાવ્યા છે, તેની વાસ્તવિકતા આથી સમજાશે.

જ્યારે દેવદ્રવ્યનો ઉપયોગ બીજા સાધારણ વિગેરે ધાર્મિક ખાતાઓમાં ન થઈ શકે, ત્યારે તેને બદલે આજે સાંસારિક ખાતાઓમાં લઈ જવાની વાતો થાય છે, એ કેટલી અસંગત છે. ?

તેમજ, દેવદ્રવ્યમાં ધન ન આપવાની બાહેરાતો થાય છે, અને “જે વખતે જે ખાતું સીદાતું હોય, તેમાં ધન આપવું, પ્રજા પુષ્ટ હોય, તેમાં ન નાંખવું.” એવો ઉપદેશ પણ કેટલો અહિંતાવહ છે, તે આ ઉપરથી સમજાશે.

અલબત્ત, જેમાં દાન દેવાની જેટલી મહત્તા છે, તેના દાનની તેટલી મહત્તા સમજાવવી, અને પછી દાતા જેમાં આપવાની મુશ્કેલી ધરાવે, તેમાં આપે, એ ન્યાય સારો છે. પણ “આના કરતાં અત્યારે આ વધારે દાનપાત્ર છે.” એવો સત્યથી વિપરીત ઉપદેશ આપવો હિતાવહ નથી. વધારે શબ્દ ઉત્તરોત્તર જેની વધારે પાત્રતા હોય, તેનેજ કાયમ લાશુ કરી શકાય.

વળી, “ઉતરતા પાત્રનું દાન ચડીયાતા પાત્રમાં લઈ જઈ શકાય છે, પણ ચડીયાતા પાત્રનું ઉતરતામાં ન લઈ જઈ શકાય.” આ નિયમ ઉપર ધ્યાન આપીને ટ્રસ્ટના નિયમોનો અમલ થવો જોઈએ. તેને બદલે કોઈ ગામમાં દહેરાસર પડી જતું હોય, છતાં પાઠ-શાળાનું ફંડ તેમાં ન લઈ જવા દેવામાં આવે, અને દેવદ્રવ્યનું ધન ખીજા ઉતરતાં પાત્રોમાં લઈ જવામાં આવે. એ ન્યાયહિતી અયોગ્ય અને હિંસાપ્રવર્તક છે. કેમકે-પરિણામે આ વૈષમ્ય આર્ય પ્રજાના નાશમાં પરિણમે તેમ છે.

પરિશિષ્ટ બીજું.

મૂળ અંગ સૂત્રોક્ત—શ્રી વર્ધમાન આયંબિલસપ્ત.

एवं महासेणकण्हाबि,

नवरं,

आयंबिलवद्धमाणं तवोकम्मं उवसंपज्जित्ताणं विहरति,

तं जहा—

आयंबिलं કરેતિ,

[આયંબિલં કરેત્તા,] ચઉત્થં કરેતિ.

वे आयंबिलं કરેતિ,

[वे आयंबिलं કરેત્તા,] ચઉત્થં કરેતિ.

તિભિ આયંબિલં કરેતિ,

[તિભિ આયંબિલં કરેત્તા,] ચઉત્થં કરેતિ.

चत्तारि आयंबिलाइं કરેતિ,

[चत्तारि आयंबिलाइं કરેત્તા] ચઉત્થં કરેતિ.

પંચ આયંબિલાઈં કરેતિ,

[પંચ આયંબિલાઈં કરેત્તા,] ચઉત્થં કરેતિ.

छ आयंबिलाइं કરેતિ,

[छ आयंबिलाइं કરેત્તા] ચઉત્થં કરેતિ.

एवं—

एकोत्तरीयाए वद्धीए आयंबिलाइं वद्धंति

चउत्थंतरियाइं जाव०—आयंबिलसयं કરેતિ,

[आयंबिलमयं करेत्ता,] चउत्थं करेति,
 तते णं सा महासेणकण्हा अज्जा आयंबिलवहुमाण-
 तवोक्कम्मं चोइसहिं वासेहिं तिहिं य मासेहिं वीसहि य
 अहोरत्तेहिं अहासुत्तं जाव-सम्मं काएणं फासेति

[पालेति

सोहेति

तीरेति

कीट्टेति

आराहेति] जाव आराहेत्ता
 जेणेव अज्जचंदणा अज्जा, तेणेव उवा [गच्छइ
 उवा] गच्छित्ता

[वंदेति

नमसेति]

वंदिता

नमंसित्ता

बहुहिं चउत्थेहिं

जाव० मावेमाणी विहरति ।

तते णं सा महासेणकण्हा अज्जा
 तेणं ओरालेणं जाव० उवसोभेमाणी चिट्ठइ.
 तए णं

तीसे महासेणकण्हाए अज्जाए

अन्नया कयार्तिं पुव्वरत्तावरत्तकाले

चिंता—

अहा—

खंदयस्स

જાવ૦—

અજ્ઞચંદનં પુચ્છહ,

જાવ૦—

સંલેહના,

કાલં અણવકંઠમાણી વિહરતિ,

તતે ણં સા મહાસેણકણ્ઠા અજ્ઞા અજ્ઞચંદનાય
 અજ્ઞાય અં [તિઅં] સામાદ્યાતિં એકારસ અંગાઈં [અહિજ્જેતિ],
 અહિજ્જેત્તા બહુપહિપુન્નાતિં સત્તરસવાસાતિં પરિયાયં
 [પાલેહ]

પાલહત્તા માસિયાય

સંલેહનાય અપ્પાણં [શ્સેહ,]

[અપ્પાણં,] શ્સેત્તા સદ્ધિં મત્તાઈં અણસણાય
 [છેદેહ,]

છેદેત્તા જસ્સટ્ટાય કીરહ,

જાવ૦—

તમહં આરાહેતિ,

ચરિમ-ઉસ્સાસ-ણીસાસેહિં સિદ્ધા, બુદ્ધા૦ ॥

અટ્ટમે અંગે અંતગહ્ઠદસંગે સુત્તે

અટ્ટમે વગ્ગે, દસમે ઉદ્દેસે

મહાસેણકણ્ઠા-અજ્ઞચયણે ॥

અર્થ.

એ પ્રમાણે—

[શ્રેણિક મહારાજાની દશમી પત્ની] મહાસેનકૃષ્ણા
 વિષે પણ સમજવું. દ્વિતી.

તે વર્ધમાન આયંજિલ તપની ઉપસંપદાવડે વિચરતા હતા.
તે આ રીતે—

એક આયંજિલ કરીને પછી ચોથ ભક્ત કરે,
બે આયંજિલ કરીને પછી ચોથ ભક્ત કરે,
ત્રણ આયંજિલ કરીને પછી ચોથ ભક્ત કરે,
ચાર આયંજિલ કરીને પછી ચોથ ભક્ત કરે,
પાંચ આયંજિલ કરીને પછી ચોથ ભક્ત કરે,
છ આયંજિલ કરીને પછી ચોથ ભક્ત કરે.

એમ—વચમાં વચમાં એક એક ચોથ ભક્ત કરીને એક
એક આયંજિલ વધારતાં વધારતાં ઠેક સો આયંજિલ સુધી વધારે
કર્યે બાથ, અને છેવટે એક ચોથ ભક્ત કરે.

તે પછી,

તે મહાસેનકૃષ્ણા સાધ્વીજી ચોદ વર્ષ ત્રણ માસ અને વીસ
અહોરાત્રિવડે તે વર્ધમાન આયંજિલ તપ સૂત્રોક્તવિધિ પ્રમાણે,
સારી રીતે કાયાવડે સ્પર્શે,

[પાળે, શોભાવે, પૂરું કરે, કીર્તે, આરાધે] આરાધના કરીને
જ્યાં આચાર્યવંદના હતા, ત્યાં આવે છે.

આવીને વંદન નમસ્કાર કરે છે.

વંદન નમસ્કાર કરીને

ઘણા ચોથ ભક્તો [થી માંડીને]

પોતાના આત્માને ભાવતાં ભાવતાં વિચરે છે.

ત્યારપછી

તે મહાસેનકૃષ્ણા સાધ્વીજી

ઉદારવડે—[થી માંડીને]

સારી રીતે શોભતા રહે છે.

ત્યારપછી

તે મહાસેન કૃષ્ણા સાધ્વીજી

કોઈ એક દિવસે

પહેલી અને પાછલી રાત્રી વચ્ચે
જેમ અંધકુમ્ભિને વિચારણા થઈ હતી,
તેમ [થી માંડીને]

આર્યાચંદ્રનાને પૂછે છે,

અને

સંલેખણ કરે છે, [ત્યાં સુધી સમજવું]
કાળની અપેક્ષા રાખતા વિચરે છે.

તે વાર પછી

તે મહાસેનકૃષ્ણા સાધવીજી

આર્યા ચંદ્રનાની પાસે સામાયિક વિગેરે

અચાર અંગો [લખે છે], લખીને

ઘણી રીતે પૂરા થયેલા ૧૭ વર્ષનો પર્યાય [પાળે છે]
પાળીને મહિના એકની સંલેખનાવડે આત્માને [જોડે છે]
જોડીને સાઠ ભક્તોનું અણુસણુ કરીને [છેદે છે] છેદીને
યશોદર્શતા કરે છે [સાચો યશ મેળવે છે]

[થી માંડીને]

તે અર્થની આરાધના કરે છે.

આરાધના કરીને

છેલ્લા શ્વાસોચ્છવાસવડે કરીને

સિદ્ધ થાય છે, બુદ્ધ થાય છે.

[પરિનિર્વાણ પામે છે, અને સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે]

આઠમા અંતગડ અંગ સૂત્રમાં

આઠમા ભર્ગમાં

દશમો ઉદ્દેશો. ૮-૮-૧૦

આ પુસ્તક છપાવવામાં નાણાં સમર્પણ કરનાર સહગૃહસ્થો.

૩૧.

૨૦૧) ડૉ. પ્રાણલાલ મનસુખલાલ	અમદાવાદ
૧૦૧) મૂળી નરેશ શ્રી હરિશ્ચન્દ્ર મહારાજ	મૂળી
૧૦૧) શેઠ માણિકલાલ મનસુખભાઈ	અમદાવાદ
૧૦૧) એક બહેન જૈન સોસાયટી.	અમદાવાદ
૧૦૧) માણિકબહેન શાંતિલાલ કૈાઠાવાળા.	અમદાવાદ
૧૦૧) પ્રભાબહેન	રાધનપુર
૧૦૧) જીવરાજ હીરાચંદ મણિયાર.	રાધનપુર
૫૧) ગોવિંદજીભાઈ પોપટલાલ	
કામદાર સાહેબ મૂળી રાજ્ય	મૂળી
૫૧) શ્રી જૈન મૂર્તિપૂજક સંઘ.	રામપુરા-ભાંકોડા
૫૧) બાલાભાઈ ચકલભાઈ	અમદાવાદ
૫૧) રતનબેન	સુરત
૫૧) ઝવેરચંદ પનાજી	જુહારી
૫૧) કાંતાબેન હીરાલાલ ગાંધી	અમદાવાદ
૫૧) એક બેન	સુરત
૫૧) શનાભાઈ હકમચંદની ધર્મપત્ની	
ધીરજબેન	અમદાવાદ
૨૫) નિર્મળાબેન હરગોવન મણિયાર	રાધનપુર
૨૫) જયમતીબેન બાપુલાલ	„
૨૫) શારદાબેન કાન્તીલાલ	„
૨૫) સુક્રતાબેન શુભચંદ	„

આ ગ્રંથના વધુ સહાયકોનાં નામો

૧૦૧ શેઠ ગીરધરલાલ સાંકળચંદ	અમદાવાદ
૧૦૧ શાહ રતીલાલ ગોરધનદાસ	મુળી
૫૧ શેઠ છબીલદાસ જેસંગભાઈ	ભામનગર
૫૧ શેઠ છોટાલાલ ખેતશીભાઈ	સાયલા
૫૧ શાહ ત્રંબકલાલ રણછોડદાસ સુતરીઆ	ભામનગર
૫૧ શેઠ જેસંગભાઈ ઉગરચંદ	અમદાવાદ
૨૫ દીવ્યબાળાજીને લીખાભાઈ	ખોડ
૨૫ મુક્તાજીને નાગરદાસભાઈ	રાણપુર
૨૫ શ્રી સાંકળીભાઈ ઉપાશ્રય જ્ઞાનખાતુ	રાણપુર
૨૫ શાહ વાડીલાલ કોઠારી	મુળી
૨૫ શાહ હરખચંદ કુંવરજી	સાયલા
૨૫ શાહ કેશવલાલ શીવલાલ	ચુડા
૨૫ શેઠ સાંકળચંદ વાડીલાલ હા. મુલદ્રાજીને	અમદાવાદ
૨૫ શાહ કેશવલાલ મણીલાલ	ભાસલપુર
૨૫ ચંદ્રાજીને વાડીલાલ ટાટવાળા	અમદાવાદ
૨૫ લીલાવતીજીને લાલભાઈ	અમદાવાદ
૧૫ કાંતાજીને પોપટલાલ	રાણપુર
૧૫ જ્ઞાનખાતુ	મુળી
૧૫ શાહ ઝવેરચંદ સવજીભાઈ	ભામનગર
૧૫ શાહ છગનલાલ ત્રીકમદાસ મોદી	રાણપુર
૧૧ શાહ પોપટલાલ ઉજ્જમશી	લીંમડી
૧૧ વીરંટોળી-સામજાની પોળ	અમદાવાદ
૧૧ જયાજીને રૂપચંદભાઈ	સુરત
૧૧ મનરંજનજીને પ્રતાપરાય	ભામનગર

- ૨૫) શેઠ મણીલાલ કરમચંદ સંઘવી
 ૧૧) કુંડલીઆ દલપતરામ નરભેરામ
 ૧૧) શા મણીલાલ નામરદાસ
 ૧૧) શાહ ખાતે
 ૧૧) હંસા બહેન વાડીલાલ શેઠ
 ૧૦) લક્ષ્મિ બહેન

ખંધેરી
 બાગમર
 રાણપુર
 રાણપુર
 વડોદરા